

Victor Vinde

Vietnam – det smutsiga kriget

Stockholm 1966, 3:e bearbetade uppl. 1968

Innehåll

Förord	1
1 Kontakt med Hanoi	2
2 Hur det började	5
3 Dien Bien Phu	13
4 Det kluvna landet	18
5 Krisen i Sydvietnam	25
6 Kriget amerikaniseras	30
7 Bomber över Nordvietnam	38
8 I Ho Chi Minhs republik	45
9 Hanoi svarar inte	51
10 Bricka i stormaktsspelet	57
Bibliografi	63

Fler böcker av Victor Vinde på marxistarkivet:

[Revolution i Algeriet](#) (från 1958 – innehåller även en kort beskrivning av Victor Vindes författarskap)

Fler böcker om Vietnam-kriget från ungefär samma tid:

John Takman: [Vietnam - ockupanterna och folket](#) (1965)

Sven Öste: [Vietnam - Hökens år](#) (från 1966).

Förord

Att jag bestämde mig för att skriva en bok om kriget i Vietnam beror kanske främst på att jag i egenskap av Pariskorrespondent till Sveriges Radio och en stor svensk morgontidning under åtta år kommenterade kriget i Franska Indokina dag för dag och på så sätt blev förtrogen med landets problem. Vad som sker där just nu är i många avseenden en upprepning av vad som skedde mellan 1947 och 1954.

Sedan kom jag personligen och på mycket nära håll att följa och uppleva kriget i Algeriet och lärde mig där mycket om kolonialkrigets natur. Det skulle visa sig att många av de lärdomar som det algeriska kriget förmedlade nästan reservationslöst kunde överflyttas till dagens Vietnam. Parallellerna är otaliga och slående. De har hjälpt mig att bättre förstå vad som sker i Saigon och Hanoi.

Beklagligtvis blev jag inte i stånd att besöka både Sydvietnam och Nordvietnam. Har man besökt Sydvietnam är man portförbjuden i Nordvietnam och vice versa. Jag valde då att resa till Nordvietnam där nästan ingen västerländsk journalist har satt sin fot. Sydvietnam har däremot bokstavligen översvämmats av resande journalister från väst.

Det finns faktiskt en omfattande litteratur att ösa ur när det gäller Sydvietnam — både i form av böcker och tidningsreportage. Den sysslar tyvärr nästan uteslutande med krigshändelserna och berör sällan landets verkliga problem. Man får veta mycket om gerillan och det mesta om den amerikanska krigsinsatsen, men så gott som ingenting om folket.

Kunskaper om den ekonomiska och i någon mån sociala utvecklingen i Sydvietnam måste man hämta i rena facktidsskrifter som exempelvis Hongkongs *Far Eastern Economic Review* eller *China Quarterly*. Men även om den direkta rapporteringen från Saigon är ensidig och ofullständig så vet i alla fall tidningsläsare i väst mera om Sydvietnam än om Nordvietnam. Nordvietnam har förblivit ett nästan okänt land och det förklarar att jag ägnar ett så relativt stort utrymme åt vad som sker norr om den 17de breddgraden.

Jag har skrivit den här boken i övertygelse om att kriget i Vietnam angår oss alla — främst därför att hundratusentals oskyldiga människor dör eller blir stympade till kropp och själ i ett lika grymt och smutsigt som meningslöst krig. Men det angår oss också därför att Vietnamkriget kan aktualisera alla de risker för ett storkrig som så länge legat latent i den världspolitiska utvecklingen.

Resan i Nordvietnam ned till den tjugonde breddgraden gjorde jag i sällskap med min hustru och kollega Rita Vinde. Vi kunde oavbrutet jämföra våra iakttagelser men också hjälpa varandra i korsförhören med politiker och andra. Vi var också två när vi tog upp Vietnamfrågan på högt sovjetiskt och kinesiskt håll för att försöka sätta in kriget i ett större sammanhang.

Det blev på så sätt ganska mycket av teamwork och resan skulle aldrig ha kunnat ge så mycket på en så relativt kort tid om jag inte vid min sida hade haft en lika vaken som kritisk iakttagare — och samtidigt någon som kände så starkt för det olyckliga vietnamesiska folket. Det är till mycket stor del hennes förtjänst att den här boken kom till stånd.

Victor Vinde

1 Kontakt med Hanoi

Vietnam är i dag ett klivet land som Korea och Tyskland. Sydvietnam har införlivats med den västra hemisfären, Nordvietnam med den östra. Nästan all vår kunskap om Vietnam kommer från den södra delen av landet och genom amerikanska nyhetskällor. Den norra är avstängd från yttervärlden eller kommunicerar med oss via Peking och Moskva.

Klyvningen mellan norr och söder är total. Demarkationslinjen längs den 17de breddgraden som var avsedd att vara en provisorisk gräns i syfte att underlätta omgruppering av de stridande styrkorna i det franska kolonialkriget har blivit mer än en politisk gräns. Den är numera en mur — mera hermetisk än den i väst så hatade Berlinmuren. Här går varken turister eller nära anhöriga över gränsen.

Till Sydvietnam och Saigon reser man idag från London, Paris och Washington via Bangkok och Hongkong och till Nordvietnam via Moskva och Peking eller i bästa fall via Hongkong, Kanton och Nanning. Det är lättare att komma från San Francisco till Saigon än från Saigon till Hanoi. Och ändå ligger Hanoi och Saigon i samma land och är befolkade av människor tillhörande ett och samma folk: det vietnamesiska.

Flyger man in över den östra hemisfären får man kontakt med kriget redan i Nanning. Det ligger i den sydkinesiska provinsen Kwang-si och är portförbjudet för främlingar, men de har rätt att transitera. Nanning är Nordvietnams enda flygkontakt med yttervärlden.

Flygfältet i Nanning utnyttjas framförallt av det kinesiska flygvapnet och civiltrafiken är mycket blygsam. Flottiljerna ligger spridda runt om men är väl kamouflerade. Då och då far några jakt- och rekognoseringsplan upp och sticker av mot sydost i riktning mot den vietnamesiska gränsen och Tonkingbukten varifrån de amerikanska planen brukar flyga in. Någonstans och förmodligen inte långt härifrån måste det finnas avskjutningsramper med vars hjälp kineserna emellanåt tar ned amerikanska spionplan på hög höjd. Men av dem ser man inga spår. Passagerarna får förresten inte röra sig utanför flygpaviljongen.

Man sitter och väntar i många timmar i Nanning, ibland i flera dygn. Det gäller att få klarsignal från luftbevakningen innan det blir start. Är flygstrider igång på andra sidan gränsen eller är amerikanska flygplan på väg i den här riktningen råder absolut startförbud.

Det är små ryskbyggda plan med kinesiska piloter som trafikerar sträckan Nanning—Hanoi några gånger i veckan. Planen tar ett halvt dussin passagerare och resten fraktgods. De har eskort av kinesiska jaktplan vid avresan och på andra sidan gränsen möter vietnamesiskt jaktflyg. Det finns ingen risk för att trafikplanen skall komma i närheten av fientligt flyg.

Landskapet på båda sidor om gränsen verkar så här från luften ganska likartat. Tät skog, bergigt. Det dröjer en god stund innan man upptäcker slättlandskap och är inne i det s. k. deltat. Den lilla kinesiska flygvärdinnan går omkring och klappar passagerarna lätt på axeln och viskar: Röda floden.

Strax bakom oss har vi flugit över små gudsförgätta orter som Cao-Bang eller Lang-Son, som var världsberömda i början av 1950-talet när fransmännen slogs här och gerillan fördrev dem från gränsfästningarna. Nu är vi inne över deltat kring Röda floden som var alla stora franska generalers sorgebarn i många år. Här myllrade det av gerilla på den tiden.

Floden flyter därnere bred och brun genom ett landskap som färgas grönt av de späda risplantorna.

Byarna ligger som pärlor på ett halsband, tätt intill varandra. Därnere på ett område på 15 000

km² produceras nästan allt det ris som de nordliga provinserna kan åstadkomma. Tolv eller tretton miljoner människor trängs i deltat och det går 1 200 à 1 500 invånare per km². Den dag amerikanska bombplan bestämmer sig för att bränna alla risfälten i deltat kring den Röda floden — och det lär rent tekniskt sett vara möjligt — döms människorna här att dö svältdöden.

Passagerarna i planet — några östeuropéer och en kines — har samlat sig i en grupp på babords sida och står och spanar efter Hanoi. I sydväst ligger på 50 mils avstånd Dien Bien Phu. Den långa vägen från Hanoi fick de franska transporterarna tillryggalägga när de skulle proviantera djungelfästningen — mot slutet använde de som bekant helst flyg.

Så dyker stan upp ur deltat. Den verkar som ett stort villasamhälle med ett och annat nybyggt höghus som reser sig över massan. Här bor mer än en miljon människor. Från luften skulle man kanske tro det vara Enköping.

Det här var en gång en nästan fransk stad. Hanoi hade sitt Pasteurinstitut och sitt *lycée*, ja ett franskspråkigt universitet också. Alla gator och avenyer var uppkallade efter franska marskalkar, generaler eller kolonialguvernörer. Det bodde 25 000 à 30 000 fransmän här. De hade sina tidningar, sina kaféer och restauranger, sina boklådor och biografer. Den franska pressbyrån sålde Figaro och Petit Parisien. Stadsteatern var också fransk: hit kom landsortsturnéer från hemlandet och spelade Caillavet och de Flers när det inte var Molière eller Racine.

Det var inte så värst mycket vietnamesiskt över stan — annat än i utkanterna. I de centrala stadsdelarna var alla affischer och skyltar på franska. Vem kunde vietnamesiska av de som styrde och ställde här? Hanois eleganta villakvarter med solida stenhus och stora tropiska trädgårdar var också franska. Här bodde officerarna och ämbetsmännen.

Det stora hotellet i stan hette Hotel Métropole. Det var så urfranskt att det kunde ha legat i Tours eller i Bordeaux — den enda skillnaden var att här rådde ett tropiskt klimat och att de stora sängarna var omgärdade med myggnät.

I dag finns ingenting kvar av allt det som var. Jag lyfter på hatten på gatan och ber en förbipasserande man om en upplysning — på franska. Han ler vänligt och skakar på huvudet. Han förstår inte. Jag går in i en butik. Samma resultat. I bokhandeln kanske — men nej. Jag gjorde mig förstådd med några ord engelska. Kanske kinesiska eller ryska hade gått bättre? Inga franska gatunamn längre. De är visserligen skrivna med latinska bokstäver men på vietnamesiska. Huvudavenyn heter inte längre Avenue du Maréchal Joffre eller Foch, utan Avenue Dien Bien Phu. Och hotel Métropole har också bytt namn. Det är så svårt att uttala att jag inte ens gör ett försök.

Alla franska minnen är som bortsopade. Tre kvarts sekels ockupation, en intensiv kulturpropaganda och skolor där invånarnas eget språk undervisades som ett främmande och franskan var modersmålet. Man tycker att alla borde tala franska. Men det fanns inte så många skolor på fransktiden. Och man upptäcker snart att det bara är de äldre med någon akademisk bildning som fortfarande talar franska. För den stora massan är det ett totalt främmande språk.

Det har tagit knappt två decennier för att alla spår av fransk kolonisering eller civilisation — hur man nu vill kalla det — skall försvinna.

I dag är det en stad i krig. Trottoarerna är upprivna och man har grävt skydds diken. Skyddsdikena leder till skyddsrum. Stan är skyddad av starkt luftvärn med sovjetiska pjäser, men ännu har Hanoi inte bombats. sovjetiska pjäser. De har varit i livlig aktion sen hösten 1966 då USA-flyget med sina bombningar mer och mer närmade sig stadens centrum.

Hanoi är en grå stad. Det har inte byggts något nytt inne i själva centrum — de nya stadsdelarna

växer långsamt upp i utkanterna. Inga fasader är rappade, inga hus -reparerade. Tillgången på textilier är inte riklig. Det märks på folks klädsel. Men den är ändå litet mera fantasibetonad än i Kina. Livsmedelsförsörjningen är knapp. Det råder inget överflöd på salutorget när man gör sin morgonrond. Förutom ris och grönsaker vankas mest fisk. Men har det amerikanska flyget varit i verksamhet ute i Tonkingbukten så har fiskafånget blivit dåligt. Ingen fisk.

Det finns nästan inga personbilar och myndighetspersonerna tycks mest använda sig av jeeps. Hanoi-borna går antingen till fots eller använder cykel. Körbanan är fylld till bristningsgränsen med cyklar lastbilar kommer knappt fram. Och trottoarerna är svarta av fotgängare. Miljonen invånare är i rörelse i dagsljus men när mörkret faller töms gatorna. Teatrar och biografier kör sin sista föreställning mot slutet av eftermiddagen. Några nattklubbar har inte Hanoi.

Arbetet på fabrikerna är i gång dygnet runt. Man avbryter när det går flyglarm men sen fortsätter det som vanligt. Man ser män och kvinnor på sina cyklar skynda till nattskiftet. De flesta har geväret över skuldran. De tillhör hemvärnet eller luftvärnet.

Teatrar och biografier är välbesökta. Filmerna är vanligtvis ryska, kinesiska eller vietnamesiska. Ryska revolutionsfilmer har lika stor framgång som Vilda-västernfilmer i Europa på sin tid. Men också de kinesiska där dikt och verklighet blandas i skakande färgfilmer om bonderevolter i Mongoliet eller Tibet.

På teatrarna spelas några klassiker, men mest moderna pjäser — även några västerländska. Små privatteatrar konkurrerar med stadsteatrarna om publiken, men det finns publik för alla. På en liten privatteater där biljetterna kostar en halv svensk krona spelas ett sångdrama om en ung man i Saigon som dömts till döden för ett attentatsförsök mot den amerikanske försvarsministern McNamara och som går som en man till avrättningsplatsen. I salen sitter familjer med halvvuxna barn och följer händelserna på scenen djupt gripna. Ingen tycks ha en känsla av att det är propaganda. Det är en bildsvit ur vardagslivet i Vietnam, som de upplever det.

Nästan hela den första eftermiddagen var jag ute på stan och jagade kineser och ryssar. Av alla nyhetsrapporter att döma måste det här vimla av ryssar och kineser. Tiotusen, tjugotusen kinesiska 'experter', tusentals flygtekniker och piloter — det måste väl märkas? Och var är invasionen av sovjetryssar? Jag har inte sett en kines på hela dagen. Jag såg två ryssar i varuhuset — de kan ha varit civilklädda krigare, men mera sannolikt experter.

Natten har fallit på och stan verkar halvsova i väntan på nästa flyglarm. Men längs huvudvägarna går det redan ändlösa lemmeltåg med lastbilar och trupptransporter. Det är trängsel vid alla utfarterna. Det råder en otrolig rörelse i mörkret. Stan kanske halvsover men i samma ögonblick har transportapparaten trätt i funktion. Det gäller att hinna med det mesta i skydd av mörkret, då de främmande flygplanen högt uppe i skyn har svårt att urskilja vad som rör sig på marken. Den tropiska natten är svart.

På hotellbaren hittar jag äntligen alla stans hemlösa främlingar. En stor grupp kineser är på väg upp till sina rum — militärer eller experter? Nej, en dans- och sångtrupp från Hopei som turnerar hos luftvärnsförbanden landet runt. Vid ett glas vodka sitter några sovjetryssar och presenterar sig som ingenjörer. De arbetar med det nya stålverket. Tre kineser dricker grönt té och håller sig för sig själva. Så är det där några östeuropéer — en operachef från Budapest, en fransman som ser alldeles bortkommen ut och en kanadensisk officer från den allierade kontrollkommissionen. Han tror sig i mig upptäcka en rassläkting och bundsförvant. 'Hanoi är botten', viskar han, 'tacka vet jag Saigon, där finns i alla fall nattklubbar.'

Var är alla de kineser och sovjetryssar som för kriget åt nordvietnameserna?

Jag slår mig ned med några nyförvärvade nordvietnamesiska bekanta. Det här kriget är som en tunnel som inte har något slut, säger en av dem. Ibland ljusnar det, men så blir det lika mörkt igen och vi bara fortsätter i tunneln. Kriget har pågått i över två decennier — vi är redan inne i det tredje.

Det trettioåriga kriget?

2 Hur det började

Det var på sommaren 1945 som det hela började på allvar. Den 6 augusti fällde amerikanarna den första atombomben över Hiroshima och den japanska krigsmakten kapitulerade. Det fick blixtnabba återverkningar i det av japanerna ockuperade Indokina.

Gerillastyrkorna i Vietnam trädde plötsligt fram ur djungeln och hade order att marschera mot Hanoi. Den 10 augusti utfärdade Ho Chi Minh — motståndsrörelsens legendariske ledare — en order till alla landsmän att resa sig mot inkräktarna. Revolutionen i Vietnam var snart i full gång.

Det hela utspelade sig i ett militärt tomrum. Japanerna sträckte vapen, men inga allierade trupper hade ännu anlåtit och de franska styrkorna hade japanerna redan internerat. Den franska kolonialmakten hade i flera år fogligt funnit sig i att japanerna utnyttjade Indokina som uppmarschområde mot de allierade i Sydostasien. Men på våren 1945 blev man hos general de Gaulle och det Fria Frankrike mer och mer övertygad om att Japans sammanbrott stod för dörren. Det gällde med andra ord för fransmännen att göra sig till herrar i Indokina igen innan de allierade hann dit. På senvåren 1945 gjorde de franska trupperna revolt mot japanerna i Indokina. Revolten krossades snabbt och brutalt av japanerna och sedan avsattes hela den franska förvaltningen. Franska krigare och ämbetsmän sattes i fängelse.

Men japanerna var inte ovetande om att deras egen ödestimme närmade sig och att de kanske snart skulle bli tvungna att ge sig av för att försvara fosterlandet mot de allierade. Sedan de slagit ned den franska revolten vände de sig till den unge kejsaren Bao Dai som residerade i Hué i mellersta Vietnam och förklarade att det franska kolonialväldet nu var avskaffat och att Vietnam var ett fritt och självständigt land som inom ramen av det Större Asien skulle kunna verka för att ge Asien åt asiaterna.

Den 32-åriga Bao Dai som helt hade uppfostrats av fransmännen saknade politisk erfarenhet. De franska förmyndarna hade aldrig tillåtit honom att regera. Han visste mycket litet om sitt eget land, men han var i alla fall djupt övertygad om att flertalet av hans landsmän både önskade leva i ett självständigt land och ville att Vietnam, som fransmännen av politiska motiv hade delat upp i tre klart avskilda områden, Cochinkina, Annam och Tonking, nu skulle bli återförenat. Efter någon tvekan åtog sig Bao Dai att bli kejsare i det självständiga Vietnam och gick japanerna till mötes också när det gällde att bekänna sig till asiaternas Asien. Det var slut på det vita herraväldet i Indokina.

Men den kejsarliga regimen skulle inte bli gammal. Bao Dai hade redan en gång vädjat till västerlandet om förståelse för sin position och omedelbart efter den japanska kapitulationen telegraferade han till president Truman, kungen av England, marskalk Chiang Kai-shek och till general de Gaulle. Han erinrade de Gaulle om hur Frankrike hade lidit under främmande ockupation, skulle han inte ha förståelse för Vietnams önskan att bli fritt? Men ingen av adressaterna gav något svar.

Bland kommunistledarna inom motståndsrörelsen rådde en viss oenighet om hur man skulle förfara med kejsaren. Avsätta honom eller låta honom bli statschef i en konstitutionell monarki?

Ho Chi Minh lär ha varit förespråkare för den senare linjen. Med Bao Dai som statschef skulle västmakterna kanske lättare gå med på att erkänna Vietnams självständighet.

Men snart började här och var i landet en kraftig agitation mot kejsaren och kejsardömet. Studenterna i Hanoi — landets enda universitet — telegraferade till kejsaren och uppmanade honom att abdikera. Det ropades Leve republiken och det hade motståndsrörelsens breda lager tydligen ingenting emot.

Revolten mot kejsaren byggde på starka nationella stämningar och inte bara på socialt agg. Det kejsarliga huset hade varit nära associerat med den franska kolonialregimen och gått dess ärenden. Den hade alltför beredvilligt gått i kompanjonskap med den japanska fascismen och gett intryck av att sympatisera med den. Det skulle mycket snart visa sig att den republikanska propagandan föll i god jord. Den vietnamesiska nationalismen kände sig inte på något sätt bunden till kejsarens person.

Den vietnamesiska nationalismen daterade sig inte från det andra världskriget. Den gick många decennier, ja nästan ett århundrade tillbaka i tiden och hade uppstått i samband med att fransmännen under andra hälften av 1800-talet helt hade ockuperat landet — och behandlat det som en koloni. Efter att i begynnelsen ha funnit sin inspiration hos mandarinerna och i hovkretsarna fick den nationalistiska rörelsen under decenniernas lopp en stark social prägel. Lantarbetarna i risdeltat och slavarna på de utländska gummiplantagerna gjorde revolt på revolt. Varje gång hungersnöd stod för dörren — och det inträffade ofta — reste sig bönderna. Den allvarligaste revolten i modern tid som var iscensatt av nationalistiska grupper gick tillbaka till 1930. Den dränktes i blod och en stor del av intelligentsian dömdes till döden eller livstids fästning. Samma år grundades officiellt det kommunistiska partiet i Vietnam.

Det fanns inom den nationalistiska rörelsen många olikartade strömningar — från de mest konservativa till de mest radikala. Med krigsutbrottet och Japans inträde i kriget blandade sig snart främmande makter aktivt i spelet. Japanerna gav ett effektivt stöd åt några av grupperna och hjälpte dem att bilda en halv-fascistisk ungdomsrörelse, medan kineserna under Chiang Kai-shek frikostigt understödde andra grupper. Men samtliga dessa grupper hörde hemma i det borgerliga lägret. De flesta av dem hade sina anhängare i städerna och saknade förankring på landsbygden.

Kommunisterna var så gott som ensamma om att ha någon organisationsteknik. De hade lyckats upprätta ett nät av avdelningar och celler över hela landet — från Camauhalvön längst i söder till Lang-son vid den kinesiska gränsen i norr. Trots massarresteringar och brutala ingrepp först från kolonialmaktens och sedan från japanernas sida var kommunisterna i stånd att sätta sina sönderslagna celler på fötter igen. De var snart närvarande i varje by.

Men flera av de kommunistiska ledarna var på det klara med att deras parti aldrig ensamt skulle kunna vinna hela folket på sin sida och att den nationella frigörelsen hur som helst måste gå före den sociala revolutionen. Så tidigt som på hösten 1941 bildade kommunisterna en nationell front, Vietnam Doc Lap Dong Minh, som i förkortning döptes till Vietminh, Vietnams befrielsefront. Den fick till uppgift att samla allt nationellt och socialt motstånd kring ett minimiprogram som gick ut på att skapa ett fritt Vietnam med ett demokratiskt styrelseskick, grundat på allmän rösträtt och fria val. Vietminh blev snart den centrala motståndsrörelsen inte bara i norr utan också i söder. Det var den enda som hade ett politiskt framtidsprogram. Den uppträdde ofta i konkurrens med andra grupper men inte sällan i nära samarbete med dem.

I mitten på augusti 1945 då den japanska stormakten bröt samman trädde Vietminh fram på scenen samtidigt med andra nationalistiska grupper, framförallt de som hade sitt stöd hos Chiang Kai-shek. Men snart dominerade de röda flaggorna i Hanoi. Demonstrerande massor ropade på

Vietminh och de första gerillastyrkorna började anlända från sina djungelkvarter. Så kom budskapet från det kejsersliga palatset i Hué att Bao Dai hade abdikerat. På några dygn var Hanoi helt i Vietminhs händer. De Kinatrogna nationalisterna var som uppslukade av jorden.

Proklamerandet av Republiken Vietnam den 2 september 1945 då Ho Chi Minh för första gången trädde fram inför sina landsmän gav ett fantastiskt eko i hela landet. De traditionsbundna vietnamesiska massorna fick se hur den avgångne kejsaren överlämnade det kejsersliga sigillet i händerna på Ho Chi Minh som plötsligt framstod som fosterlandets verkliga befriare. Ex-kejsaren avsåg sig inte bara sin krona utan också sitt kejsersliga namn, antog ett borgerligt namn och erbjöd den nyfödda republiken sina lojala tjänster. Det var verkligen den oblodigaste av alla revolutioner. För den stora massan av vietnameser var det ingången till en ny tidsålder. Vietnam var nu en republik — men var det också ett fritt och självständigt land?

I ett av sina första budskap till yttervärlden vädjade president Ho Chi Minh till alla stormakterna om erkännande av den självständiga Republiken Vietnam: till Truman, Churchill, Stalin, men också till fransmännen. I sitt tal vid proklamerandet av republiken hade han fällt hårda ord om 'det åttioåriga franska oket' som vietnameserna nu hade skakat av sig, men han lät förstå att han var fullt beredd att fortsätta någon slags samlevnad med fransmännen och att de hårda orden om Frankrike var en eftergift åt de mest hårdkokta nationalisterna på högerflygeln — de Kinatrogna — som ville framtvunga en definitiv brytning med de Gaulle.

Ingen svarade. Naturligtvis inte fransmännen. Men inte heller Truman eller Chiang Kai-shek. Inte ens Stalin, världskommunismens herre, bevärdigade kamraten Ho Chi Minh med ett svar. Det gick blixtnabbt upp för Vietminhs ledare att de snart skulle bli lämnade ensamma — ensamma med fransmännen.

Vem var denne 53-åriga revolutionsledare som nu trädde fram på scenen i Hanoi och från första stunden hälsades med jubel i norr som i söder? Ho Chi Minh hette egentligen Nguyen Ai Quoc, och sitt täcknamn som betyder 'Den som upplyser, den som lyser upp' antog han under de sista åren av den japanska ockupationen.

Han var son till en mandarin i centrala Vietnam, som råkat i onåd för sin alltför patriotiska hållning. Efter fullbordade studier blev livet i det dåtida Indokina snart outhärdligt för den unge Nguyen och han emigrerade vid nitton års ålder till västerlandet. Han försörjde sig på allehanda yrken, vistades i Förenta staterna och England men hamnade till slut i Paris. Där anslöt han sig till sina landsmän i exil, gick mer och mer upp i politiken och bekände sig till socialismen. Under fredskonferensen i Versailles 1919 riktade han i en skrivelse till president Wilson dennes uppmärksamhet på förhållandena i Indokina och krävde att hans olyckliga landsmän skulle komma i åtnjutande av mänskliga rättigheter.

Ho Chi Minhs politiska utveckling bestämdes på den dramatiska franska socialistkongressen i Tours 1920 där han uppträdde i egenskap av språkrör för de av Frankrike undertryckta kolonialfolken. Han lät sig inte övertygas av Léon Blums och de andra socialdemokraternas varma försvar för demokratin utan följde majoriteten, som röstade för anslutning till den III:e Internationals och bekände sig till Lenin.

Men det skulle dröja någon tid innan Ho Chi Minh anmälde sig till kommunistpartiet i Frankrike — något vietnamesiskt parti fanns ännu inte. Han var uppenbarligen tveksam. Det var inte bevisat att Marx och Lenin utan vidare kunde anpassas till förhållanden i hans eget hemland — där det varken existerade någon industri i egentlig mening eller något proletariat, bara miljoner jordlösa och hungrande lantarbetare.

Från mitten av 1920-talet följde Nguyen Ai Quoc alias Ho Chi Minh ungefär samma väg som alla

andra revolutionsledare som ville till makten. Han fick sin skolning i Moskva och torde där ha utrustats med en viss skepsis gentemot den ortodoxa kommunismens syn på revolutionen i de underutvecklade länderna — han visste så mycket mer om 'underutveckling' än partiteoretikerna i Kreml.

Men han blev ändå promoverad och skickad till Kina som sekreterare åt ryssen Borodin som var politisk rådgivare åt Chiang Kai-shek. I Kanton var Ho Chi Minh redan mer eller mindre på hemmaplan. Vietnam var vägg i vägg.

Under åren som följde arbetade han oförtrutet på att bygga upp en stark kommunistisk organisation i sitt hemland, han övervann kriserna inom partiet, lyckades avlägsna äventyrare och hetsporrar och hade till slut ett fast grepp om både apparaten och medlemmarna. Det var på Ho Chi Minhs initiativ som hans kollega Vo Nguyen Giap grundade de första gerillastyrkorna och byggde upp ett finmaskigt nät för partiets underrättelsetjänst. Han förflyttade sig oavbrutet mellan Kina och Vietnam — när han var på fri fot. Men långa tider satt han i fängelse antingen hos engelsmännen i Hongkong eller hos Chiang Kai-shek och fick känna på en hård behandling. Han satt med bojar om fötterna i sitt kinesiska fängelse.

Om Ho Chi Minhs dåtida kontakter med de stora kommunistledarna i öst vet man inte mycket. Med de i väst hade han inte längre några förbindelser. Han tycks inte ha haft något förhållande till Stalin och tillhörde sannolikt inte hans varmaste beundrare. Stalin tog för övrigt aldrig den asiatiska kommunismen och minst av allt kommunismen i Vietnam på fullt allvar. Ho Chi Minh tycks däremot ha haft ett visst umgänge med Mao Tse-tung, men det blev aldrig intimt. De kinesiska kommunisterna var för upptagna av sina egna problem för att kunna ägna någon uppmärksamhet åt Vietnam.

Med japanerna var Ho Chi Minh på krigsfot från första början och han lät sig aldrig förledas av locktonerna från Tokio eller av slagordet Asien åt asiaterna. De japanska ledarna var i hans ögon fascister alldeles som Hitler. Med de kinesiska nationalisterna försökte han däremot etablera kontakter — han hade med dem gemensamt en önskan att få fransmännen ur Indokina. Paradoxalt nog för många västerlänningar betraktade han Roosevelts Amerika med en viss sympati och uteslöt inte helt möjligheten av en fredlig samexistens med Förenta staterna i framtiden. Roosevelt ledde inte bara korståget mot de fascistiska stormakterna, han hade också i skarpa ordalag fördömt koloniseringen av de underutvecklade folken. Det var ett språk som Ho Chi Minh uppskattade.

Månaderna före det japanska sammanbrottet och proklamerandet av självständigheten var Vietminh den enda organisation, som förfogade över ett pålitligt underrättelseväsen i hela Vietnam och som i detalj kunde säga vad japanerna respektive fransmännen hade för sig. De kontaktades av amerikanerna och utlovades halvt om halvt understöd från det hållet, men någon större hjälp blev det aldrig. Chiang Kai-shek var minst lika intresserad av Vietminhs underrättelsetjänst som amerikanerna och var beredd att ge kraftiga månatliga understöd i US-dollar som kom ur amerikanska fickor. Men han hade först gjort svårigheter. Står inte Vietminh under ledning av Nguyen Ai Quoc — en ökad kommunist — undrade Chiang i ett samtal med en av sina generaler, som trodde sig kunna utnyttja Vietminh mot fransmännen. Nej, blev svaret, ledaren för Vietminh heter Ho Chi Minh. Det namnet hade Chiang Kai-shek aldrig hört talas om och han gjorde inte längre några invändningar. Någon halv miljon amerikanska dollar hittade på så sätt via kineserna vägen till Vietminh.

De segrande stormakterna — Förenta staterna, Storbritannien, Sovjetunionen och Kina — hade bestämt hur det skulle förfaras med Vietnam. Hela norra delen av landet ned till den 16de

breddgraden skulle ockuperas av Chiang Kai-sheks trupper och resten av brittiska styrkor från Burma. Fransmännen var det inte tal om att inbjuda, men britterna hade ett separat avtal med Paris som gick ut på att smugla in franska trupper i britternas kölvatten. Vad Ho Chi Minh och motståndsrörelsen i Vietnam tyckte och tänkte brydde sig de segrande stormaktsledarna inte om.

Revolutionsvågen svepte under tiden fram över hela landet. I Hanoi följde massdemonstrationer på massdemonstrationer och hundratusentals människor hyllade Ho Chi Minh. I Saigon hade nationalisterna och kommunister mer eller mindre enats om att sätta upp en befrielsekommitté som tog säte i regeringsbyggnaden. Den 25 augusti demonstrerade en halv miljon människor och ropade Leve Vietnam och Leve Ho Chi Minh. Hela landet från norr till söder tycktes sluta upp kring ledarna i Hanoi.

Men i Saigon började de första britterna anlända för att ta hand om japanerna. De gav den japanske kommandanten order om att upprätthålla ordningen och se till att inga demonstranter störde gatufriden. Inom motståndsrörelsen rådde tydligen ingen verklig enighet. Japanerna hade infiltrerat sitt folk i den, i hopp om att utmanövrera både vietnamesiska kommunister och fransmän. Isolerade våldshandlingar hörde till dagordningen.

Snart dök de första franska förbanden upp. De kom under brittiskt beskydd och var utrustade med brittiska vapen. Saigon fortsatte att skakas av demonstrationer. Här och var förekom överfall på franska medborgare. Förövades de av Vietminh eller av japan-trogna nationalisterna? Allt tyder på att det var Japans vänner. De ville ha bråk.

Det dröjde inte länge innan fransmännen slog till. De fick hjälp av britterna. I slutet av september var Saigon helt i fransmännens händer och den franska säkerhetspolisen kunde flytta in i sina gamla lokaler där så många vietnamesiska motståndsmän hade torterats till döds.

Men ute på landsbygden var Vietminh herre över situationen. Pålitliga franska källor uppgav att Vietminh då hade ungefär 90 % av befolkningen på sin sida och att en folkomröstning för Vietnams självständighet skulle ha gett en förkrossande majoritet åt Vietminh.

De första franska rensningsaktionerna i Mekong-deltat startades i och med att franska elitförband som kämpat i andra världskriget äntligen kunde landstiga i Saigon. I Sydvietnam var alltså fiendligheterna mot fransmännen redan igång.

I Hanoi hade den republikanska regeringen haft stora installationssvårigheter. De kinesiska trupperna som spridde sig över hela Nordvietnam uppmuntrade öppet den nationalistiska oppositionen, som anklagade Ho Chi Minh för att vara för eftergiven mot fransmännen. Den krävde ett hårdare språk och ett hårdare handlag. Kinesiska miljoner gavs ut på att köpa över folk och korrumpa. Den kinesiska agitationen fördömde både 'bolsjevikerna' och de 'franska kolonialisterna'.

Månad efter månad gick utan att Ho Chi Minh lyckades komma till klarhet om vad Parisregeringen ville. Man hade under tiden hållit val till en nationalförsamling — de första relativt fria valen i Vietnams historia, som en fransk iakttagare karakteriserar dem — och tillsatt en samlingsregering, alltjämt med Ho Chi Minh som ledare. Det gjordes kraftanstängningar för att sätta stopp för de våldsamma 'revolutionära' övergreppen på landsbygden och inte helt utan framgång. Ekonomiskt var situationen förtvivlad. De nya männen satte genast igång en stor offensiv mot analfabetismen — fyra femtedelar av befolkningen kunde varken läsa eller skriva.

Fram på våren nåddes ett avtal med fransmännen. Bland de franska underhandlarna befann sig general Leclerc, som från det ögonblick han satte sin fot i Vietnam efter kriget snabbt blev övertygad om att Frankrike aldrig skulle kunna återerövra landet. Det var enligt honom

nödvändigt att erkänna ett självständigt Vietnam och finna någon form av fredlig och broderlig samlevnad mellan de två folken.

I avtalet som var ganska vagt formulerat erkändes Republiken Vietnam som ett fritt land med eget parlament, egen regering, egen armé, egna finanser, egen diplomati. Men det skulle vara medlem av Franska Samväldet och på grund därav underkasta sig vissa inskränkningar i suveräniteten. Enligt tilläggsavtal skulle franska trupper äga rätt att återvända till Vietnam och ockupera vissa strategiska punkter, men deras vistelse i landet skulle icke överskrida fem år. För vietnameserna betydde detta att den egentliga självständigheten hade uppskjutits till 1951.

Ho Chi Minh blev utsatt för frän kritik inte bara av de Kinatrogna nationalisterna, som anklagade honom för att 'ha sålt sitt land till fransmännen' utan också av många av sina egna partivänner. De försäkrade att man inte kunde hysa något förtroende för fransmännen och när en gång deras trupper var tillbaka i landet skulle återerövringen börja. Ho Chi Minh försvarade uppgörelsen med värme och övertygelse inför nationalförsamlingen i Hanoi. 'Vi behöver fred', sade han, 'vi måste bygga upp vårt land. Den frihet vi får är inte detsamma som självständighet, men det är ett stort steg i rätt riktning.'

Det ytligt sett svåraste problemet vid tillämpningen av avtalet med Leclerc gällde Cochinkinas ställning. Cochinkina hade under det franska väldet haft en särställning genom att det ansetts vara en helt fransk besittning — inte ett 'protektorat' — och det var också där som alla fransmän slagit sig ned och där som alla franska företag var koncentrerade. I Saigon, Cochinkinas huvudstad, fanns en mäktig lobby, som med näbbar och klor motsatte sig alla förändringar i rådande förhållanden. Saigonlobbyen var lika mäktig i Paris som Algerlobbyen senare blev.

Skulle — som Ho Chi Minh och hans jurister gjorde gällande — avtalet omfatta hela Vietnam, d. y. s. Tonking, Annam och Cochinkina, vilket föreföll självklart — eller skulle det bara omfatta Tonking och en del av Annam som den franska militären och den åter-inflyttade franska förvaltningen ville ha det? Under kraftiga påtryckningar från mäktiga kretsar i Saigon — och från nästan alla ledande militärer — lutade Parisregeringen mer och mer åt den senare åsikten. Cochinkina skulle genom en folkomröstning självt avgöra var det hörde hemma. Som man genom undersökningar på platsen kommit underfund med att en folkomröstning skulle gå fransmännen emot avstyrdes alla planer på en omröstning. Cochinkina skulle förbli franskt tills vidare.

Frågan kom upp på en konferens i Fontainebleau där på vietnamesisk sida deltog Ho Chi Minh och Pham Van Dong — alltså spetsarna i landets styrelse — men från fransk sida politiker och tjänstemän av andra och tredje klass. Fransmännen gav inte vika. Det träffades slutligen ett nytt avtal som i mångt och mycket närmare klargjorde inskränkningarna i den vietnamesiska suveräniteten. Cochinkina blev hängande i luften. Avtalet upprätthöll emellertid fiktionen av ett 'fritt Vietnam'. Ho Chi Minh lär ha skrivit under med döden i hjärtat. Det var enligt honom i alla fall bättre än en brytning.

Brytningen skulle ändå inte låta vänta på sig. I Paris fanns det några politiker på vänstersidan som förordade en fredlig uppgörelse med ett självständigt Vietnam. Men militärerna satte sig till motvärn och de fick stöd av hela den konservativa kamarillan och sist men inte minst av general de Gaulle, som från sin tillflyktsort i landsorten manade att slå vakt om Franska Unionen.

I Hanoi levde man i regeringskretsar i en växande oro och spänning. Nyheterna från Saigon var nedslående. Fransmännen hade låtit bilda ett separatistparti, som hade förklarat Cochinkina vara en självständig republik. Ivrigast att gå in för republiken var nu de vietnamesiska nationalisterna som tidigare komprometterat sig med japanerna och de fick varmt stöd av den franska

bourgeoisin på platsen. Inga protester från Ho Chi Minh i Paris ändrade någonting i saken.

Under tiden började franska flottenheter och trupper anlända till Haiphong. Nervositeten på båda sidor var mycket stor. De franska generalerna misstänkte Vietminh för att förbereda en offensiv mot de franska styrkorna, medan regeringen i Hanoi mer och mer fruktade en kupp mot Haiphong och Hanoi från den franska militären. Det kom nästan dagligen till intermezzon mellan fransk militär och vietnameser med eller utan uniform, franska civila kidnappades medan oskyldiga vietnameser sköts ned av franska vaktposter. På ingendera hållet tycktes man vara helt herre över situationen. På högsta nivå försökte man finna en lösning på den snabbt växande krisen. Den franske överkommissarien Sainteny och Ho Chi Minh stod i daglig kontakt och båda värdade oavbrutet, men förgäves, till Paris att ge klara instruktioner.

I slutet av november kom katastrofen. Konflikten gällde den här gången om fransk eller vietnamesisk tullförvaltning skulle styra och ställa i Haiphong — franska militärledningen menade att det var fransk tull som hade kontroll. I två dagar pågick elakartade skärmytslingar mellan vietnameser och fransmän i samband med lossning av varor i hamnen tills det franska överkommandot plötsligt den tredje dagen sände ett ultimatum till de vietnamesiska styrkorna att inom några timmar utrymma både hamnen och staden Haiphong. När ordern inte åtlöddes öppnade de franska krigsfartygen ute i bukten eld mot den infödda stadsdelen i Haiphong. Klockan var något före elva på förmiddagen och folk var överallt i rörelse. Det blev ett fruktansvärt blodbad. Befälhavaren för de franska flottstyrkorna i Fjärran Östern som något senare avgav sitt vittnesmål uppskattade antalet döda till sextusen — mest kvinnor och barn. En skräckens tystnad lade sig över Haiphong, men också över Hanoi. Vad skulle bli fortsättningen?

Natten till den 20 december överfölls de franska stadsdelarna i Hanoi av vietnamesiska milistrupper, som gick in i husen och sköt ned folk. Antalet dödsoffer uppgavs nästa morgon vara flera hundra. Men redan innan gryningen hade franska elittrupper gått till motangrepp och nu var det vietnameserna som fick betala. Här gjordes ingen åtskillnad mellan vietnameser i uniform och sådana som var civila. Flera månader senare visade sig antalet franska dödsoffer ha varit 43. De vietnamesiska offren för 'motanfallet' räknades i hundratal.

Följande morgon stormade franska stridsvagnar regeringspalatset i Hanoi. Den svårt sjuke Ho Chi Minh — han hade legat till sängs med hög feber — hade hunnit fly under natten åtföljd av sina ministrar. Hela regeringen flyttade ut i djungeln och fransmännen blev herrar i Hanoi. Nu skulle deltat och resten av Tonkingprovinsen rensas från rebeller. Återerövringen sattes igång på blodigt allvar.

Over hela landet gick Vietminh till motattack. Isolerade franska poster överfölls, broar sprängdes, konvojer besköts, vägarna gjordes oframkomliga. General Vo Nguyen Giap hade under de föregående veckorna redan utplacerat huvuddelen av sina trettiotusen man. Det var nyåret 1947.

Skulden för det inträffade låg naturligtvis inte enbart hos fransmännen. Vietnameserna hade också sitt dryga ansvar. De politiska grupperna och deras ledare i Hanoi var splittrade och i kulisserna pågick en hård kamp om makten. Kineserna utövade hårda påtryckningar både med pengar och med maktspråk och de spelade ut de nationalistiska gruppledarna mot Ho Chi Minh och kommunisterna.

Själv var Ho Chi Minh medveten om att kommunismen inte var någon populär ideologi. Inget politiskt parti hade något inflytande eller spridning ute på landsbygden, det hade fransmännen omsorgsfullt förhindrat. Men det kommunistiska partiet som så framgångsrikt hade verkat illegalt hade ändå inte stort mer än femtusen organiserade medlemmar. Kommunismen skrämde också borgarna — och alla främmande makter. Inte ens Moskva visade någon sympati för Vietminh och

dess ledare. Strax före årsskiftet 1945/46 hade Ho Chi Minh beslutat att kommunistpartiet skulle upplösas och medlemmarna i fortsättningen verka inom Vietminh — det kom som ett gensvar på ett förslag från centralkommittén att partiet ensamt skulle ta makten. Partiets upplösning väckte bestörtning i Moskva och misshagade i högsta grad Mao Tse-tung.

Men Ho Chi Minh lät sig inte rubbas. Huvudsaken i hans ögon var att samla alla krafter kring uppbyggandet av ett självständigt Vietnam och att vinna de främmande makternas förståelse för den tanken. Det var inte något dubbelspel från hans sida. Tiden var inte mogen för en social revolution och den fick därför ställas på framtiden. Först skulle Vietnam bli fritt.

Huruvida åtgärden var så taktiskt klok kan väl diskuteras. Den gjorde ingen effekt på de franska generalerna och amiralerna som fortsatte att utmåla Ho Chi Minh som en agent för Kominform och Stalin. Det lugnade inte heller den borgerliga oppositionen. Den väckte ilska och förtrytelse hos de hårdkokta kommunisterna i centralkommittén av vilka ett flertal var strängt moskovitiskt skolade.

När det kom till den verkligt svåra krisen med fransmännen visade det sig att Ho Chi Minh inte var herre över sin egen vänsteropposition och att han inte kontrollerade den kommunistiska milisen — den som iscensatte massakern på fransmännen i Hanoi den 19 december. Hans förtvivalde försök att närma sig fransmännen och finna ett samförstånd med dem utnyttjades hänsynslöst av alla hans motståndare på den borgerliga sidan, och bland dem var ex-kejsaren Bao Dai en av de mest högljudda. 'Ho Chi Minh förråder Vietnam till fransmännen!' Det blev också den bullersamma kinespropagandans förnämsta slagord.

Det är väl sannolikt att det skulle ha gått som det gick även om alla vietnamesiska grupper hade varit enade och kineserna inte hade blandat sig i leken. Den största delen av skulden för misslyckandet faller på fransmännen. Politikerna i Paris var mitt uppe i allmänna val och i en serie folkomröstningar om författningen. Varken kommunister eller socialdemokrater hade tid att syssla med Vietnam. Den socialdemokratiske kolonialministern Marius Moutet litade förresten blint på sina militära sagesmän som varnade honom för Moskva och kommunismen.

Det var några av general de Gaulles mest hängivna beundrare och trogna vapendragare — amiralen d'Argenlieu och general Valluy — som spelade huvudrollen på själva brottsplatsen. Det var d'Argenlieu som tog initiativet till att utropa Cochinkina som självständig republik och det var Valluy som stod bakom ordern om skottlossningen i Haiphong. De neutraliserade alla försök som i sista minuten gjordes av förtvivalde civila och militärer att förebygga katastrofen. Militär-censuren försenade en hel vecka Ho Chi Minhs iltelegram till Leon Blum i Paris. 'Har man en bra expeditjonskår så skall den inte förhandla utan slåss', sa general Valluy.

Franska ämbetsmän som var väl förtrogna med det gamla kära Indokina var snart tillbaka på sina poster och de var förvissade om att man med en smula fasthet skulle kunna återgå till de gamla goda tiderna igen.

Samma uppfattning rådde hos de ledande militärerna. För dem representerade Ho Chi Minh bara en handfull terrorister. Folket hade han inte med sig. 'Bara vi blåser på Ho Chi Minh så är han borta' sa en av de ledande franska ämbetsmännen i Saigon.

Tillfrågad några veckor efter de blodiga händelserna i Haiphong och Saigon om hur stor del av det vietnamesiska folket han trodde stå bakom Ho Chi Minh — nu när han var tillbaka i djungeln — svarade ex-kejsar Bao Dai som under tiden satt sig i säkerhet i Hongkong: 'Mellan åttio och nittio procent.'

Ex-kejsarens uppskattning låg säkerligen mycket närmare verkligheten än Parisregeringens och

Saigon-militärernas och det skulle också den fortsatta utvecklingen ge bevis för. Vietminhs och Ho Chi Minhs popularitet berodde naturligtvis inte på att de predikade kommunismen utan på att de identifierade sig med och förkroppsligade kravet på nationell frihet och självständighet.

3 Dien Bien Phu

De europeiska kolonialmakterna visade efter det andra världskriget — med undantag för Storbritannien i fallet Indien — ringa förståelse för de underutvecklade folkens krav på jämlikhet och ännu mindre för deras dröm om frihet och självständighet. Det måste i nästan samtliga fall komma till väpnade och blodiga revolter innan kolonialmakternas regeringar plötsligt svängde om och förordade folkens självbestämmanderätt.

In i det sista gjorde man gällande att resningar och upplopp var organiserade av en handfull agitatorer eller av väpnade band som stod i tjänst hos främmande makter eller främmande ideologier. Det ansågs otänkbart att de revolutionära resningarna skulle kunna ha sitt ursprung i nationella känslor och krav. Antingen var det Moskva som stod bakom — senare Peking — eller också var det en konkurrerande stor- eller kolonialmakt. Schemat passade utmärkt in på det franska kolonialväldet där man länge misstänkte brittiska eller amerikanska intressen för att i hemlighet stå bakom frihetsrörelserna innan man flyttade över misstankarna på världskommunismen.

Något decennium efter den stora vågen av frigörelse som svept fram över den underutvecklade världen försöker idag alla f. d. kolonialmakter framstå som om de hade varit koloniernas välgörare. De har dragit en tät slöja över sitt koloniala förflutna. Frankrikes främste statsman efter kriget, general de Gaulle, hoppas otvivelaktigt att få gå till historien som de franska kolonialfolkens sanna vän och befriare — för såvitt inte historikerna korrigerar honom på den punkten. Ingen fransk statsman eller politiker bär nämligen ett tyngre ansvar än han i det blodiga krig som utbröt i Indokina på hösten 1946 eller i det som följde i Algeriet 1954.

Det var emellertid inte bara kolonialmakternas generaler eller mest konservativa politiker som höll på kolonialväldets och därmed på den s. k. västerländska civilisationens fortbestånd i den underutvecklade världen — om så behövdes med vapenmakt. Den uppfattningen delades av hela den bildade opinionen oavsett politiskt ursprung och den förfäktades med äkta övertygelse av ledande representanter för landets intelligentsia. Man var övertygad om att det egna kolonialsystemet byggde på oegennyttan och på djup förståelse för 'de färgade folkens' behov.

Så ungefär yttrade sig på senhösten 1947, när striderna i Indokina hade tagit fart på allvar, den franske historikern professor André Siegfried, visserligen moderat med en dragning åt det konservativa, men pålitlig demokrat och utrustad med den världsbereste globetrotterns djupa erfarenhet av främmande länder och folk.

'Frankrike', skrev André Siegfried, 'har aldrig varit kolonialistiskt i den mening som belackarna använder uttrycket. Det är alldeles tvärtom. Det var inga affärshajar som byggde upp det franska kolonialväldet, utan officerare, missionärer och upptäcktsresande och de var ute för att civilisera. Vi kan därför lugnt avvisa alla förebråelser som idag riktas mot oss från Förenta staterna som varande orättvisa ... Mer än något annat land i världen har nämligen Frankrike hållit på de rättsliga och moraliska principerna och slagit vakt om människovärdet. Det finns ingen hos oss i Frankrike som — i likhet med folk i Tyskland eller i vissa andra länder — förnekar att det skall existera jämlikhet mellan raserna.'

Det franska kriget i Vietnam uppfattades också till en början av den franska hemmaopinionen och en stor del av världsoptionen som ett rättvist, ja heligt krig — ett krig för fred och civilisation,

ett krig för det västerländska inflytandets fortbestånd i en kaotisk asiatisk värld. Det var först med de stora nederlagen och motgångarna som det blev ett kolonialkrig, 'ett smutsigt krig', innan det på nytt förvandlades och blev ett korståg mot kommunismen.

Under de första åren efter brytningen mellan Republiken Vietnam och Ho Chi Minh å ena sidan och Frankrike å den andra var det ett kolonialkrig enligt alla konstens regler. Inga främmande stormakter brydde sig om vad som skedde i 'Indokina'. De franska generalerna i Saigon och Hanoi avlämnade regelbundet optimistiska rapporter till Paris och meddelade att 'Vietminh är besegrad, ja praktiskt taget utplånad'. Vietminh var isolerad från yttervärlden, men den var naturligtvis varken utplånad eller besegrad.

Om den vietnamesiska befolkningens inställning till motståndsrörelsen rådde samma optimistiska uppfattning. 'Den dagen är inte avlägsen, då den infödda befolkningen kommer att ställa rövarbanden utanför lagen både materiellt och moraliskt och göra slut på deras verksamhet', förkunnade en hög ämbetsman i Saigon. Det var inte så mycket gerillan man fruktade som främmande inflytande. Vilket spel bedrev Washington, där tidningarna kritiserade Frankrike? Och vad menade Vatikanen med att öppet sympatisera med katolikerna i Vietnam, som stod på motståndsrörelsens sida? Paris protesterade energiskt hos påven.

Men läget skulle snabbt förändras. I Kina gick kommunisterna segrande fram och drev Chiang Kaisheks trupper längre och längre söderut. Det skulle inte dröja så länge innan de stod vid gränsen. Paris förhörde sig i Washington om vad Förenta staterna tänkte göra om de kinesiska kommunisterna ryckte in i Nordvietnam? Washington uppmanade fransmännen att skyndsamt ge vietnameserna full självständighet så att de hade någonting att slåss för.

Det gick snart upp för regeringen i Paris att de i längden inte skulle kunna föra kriget ensam. Vietnameserna måste kopplas in och inte bara som legoknektar åt fransmännen. De måste få en chans att slåss för sitt land. Parisregeringen tog kontakt med ex-kejsare Bao Dai som levde i landsflykt i Hongkong. Därifrån hade ex-kejsaren redan kontaktat de vietnamesiska nationalistgrupper med kinesiska försänkningar som tagit sig över till Kanton. Bao Dai var villig att ställa upp på villkor att Frankrike förklarade Vietnam självständigt så att kejsaren kunde samla alla sina landsmän i kampen 'mot kommunismen'.

Och så började en politisk dragkamp som skulle pågå i över fyra år och avslutas med Bao Dais fullständiga politiska seger — men bara några veckor före det militära sammanbrottet på våren 1954.

Steg för steg tvingades fransmännen, ofta efter dramatiska brytningar, att ge vika för de kejsarliga kraven. Vietnam skulle få sin egen armé — men med franskt befäl. Det tog ytterligare ett år innan fransmännen kapitulerade ifråga om befälet. Diplomatin var en svår stöttesten — skulle verkligen Vietnam ha egna och självständiga ambassader och var det förenligt med medlemskapet i Franska Unionen?

Egen regering, så klart, och ett eget folkvalt parlament. Men skulle det egna parlamentets beslut vara avgörande och skulle inte unionsparlamentet i Paris ha något att säga till om? Hela ordningsmakten vietnamesisk? Otänkbart så länge kriget varade. Domstolarna vietnamesiska, ja. Men särskilda domstolar för fransmännen. Tullen — fransmännen gjorde ett segt motstånd. Hamnarna måste vara frihamnar med fransk överinsyn. Kejsaren sade nej. Men på en väsentlig punkt hade fransmännen kapitulerat redan i inledningsskedet: Cochinkina var inte längre en självständig republik utan utgjorde en del av Vietnam. Vietnam var förenat åtminstone på papperet och Bao Dai var kejsare för hela Vietnam.

Men den glädjen blev inte långvarig. På den storpolitiska scenen hade händelserna följt slag i

slag. Mao Tse-tung hade segrat i hela Kina och stod nu vid Vietnams gräns. Bara några veckor senare erkände Pekingregeringen Republiken Vietnam och president Ho Chi Minh och det erkännandet följdes blixtnabbt av Sovjetunionens och hela östblockets. Paris blev helt överrumplat, men satte genast igång det diplomatiska maskineriet och som ett motdrag erkändes Vietnam och Kejsaren Bao Dai av västmakterna i februari 1950.

Militärt försämrades läget år efter år men det började bli kritiskt först på våren 1953 — då hade kriget pågått i sju år. Det stora Koreakriget där kineser och amerikaner drabbat samman hade ställt striderna i Indokina helt i skuggan, men nu var det vapenvila i Korea och amerikanerna var tillbaka vid den 38de breddgraden. Fransmännen kunde förflytta sin Koreabataljon till Indokina.

Den sega dragkampen om Vietnams självständighet som kejsar Bao Dai huvudsakligen förde från sitt slott på Franska Rivieran hade inga gynnsamma återverkningar på den militära utvecklingen. De vietnameser som inte sympatiserade med Vietminh tyckte att det gick för långsamt och någon entusiasm spårades ingenstans. Under de få besök som Bao Dai gjorde i sitt hemland blev han föremål för fientliga demonstrationer.

Minst framgång hade man med mobiliseringen av rekryter till Vietnams nationalarmé. Kejsaren utfärdade mobiliseringsorder på mobiliseringsorder men de flesta hörsammade inte kallelsen och många försvann i djungeln. Man måste tillgripa tvångsvärning. Truppernas utbildning var kort och otillräcklig och stridslusten dålig. De nationella förbanden vägrade söka strid med Vietminh och fransmännen måste oavbrutet kasta in sina egna värvade vietnamesiska förband som hade franskt befäl. De hårdaste striderna fick den franska främlingslegionen stå för: den var till nittio procent sammansatt av tyskar och däribland inte så få SS-soldater. I Paris var man förbittrad. Oppositionen på högern klagade över att man gav Vietnam självständighet men lät 'fransmännen' stupa för Vietnam. Borde inte vietnameserna dö för sitt eget land?

Blickarna riktades nu allt oftare mot Washington. Bao Dai fann det franska förmyndarskapet mer och mer besvärande och hans militära rådgivare försäkrade honom att inom två år — senast 1955 — skulle Vietnam kunna stå på egna ben med sin egen armé, under förutsättning att det fick ett aktivt amerikanskt stöd. Man sökte och fann amerikanska kontakter. Framstående konservativa vietnameser begav sig över till Förenta staterna.

Men dit riktades också Frankrikes blickar. De franska generalerna blev alltmer övertygade om att de måste få hjälp utifrån. På den franska hemmafronten fanns inget gehör för tanken att inkalla värnpliktiga till Vietnam. Det skulle ha behövts 500 000 man, hade Leclerc sagt 1945. Var skulle man ta dem ifrån? Krigsutgifterna steg katastrofalt. Washington hade pengar.

Fler och fler franska generaler gästade Vita Huset och Pentagon och framlade sin syn på läget. En av dem var general de Lattre de Tassigny. Han betonade betydelsen av att Tonking för all framtid förblev i västerlandets händer. 'Den dag som Hanoi tas av kommunisterna', sade han, 'är vägen öppen till Bangkok och Singapore. Då finns det inte längre någon skyddsvall mellan Sydostasien och Suez!' Talet gjorde inget starkare intryck i Vita Huset, men det fick gensvar i Pentagon. Tänk om Tassigny hade rätt — och kineserna skulle kunna marschera till Suez? De Lattres tankegång är fortfarande, år 1966, modern strategi i Washington.

Den första amerikanska leveransen av krigsmateriel kom redan i mars 1950 — och framkallade då fientliga demonstrationer i Saigon, iscensatta av Vietminh. Men sedan ökades leveranserna i rask takt och något år senare betalade Washington över hälften av krigskostnaderna. Militära experter anlände från Washington för att se hur materielen användes och de ville också ha insyn i utbildningen av de vietnamesiska trupperna. Den franska utbildningen fick klart underbetyg. Amerikanerna skulle göra det mycket bättre.

Medan Koreakriget ännu pågick hade Mao Tsetung börjat leverera vapen till Ho Chi Minh och ställt alla tänkbara utbildningsmöjligheter till förfogande. Vietminh kunde utbilda reguljära styrkor i kinesiska träningsläger i Yunnan och Kwang-si. Men det måste Ho Chi Minh betala med ett högt pris. Han blev tvungen att återupprätta det vietnamesiska kommunistpartiet som för bekvämlighetens skull döptes till Vietnams Arbetarparti — Lao Dong — och genom dess centralkommitté fick kineserna direkt kontroll över hela Vietminh.

Det kinesiska inflytandet växte i kapp med det amerikanska.

I Paris slets nu de politiska ledarna mellan tanken att finna någon fredlig väg ut ur kriget och att med amerikansk hjälp fortsätta korståget mot kommunismen. Det var inte längre en fransk angelägenhet, det var hela västerlandets. Om västerlandet förlorade sin starkaste bas i Asien så skulle kampen om världen kanske vara förlorad.

Pierre Mendès-France gjorde ett förtvivlat försök att i nationalförsamlingen i Paris förorda förhandlingar. 'Så här kan det inte fortsätta' sade han. Men de ansvariga avvisade tanken på förhandlingar. 'Vi kommer aldrig att förhandla med Ho Chi Minh' sade minister Letourneau. 'Jo', invände den konservativa regeringschefen Laniel, 'om Ho Chi Minh förklarar att han ger upp striden så ska vi gärna förhandla med honom. Vi tänker inte föra något utrottningskrig.'

De militära operationerna ägde under hela slutskedet framförallt rum i norra Vietnam. Det stämde överens med den franska generalstabens strategi. Gick Hanoi och Tonking förlorade så var kriget förlorat — det var här som kriget måste vinnas och här som de stora styrkorna koncentrerades. Vietminh hade redan intagit alla viktiga gränsfästningar och hade nu fria kommunikationer med Kina. Vapnen kunde utan svårighet slussas över gränsen. Det kom nu även tungt artilleri — och de första stridsvagnarna. Det låg i Vietminhs intresse att binda de franska huvudstyrkorna i Nordvietnam.

Men det betydde ingalunda att kejsare Bao Dai eller de franska styrkorna behärskade de södra delarna av landet. Här hade emellertid operationerna mera en gerillakarakter. Vietminh kontrollerade större delen av Mekongdeltat och trakterna runt om Saigon. Vid de första kommunalvalen som Bao Dai organiserade på våren 1953 kunde val äga rum i endast 1 920 kommuner av över 20 000 och ingen vet om ens valen i de kommunerna ägde rum normalt eller var helt fiktiva.

Strax efter årsskiftet 1953-54 försämrades läget militärt i rask takt för fransmännen. Bao Dai hade satt upp en armé på över 250 000 man, men de tycktes väga lätt i vågskålen. Fanns inga franska eller franskledda legotrupper på platsen fick Vietminh genast övertaget.

Sändebud på sändebud från Paris uppvaktade olika kretsar i Washington och förhörde sig om möjligheten av att få över amerikanska soldater, men Vita Huset slog dövörat till. Aldrig skulle Förenta staterna sätta in marktrupper i ett krig i Sydostasien, sade general Eisenhower. Flyg- och flottstyrkor, ja, men inte markstyrkor.

Sedan gick det snabbt mot slutet. Kring djungelfästningen Dien Bien Phu blev striden dramatisk. Vietminh kunde inte bara sätta in fyra reguljära divisioner utan också ett utomordentligt effektivt luftvärn och tungt artilleri. Det var inte längre det gamla gerillakriget — det var ett modernt krig.

Under våren diskuterades ivrigt mellan franska och amerikanska militärer om möjligheten av att sätta in amerikanskt bombflyg i stor skala mot Vietminh i området kring Dien Bien Phu. Aktionen döptes till Operation Rovfågel. Somliga föreslog användandet av taktiska atombomber. Det skulle utrota rebellerna — men sannolikt också försvararna. Det hjälpte emellertid inte att man på franskt håll gjorde gällande att kineserna nu öppet deltog i striderna på Vietminhs sida

och att det rörde sig om en kinesisk *intervention*, premiärminister Winston Churchill i London sade nej till varje brittisk-amerikansk aktion på slagfältet och utan brittisk medverkan sade sig president Eisenhower heller inte kunna ge sitt tillstånd. De två gamla herrarna räddade kanske världen från en katastrof.

Den 8 maj 1954 hissade general de Castries den vita flaggan i djungelfästningen och samma dag sammanträdde stormaktsdelegationerna i Genève för att diskutera möjligheten av vapenvila och fred.

Världopinionen stod frågande inför händelsen, som gav eko inte bara i Asien utan i hela den underutvecklade världen och i själva verket blev signalen till resningen i Algeriet några månader senare. Var det kineserna som hade vunnit — eller var det Vietminh? Var det möjligt för en liten 'infödd' rebellstyrka att vinna över en av världens stora kolonialmakter?

Det var inte Vietminhs förtjänst, hävdade general Navarre, som var överbefälhavare i Vietnam, bara några timmar efter kapitulationen. Sovjetiska och kinesiska strateger hade varit på platsen och lärt Vietminh föra ett nytt slags krig. Ett krig som fransmännen av naturliga skäl inte hade varit förberedda på. Kinesisk luftvärnspersonal hade direkt deltagit i striderna mot det franska flyget — det var förklaringen till det franska luftvapnets oförmåga. Och kinesiska militärexperter hade in i det sista stått Vietminhs ledare bi i själva Dien Bien Phu.

Det skulle dröja tills general de Castries kom tillbaka från fångenskapen hos Vietminh innan det blev klarhet om kineserna. På frågan om det var många kineser som deltog på Vietminhs sida svarade han: 'Kineser? Jag har aldrig sett någon kines — varken död eller levande.'

Kriget fortsatte i ytterligare tre månader. Fredsförhandlingarna i Genève drog ut i längden. Under tiden försämrades läget katastrofalt i deltat kring den Röda floden dit fransmännen koncentrerade sina huvudstyrkor. Av 6 400 byar i området kontrollerade Vietminh över 5 000.

Det kunde inte bli tal om att — som den amerikanske utrikesministern Dulles föreslog — hålla någon slags enklav i Röda-floddeltat för att därigenom behålla kontroll över området. Vietminh trängde på och fransmännen retirerade i riktning mot Hanoi som i sin tur höll på att omringas medan Haiphong råkade i farozonen.

De politiska relationerna mellan Paris och Saigon hade skärpts på nytt och närmade sig bristningsgränsen. I Saigon yrkade nationalisterna på att Vietnam skulle utträda ur Franska Unionen och inte längre ha några band med Frankrike. Bao Dai förklarade att Frankrike inte hade någon som helst rätt att förhandla om Vietnams delning och att det inte kunde bli varken fred eller vapenvila förrän den siste kommunisten hade avväpnats. Hans senaste mobiliseringsorder blev ändå ett totalt fiasko: ungdomarna mass-deserterade.

Mitt under fredsförhandlingarna i Genève överläts regeringsmakten i Saigon åt en ny man, som var väl anskrivnen i Washington, som hade vistats där och gjort sig förtrogen med amerikanarnas tänkesätt. Han hette Ngo Dinh Diem och hade på sin tid tillhört hovförvaltningen i Hué. Företrädaren som regeringschef — Tam — var fransk medborgare och kunde inte rimligtvis regera i ett 'självständigt' Vietnam.

Kejsaren gav sig av och slog sig ned på Franska Rivieran. Därifrån skulle han aldrig mer återvända.

Överenskommelsen om vapenvilan träffades den 20 juli. Över 800 000 man lade ned vapnen. Av dem hörde 225 000 till den franska expeditiönskåren, men därav var endast 54 000 fransmän och resten nordafrikaner, afrikaner, tyskar och vietnameser. Främlingslegionärerna — nästan alla tyskar — uppgick till 20 000. Den vietnamesiska armén hade ställt upp cirka 200 000 man men

endast 150 000 räknades vid vapenvilan som reguljära. Vietminh redovisade för 400 000 man av vilka 125 000 man var reguljära — resten var gerillastyrkor och milistrupper.

Förlusterna hade varit enorma. Endast den franska expeditionskåren kunde mera exakt ange sina förluster. De uppgick till 92 000 döda och 114 000 sårade. Vietminhs förluster var mycket stora och uppskattades av fransmännen till närmare 400 000, men torde i själva verket ha legat omkring 200 000 à 300 000, d. y. s. minst dubbelt så många som på den franska sidan. Inga uppgifter förelåg om förluster hos de vietnamesiska regeringstrupperna, men de måste ha varit avsevärt lägre. Allt i allt torde det ändå ha rört sig om nästan en halv miljon döda och då var hundratusentals civila offer inte medräknade.

Något egentligt fredsfördrag undertecknades aldrig i Genève och hela överenskommelsen begränsades till det avtal som träffades i samband med vapenvilan. Meningen hade varit att alla skulle underteckna, men som utrikesminister Dulles inte kände sig hågad att underteckna fördraget blev det inga underteckningar alls. Själva avtalet utvidgades med en allmän deklaration.

Den största striden hade stått dels om demarkationslinjen och dels om tidpunkten för de första fria valen. Vid tidpunkten för eld upphör kontrollerade Vietminh mer än fyra femtedelar av Tonking och Annam och över hälften av Cochinkina. Vietminh yrkade därför på att demarkationslinjen skulle gå vid den 13de breddgraden, medan fransmännen föreslog den 18de breddgraden. I det förra fallet skulle hela Tonking och Annam samt någon del av Cochinkina ha tillfallit Vietminh, i det senare fallet endast Tonking och en smal remsa av Annam.

Det blev en hård match som pågick i många veckor och i vilken både Pierre Mendès-France, Chou En-lai, Molotov och Vietminhs delegationschef Pham Van Dong oavbrutet var i elden. Det gick till slut att få parterna att göra eftergifter. Ryssarna accepterade den 16de breddgraden, Vietminh den 15de. Chou Enlai föreslog till slut den 17de. Vietminh tvekade men kunde inte säga nej inför en samfällid rysk-kinesisk aktion. Fransmännen antog förslaget med stor tillfredsställelse. De hade vunnit mer än vad de hade vågat hoppas på.

Utän tvivel var det ett halvt nederlag för Vietminh. Demarkationslinjen motsvarade inte tillnärmelsevis det militära läget. Men varken Molotov eller Chou Enlai ville ha nya strider i Vietnam. Risken för en amerikansk intervention kunde då ha blivit överhängande. Moskva kände sig på inget sätt engagerat i Vietnam och ville inte spänna bågen för högt. Mest märklig var kanske Pekings hållning. Men också Chou En-lai ville ha avspänning efter kriget i Korea. Kanske hoppades han att de första fria valen efter vapenvilan i Vietnam hur som helst skulle förverkliga en återförening av Sydvietnam och Nordvietnam under kommunistisk ledning. Vietminhs hårdnackade försvar för en bättre demarkationslinje väckte i alla fall inget gehör i Peking.

Fria val i syfte att åstadkomma en återförening ville Vietminh ha inom sex månader efter vapenvilans ikraftträdande och helst tidigare, medan man på västsidan var obenägen att fastställa någon termin. Både Paris och Washington var väl medvetna om att det skulle behövas en lång tid för regeringen i Saigon att bygga upp en politisk regim som kunde vinna majoritetens gillande och förhindra en kommunistisk valseger. Parterna enades till slut om att de allmänna valen skulle äga rum senast i juli 1956.

Fransmännen gjorde sig beredda på att lämna Vietnam. Amerikanerna förberedde sin inflyttning. Det blev det mest iögonenfallande resultatet av Genève-mötet.

4 Det kluvna landet

Skilsmässan mellan norr och söder varom beslut hade fattats i Genève på sommaren 1954 blev

inte effektiv förrän på våren 1955. Då avbröts alla kontakter över den 17de breddgraden och det uppstod mellan Sydvietnam och Nordvietnam en mur som skulle visa sig vara ogenomträngligare än den beryktade Berlinmuren. Över den 17de breddgraden gick varken post, varor eller människor — inte ens anhöriga som bodde på var sin sida om linjen.

Under halvåret innan järnridån gick ned på allvar hade vietnameserna i norr och söder haft full frihet att välja vistelseort. De som bodde norr om demarkationslinjen hade kunnat flytta söderut med sina ägodelar och de som bodde söder om den hade kunnat flytta norrut. I söder var det huvudsakligen starkt politiskt engagerade personer på den yttersta vänsterflygeln som reste norrut. Inga försök gjordes av Hanoiregimen att uppmana sydlänningarna att flytta till Nordvietnam.

Saigonregeringen satte däremot in en kraftig propaganda för att uppmana landsmännen att fly söderut och sätta sig i säkerhet i den fria södern innan kommunismens portar definitivt slogs igen. Man lovade alla flyktingar en jordbit, ett litet startkapital och full frihet i ett fritt samhälle. Pengar ställde amerikanerna till förfogande.

Appellen från Saigon förfelade inte sin verkan, framförallt på katolikerna i Tonking som av sina präster fick veta att Gud flyttade söderut och att alla goda katoliker borde följa honom. Två tredjedelar eller över 700 000 katoliker gav sig av och mindre än en kvarts miljon blev kvar i norr. Hanoiregimen gjorde några försök att stoppa massutvandringen men de franska trupper som ännu befann sig i norr hjälpte flyktingarna att ta sig igenom alla spärrar.

Förutom katolikerna var det också många småborgare, borgare och intellektuella som reste söderut. Till dem sällade sig tiotusentals fattiga nordvietnameser som under normala förhållanden brukade emigrera söderut för ett eller flera år och söka arbete på gummiplantagerna och nu fruktade att bli avstängda från alla arbetstillfällen. Närmare en miljon utvandrade allt i allt från Nordvietnam. I Saigon hade man bestämt räknat med att minst tre miljoner skulle hörsamma kallelsen.

Men det var inte bara inom Vietnam som järnridån gick ned på våren 1955. Den gick också ned mellan Nordvietnam och större delen av världen. Efter amerikanska påtryckningar erkände så gott som alla västländer Saigonregeringen som Vietnams enda lagliga representant och Hanoiregimeringen var från och med nu bannlyst. Parisregeringen hade gjort några försök att upprätthålla förbindelserna med Hanoi dels för att värna om där existerande ekonomiska franska intressen, dels för att förhindra att Kina blev helt dominerande, men inför Washingtons klara ogillande föll Paris till föga och lämnade Hanoi i sticket.

Nordvietnam hade nu bara ett enda fönster mot yttervärlden — det var gränsen mot Kina. Det spelade ingen roll i västerlandets uppfattning att Hanoi-regeringen hade ett minst lika starkt och i själva verket ett mycket starkare folkligt underlag än regeringen i Saigon. Den var kommunistisk.

Den fortsatta utvecklingen var därmed given. Nordvietnam skulle mer och mer komma under ett direkt kinesiskt inflytande, och sedan alla band brutits mellan Paris och Saigon skulle Sydvietnam helt och hållet komma under amerikansk dominans. Av det självständiga Vietnam som vietnameserna i norr och söder hade hoppats på blev det två satellitstater, en östlig och en västlig.

I Saigon regerade nu Ngo Dinh Diem som otvivelaktigt var en av de verkligt starka personligheterna i Sydvietnam. Han kom från en gammal förnäm familj i Annam som i generationer hade stått hovet nära, själv var han mandarin och hörde till det kejsrerliga husets förtrogna. Någon gång på trettioalet hade han medverkat i ett av de kejsrerliga kabinetten, men annars hade han hållit sig borta från politiken — varit lika avvisande mot Bao Dai som mot

japanerna och mot Vietminh. Han hade med andra ord ett rent, patriotiskt förflutet.

Fransmännen avskydde han kanske inte så mycket för att de var främlingar och ockupanter som för att de hade medverkat till att undergräva det gamla traditionella vietnamesiska samhället — de representerade modernismen. Kejsaren Bao Dai hade han ingen större aktning för. Självt var han en troende katolik av den bigotta skolan. Demokrati var för honom ett tomt ord. I kommunismen såg han ett instrument för Djävulen.

Diem och amerikanerna fann mycket fort varandra i sitt hat till kommunismen och sin avoghet mot eller sitt förakt för fransmännen. Först måste fransmännen ut ur landet — sedan skulle turen komma till kommunisterna. De amerikanska generalerna övertalade Diem att låta dem ta hand om den vietnamesiska arméns utrustning och utbildning och så skedde. De franska officerarna fick respass.

Men de vietnamesiska generalerna satte sig nu till motvärn — de ville inte gå i Diems ledband. Deras exempel följdes nästan omedelbart av några av de stora religiösa sekterna som behärskade delar av Mekongdeltat och som öppet uppmuntrades av de ännu kvarvarande fransmännen att göra motstånd. Med amerikanskt stöd kunde Diem emellertid först avsätta de tredskande generalerna och sedan sätta in både stridsvagnar och artilleri mot de religiösa sekterna. De fick totalt bita i gräset.

Var den av Diem skapade regimen över huvud taget legal och hade den stöd av en majoritet i landet? Världsopinionen uppfattade den så och den amerikanska propagandan gjorde sitt bästa för att framställa den som framsprungen ur demokratiska val.

Det förefaller emellertid helt uteslutet att 98 % av väljarkåren i de södra delarna av landet, där enligt Diem själv kommunistisk terror härskade, skulle ha röstat på Diem och på hans författning eller att de över huvud taget skulle ha varit i stånd att rösta. Enligt alla vittnesbörd var kommunisterna politiskt herrar i större delen av delat vid den tidpunkten och de rådde folk att inte rösta.

Man kan därför utgå ifrån att den regim som följde på Bao Dais — vars legalitet också mycket starkt kunde ifrågasättas, eftersom han ju hade abdikerat och sedan bara tagit tillbaka tronen igen — inte hade något folkligt underlag och att valresultaten inte bara var förfuskade utan sannolikt helt enkelt uppdiuktade. Det kan amerikanerna inte ha svävat i okunnighet om.

Om Diem så starkt motsatte sig tanken på att anordna en folkomröstning om återförening på sommaren 1956 så var det inte endast därför att han fruktade att det av kommunisterna behärskade och klart folkrikare Nordvietnam skulle säga ja till återföreningen, utan att majoriteten av sydvietnameser skulle göra likadant. Hade vid folkomröstningen en stor majoritet i Sydvietnam röstat nej så skulle majoriteten i Nordvietnam aldrig ha kunnat genomdriva återföreningen och västmakterna skulle helt naturligt ha motsatt sig den. Det var med andra ord sin egen hemmaopinion som Diem inte litade på.

Det lyckades trots allt Saigonregeringen att relativt snabbt återställa en viss ordning i landet. Vietminh höll sig relativt stilla. Kommunisterna gjorde ringa eller inget väsen av sig. Här och var förekom övergrepp, attentat och plundringar som vanligtvis tillskrevs kommunisterna, men som i många fall tycks ha haft medlemmar av de sprängda religiösa sekterna till upphovsmän. De förde i samma utsträckning som kommunisterna en helt eller halvt illegal tillvaro.

De hundratusentals katoliker som flytt från Nordvietnam fann i Diem en varm beskyddare. De flesta av dem fick någon jordbit. Många värvades till regeringsmilisen, andra fick ledande befattningar ute i de sydvietnamesiska byarna. På så sätt skaffade sig Diem ett påtagligt katolskt

underlag här och var i landet. Katolikerna förblev honom också trogna in i det sista.

Den amerikanska hjälpen som pumpades in i landet skapade ett relativt välstånd som Nordvietnam inte hade någon motsvarighet till. En fortsatt borgfred i förening med en demokratisk utveckling borde därför ha gett upphov till drägliga levnadsförhållanden i söder som på längre sikt kunde ha fått en förödande psykologisk effekt på den med livsmedelsbristen kämpande kommunistregimen i Hanoi.

Men så gick det alltså inte. Så fort det blev uppenbart att det inte skulle bli någon folkomröstning om återförening med den norra delen och situationen kunde betraktas som mera normal började först de intellektuella och sedan en växande skara missnöjda klaga över bristen på demokrati. Diem svarade med att sätta igång en fullkomlig jakt på kommunister och kommunistympatisörer ehuru det stod i strid med Genèveavtalets både anda och bokstav att ofreda någon för den politiska hållning han hade haft under inbördeskriget. Nu fick en lång rad gamla kommunistiska motståndskämpar gå i koncentrationsläger. Dödsstraff infördes mot regeringsfientlig verksamhet. I stället för att demokratisera systemet var Diem fast besluten att konsolidera sin och sina närmaste anhörigas politiska maktställning. Han lyssnade inte ens till de varningar som då och då gavs honom av den amerikanske ambassadören. Det dröjde inte länge förrän både liberala och moderata utsattes för samma förföljelse som kommunister och socialister. Det var familjen Diem som regerade: två bröder och en svägerska, den under en tid över hela världen beryktade Madame Nhu.

Diem var ingen anhängare av svepande sociala reformer eller drastiska ingrepp i äganderättsförhållandena. Han hade under opinionens tryck blivit tvungen att ställa i utsikt en jordreform men den kom framförallt de landsflyktiga katolikerna från norr tillgodo. De fick var sin lilla jordbit. Alla de jordlösa lantbrukare i Mekongdeltat som under motståndsåren rättmätigt eller orättmätigt hade skaffat sig ett stycke jord fick i nåder sitta kvar, men de var inte längre ägare och måste betala nästan lika höga arrenden som på fransktiden. Det ökända ockersystemet gavs ånyo fritt spel.

Med de amerikanska militära och civila rådgivarna vid sin sida tog Diem itu med att rensa landsbygden från kommunister. Den gemensamt uppgjorda planen byggde på att verket skulle fullföljas inom något år. Man startade så det ödesdiga experimentet med de 'strategiska byarna'. Folk drevs ut från sina gamla byar och samlades i läger, som omgavs med höga stängsel bakom vilka invånarna nattetid skulle vara 'i säkerhet för rebellerna'. Hundratusentals och åter hundratusentals byinvånare rycktes ur sin gamla traditionella miljö. Det blev den första sådden till revolt.

De ständigt ökande överfallen på offentliga byggnader eller myndighetspersoner — i det senare fallet ofta med dödlig utgång — som förekom sporadiskt här och var och otvivelaktigt utfördes av väpnade grupper eller band utlöste omedelbara repressalier mot befolkningen i den by eller de byar där oroligheterna förekommit.

Det nästan fredliga och halvt idylliska tillstånd som faktiskt rådde under första åren av Diems regim hade på några år ersatts av en situation som började bli oroväckande. I de större samhällena och framförallt i Saigon var kritiken mot Diem allmän — den kom inte bara från intellektuella utan också från ledande borgerliga skikt. De breda lagren klagade över de höga priserna. Tecken till missnöje förspordes också inom höga officerskretsar.

Ute i landet ökades det väpnade motståndet i rask takt. Diem personligen var övertygad om att det organiserades från norr av kommunisterna i Hanoi och det var också amerikanarnas uppfattning. Diem svarade med hårdare och hårdare ingrepp.

I och med att all opposition stämplades som kommunistisk eller som inspirerad av kommunisterna fanns det ingen möjlighet för någon oppositionsgrupp att göra sig hörd. Den tystades genast ned som landsförrädisk. Missnöjesyttringar hade med tiden spritt sig också till de buddistiska sekterna som egentligen aldrig tidigare hade spelat någon roll i Vietnams historia och nu plötsligt ryckte fram på scenen — till allas och förmodligen också till Diems förvåning.

Någon riktigt tillfredsställande förklaring till det s. k. buddistupproret har man aldrig fått. En av orsakerna var sannolikt det växande inflytande som katolikerna tilläts utöva i alla sammanhang och den diktatoriska roll som Diems egen bror, den katolske ärkebiskopen av Hué, fick spela. För de vietnamesiska buddisterna var katolikerna representanter för en främmande religion.

Buddismen var enligt dem hela Vietnams religion.

De buddistiska demonstrationerna, som påstods vara inspirerade eller iscensatta av kommunisterna, slogs ned med stor brutalitet och polismaktens våldsamma övergrepp, inträngande i pagoderna och förbud för religiösa sammankomster drev till slut både buddistiska munkar och nunnor till att låta sig bränna offentligt på bål. Den oerhörda indignation som dessa människobål utlöste i Vietnam och sedan ute i världen blev början till slutet för regimen Diem.

När det var så långt gånget hade inte amerikanerna någonting emot att han avlägsnades. De gjorde ett försök att förmå honom att frivilligt lämna makten och söka asyl på den amerikanska ambassaden i Saigon. Men han var själv så övertygad om sin makt att han bara skrattade åt sina amerikanska räddare.

Några timmar senare var kuppen i full gång och de generaler som stod bakom eller gick i spetsen för den visste att de kunde vänta full förståelse från amerikansk sida. De var nämligen beredda att fortsätta kriget mot rebellerna och kommunismen till den slutliga segern, medan det i Diems omgivning under de sista månaderna hade viskats om att stunden kanske närmade sig för förhandlingar med Hanoi. På kuppen följde mordet på Diem som än i dag är ouppklarat.

Det var den 1 november 1963. Diems diktatur hade varat i nio år.

I Nordvietnam ställdes man vid skilsmässan inför helt andra problem än i söder. Här fanns praktiskt taget ingen förvaltning. Den måste improviseras med hjälp av partisanerna som kom direkt från djungelkriget. Allt fick starta från noll. Vägar och järnvägar var så gott som ödelagda, kraftverk och elverk svårt skadade.

En stor del av risfälten i deltat kring Röda floden var härjade av de militära operationerna och landsbygdens folk vandrade in till Hanoi för att få något att äta eller finna en sysselsättning. De franskägda fabrikerna och gruvorna övergavs mycket snart av sina franska ägare och tekniker när det blev uppenbart att Parisregeringen inte skulle erkänna Nordvietnam. Överallt demonterades maskinerna och forslades bort sjövägen.

Det största hotet utgjorde livsmedelsförsörjningen. De delar av landet som bildade Nordvietnam hade aldrig varit självförsörjande. Det starkt överbefolkade Röda-floddeltat livnärde på sin höjd den befolkning som levde på jorden — men inte resten av folket. Normalt köptes från Mekongdeltat i söder årligen över en miljon ton ris motsvarande ungefär en fjärdedel av den totala riskonsumtionen i norr. En rätt betydande del av den nordvietnamesiska arbetskraften på landsbygden hade i generationer regelbundet utvandrat till södern och med sin förtjänst där bidragit till familjens uppehälle i Nordvietnam. Det föll nu också bort.

Myndigheterna tvingades först och främst tillgripa mycket hårda ransoneringsåtgärder vilket krävde en väldig byråkrati. Det gav regeringspartiet oanade möjligheter att gripa in i varje minsta detalj i bysamhällets tillvaro. Kalorimängden under de första åren torde ha legat omkring 1 800

à 2 000, d. v. s. mycket nära existensminimum.

Den sextioårige Ho Chi Minh gick i spetsen för en totalmobilisering av arbetskraften för att reparera vägar och järnvägar, kraftverk och elverk, bygga reservoarer och bevattningsdiken. Man såg honom ute bland bönderna på risfälten i färd med att plantera eller vid något stort dammbygge bärande en säck sand. Han var klädd som folket, åt som de och var en av dem. Hans popularitet förblev oanfrätt av alla motgångar och svåra missgrepp.

Förgäves vädjade Ho Chi Minh till stormakterna och de styrande i Saigon att öppna demarkationslinjen för livsmedelstransporter. Sydvietnam .fortsatte att exportera ett par miljoner ton ris till fjärran länder. Varför skulle inte en del av det riset kunna gå till Nordvietnam där befolkningen svalt — Hanoi skulle i utbyte kunna leverera kol och textilier. Saigon slog dövörat till och det stämde väl överens med Washingtons politik. Livsmedelsbristen skulle tvinga Hanoi på knä. Det svältande Kina var inte i stånd att hjälpa. Diktatorn Diem var övertygad om att folket i norr snart skulle resa sig mot 'tyrannerna' i Hanoi. Det kom inget ris från söder.

Byggandet av industrier tog emellertid så smått fart med hjälp av kinesiska och sovetryska experter. Textilindustrin byggdes ut, 'kolgruvorna moderniserades, grunden till ett stål- och järnverk lades av sovjetryssarna. Samtidigt iståndsattes så småningom de existerande småföretagen.

Men den halvt liberala eller måttligt kommunistiska politik som tillämpats vid starten förbyttes snart i en hård socialisering. Alla försök att få de franska kapitalisterna — eller andra utländska kapitalister — intresserade i en återuppbyggnad av Nordvietnam hade mötts med kall hand. Förhoppningarna knöts nu till Sovjetunionen och framförallt till Kina. Det gav de hårdkokta elementen inom kommunistpartiet övertaget. Peking krävde anpassning och likriktning.

Helt utan inflytande på utvecklingen i Nordvietnam var naturligtvis inte händelserna ute i världen. Ännu under hela förra delen av 1956 hade parollen om fredlig samexistens varit förhärskande i Europa. Så kom revolten i Polen och den blodiga resningen i Budapest och samtidigt därmed den elakartade Suezkrisen. Västvärlden och östvärlden var tillbaka i det kalla kriget och det fick Nordvietnam kännedom av.

Det har för alla som sysslat med Nordvietnam visat sig svårt att klargöra vad som verkligen skedde på toppnivå i Hanoi under de år som följde. Enligt somliga var det en kamp på liv och död mellan ryssvän-liga och kinavänliga element, enligt andra mellan liberala och doktrinära inom den vietnamesiska' partiledningen. Det råder emellertid knappast något tvivel om att man i Peking — efter Budapest och Suez — hade begärt att de ledande i Hanoi på allvar skulle ta itu med kollektiviseringen och indoktrineringen för att inte på längre sikt riskera en politisk seger för de västliga strömningarna från Sydvietnam.

Fördelningen av jorden genomfördes efter Budapest och Suez med en osedvanlig brutalitet. Västerländska skildringar, som förresten inte bygger på ögonvittens utsago utan endast på hörsägnar, är fruktansvärda och de torde delvis vara överdrivna. Men till en del bekräftas de av de nordvietnamesiska kommunistledarna själva, som måste avsätta de närmast ansvariga för ingreppen mot de jordägande. Den gamle Ho Chi Minh, som ju var landets president, fick rycka in i den avsatte partisekreterarens ställe och resa ut till de av utrensningarna hårdast drabbade områdena för att ställa sakerna till rätta. Men de döda kunde han inte väcka till liv igen. En av hans närmaste män, general Vo Nguyen Giap, också en av de moderata, höll ett dundrande strafftal mot övergreppen på partikongressen som följde.

Med det kalla kriget som på nytt rasade ute i världen och Nordvietnams totala isolering blev det så gott som omöjligt att lägga kollektivisering och indoktrinering på is. Trycket från Kina var för

starkt. Pressen blev likriktad och författarna måste inordna sig i det marxistiska schemat. Undervisningen politiserades kraftigt på alla stadier. All industri och handel förstatligades i snabb takt och de oräkneliga hantverkarna och småföretagarna tvingades in i kooperativa organisationer.

Största motståndet mötte myndigheterna när de med Kinas exempel för ögonen skulle kollektivisera jorden, d. y. s. förstå de små jordägarna, som var och en i samband med revolutionen hade fått någon bråkdels hektar att livnära sig på, att inordna sig i kolchoser eller kollektiver. Det var otvivelaktigt oundvikligt om man ville uppnå en bättre produktivitet och rationalisera konstbevattningen i syfte att övervinna den hotande hungersnöden, men därmed fråntog man de flesta småbrukare det som de hade kämpat för i många år mot fransmännen: den egna lilla jordbiten.

Man gick i alla fall mycket försiktigare tillväga än vid den första jordreformen. Mao Tse-tungs folkkommuner fick ingen efterföljd i Nordvietnam. I de allra flesta fall behöll bönderna formellt äganderätten till sin jord och fick jordränta av kollektivet även om de vid brukandet av jorden måste underordna sig gemenskapens beslut. Jorden kunde också gå i arv till barnen. Inte desto mindre förvandlades alla dessa självständiga småbönder helt enkelt till lantarbetare och till medlemmar i en kooperativ. Arbetstid och löner bestämdes härnäst av kollektivet. Men byn förblev trots allt vad den alltid hade varit: en självstyrande enhet. I själva verket hade därför kollektiviseringen av jorden inte tillnärmelsevis samma förödande verkan på bytraditionerna som Diems 'strategiska byar' i Sydvietnam.

Även om de doktrinära kommunisterna lyckades med att politisera samhället mer än vad vietnameserna riktigt kunde tåla, höll ändå de gamla veteranerna Ho Chi Minh, Dong, Giap och andra i tyglarna när det gällde att dra upp de stora riktlinjerna för samhällets utveckling. Det var tack vare dem som kampen mot analfabetismen fördes med en sådan kraft och i en sådan omfattning.

I kampen mot tropiska sjukdomar och bristande hygien inspirerades man delvis av Kina och redan under de första fem à sex åren uträttades storverk.

I fråga om ekonomin gick man inte i samma fälla som i många öststater, nämligen att satsa allt på den tunga industrin. Den tunga industrin fick sin beskärda del, men konsumtionsindustrierna och jordbruket hade prioritet. I slutet av 1950-talet var Nordvietnam i stånd att försörja sin befolkning med de mest nödvändiga konsumtionsvarorna. De var av medelmåttig kvalitet, men de var vietnamesiska och behövde inte importeras.

Politiskt blev läget i Nordvietnam aldrig så förvirrat som i Sydvietnam. Här fanns inga gerillaförband som kämpade mot regeringen och de få allvarliga resningar som hade förekommit hade slagits ned ganska tidigt och sedan aldrig upprepats. Någon personlig diktatur utövades inte.

Enligt författningen var Nordvietnam en demokrati. Andra partier än det kommunistiska tilläts existera, men endast sådana som var helt samarbetsvilliga. I regeringen fanns också ministrar som inte var kommunister, bland andra en framstående socialdemokrat och några borgerliga s. k. liberaler. Inga avgörande beslut fattades emellertid i regeringen. Det gjordes i kommunistpartiets centralkommitté. I den fanns det självfallet flera strömningar och den mest liberala — med Ho Chi Minh i spetsen — var kanske ändå i det långa loppet också den mest inflytelserika.

Hur stor del av befolkningen som verkligen stod helhjärtat på de styrandes sida i Nordvietnam när krigshändelserna i söder började ta en elakartad vändning och det blev uppenbart att Förenta staterna skulle satsa hårt för att vinna är svårt att säga. I helt fria val skulle kommunisterna kanske ha förlorat majoriteten, men det är inte alldeles säkert. De hade sannolikt alltså de flesta

småbrukarna i landet på sin sida och de hade en stor del av ungdomen. Hade valet stått mellan regeringen i Hanoi och den i Saigon hade naturligtvis Hanoiregeringen vunnit överlägset.

Oavsett partiets ställning åtnjöt Ho Chi Minh, även när svårigheterna var som störst, samma oinskränkta popularitet. Han lastades aldrig för partikadrens övergrepp och misstag och tycktes för de flesta av sina landsmän alltjämt förkroppsliga den oegennyttiga patriotismen.

Det var otvivelaktigt tack vare honom som Nordvietnam under den rysk-kinesiska konfliktens första år lyckades lotsa sig fram mellan Peking och Moskva utan att egentligen falla direkt i onåd varken hos de ena eller de andra. Det var också Ho Chi Minh, som i det längsta höll tillbaka när motståndsrörelsen i Sydvietnam yrkade på direkt hjälp och ett mera öppet ställningstagande till motståndsrörelsens förmån. Ho Chi Minh visste vad ett sådant ställningstagande i längden skulle komma att kosta befolkningen i Nordvietnam.

Nästan ett helt decennium hade gått efter skilsmässan när Washington bestämde sig för den stora uppladdningen — och den stora upptrappningen. På de nio à tio åren hade Sydvietnam och Nordvietnam hunnit gå ordentligt isär. Levnadsvillkoren i de två delarna hade blivit helt olika. Nivån var mycket lägre i norr än i söder men i norr hade man skolgång och hälsovård och det saknade man i söder. I söder rådde dagligt krig, i norr rådde fred. Bekymren på den egna hemmafronten hade både i söder och i norr varit så överväldigande att man inte hade orkat skänka landsmännen på den andra sidan så många tankar. För såvitt man inte hade haft anhöriga på fel sida om demarkationslinjen — och det hade många. Men i stort sett hade man vant sig vid skilsmässan. Sydvietnam var Sydvietnam. Nordvietnam var Nordvietnam.

Det var de första amerikanska bombardemangen på hösten 1964 som plötsligt gjorde nordvietnameserna medvetna om att de också var i krig — och som fick sydvietnameserna att känna att de tillhörde samma folk och bodde i samma land som landsmännen i norr. De amerikanska bomberna bröt den psykologiska isoleringen mellan norr och söder.

5 Krisen i Sydvietnam

Diems dramatiska fall på senhösten 1963 medförde en avspänning i det politiska läget och det moraliska trycket från den pryda Madame Nhu lättade. Spelklubbar och glädjehus har på nytt slagit upp sina portar i Saigon.

Men någon demokratisk väg ur krisen har man inte funnit. De små partier och politiska organisationer som hade existerat ett decennium tidigare och då spelat en viss roll hade försvunnit under Diem. Som all politisk verksamhet hade varit förbjuden saknades nu i det närmaste alla förutsättningar för en lösning på det politiska planet. Där fanns bara ett tomrum. Det blev militärerna som tog makten och behöll den. När en general försvann från scenen ersattes han genast av en annan.

Vilken roll amerikanarna spelade och fortfarande spelar i de strider som utkämpas på militär toppnivå i Saigon får väl framtidens historiker utreda. Men naturligtvis har såväl USA-ambassadören, Vita Husets personlige representant på platsen, som Central Intelligence Agency (CIA), med ansvar för hela det så viktiga underrättelseväsendet, och Military Aid and Advisory Group (MAAG) av vilken generalerna får både sina pengar och sina vapen, haft mycket att säga till om.

De vietnamesiska generalerna har aldrig försuttit en chans att spela ut de amerikanska instanserna mot varandra och emellanåt med framgång.

Men mot amerikanarnas uttryckliga önskan kunde i alla fall ingen vietnamesisk general eller

generals-junta sitta länge vid makten. Det behövdes bara att man på amerikanskt håll inställde utbetalningarna. Det räckte å andra sidan inte heller enbart med amerikanskt stöd för att en general skulle få behålla makten, om han hade ett antal av sina mer stridbara kolleger emot sig.

På landsbygden medförde regimskiftet inga större förändringar annat än att rebellerna, som det officiella Saigon hade döpt till Vietcong, infiltrerade större och större områden. Generalerna lyckades inte göra sig mer populära än Diem och de hade för övrigt ingen kontakt med landsbygdens folk. De sociala strukturerna hade förblivit ungefär desamma som i kolonialsamhället. Myndighetspersonerna rekryterades i de besuttna klasserna och mellan 'folket' och 'de styrande' rådde samma avgrund som förr.

I städerna, framför allt i Saigon, andades man på sätt och vis lättare, även om gatorna emellanåt ekade av skottlossningar och bombkrevader. Buddister, studenter och arbetare demonstrerade för demokrati och drägliga levnadsvillkor och fackföreningarna kunde utlysa strejker utan att riskera blodiga represalier från polismaktens sida. Det enda som militärerna svårligen kunde tolerera var demonstrationer för freden.

För övrigt skedde ingenting på det politiska planet. Generalerna hade i tur och ordning utlovat både ny författning och någon form av fria val, men generals- kupperna följde på varandra i så rask följd att ingen av kuppledarna hann fullfölja några av sina planer, om de nu över huvud taget hade varit allvarligt menade.

Saigonarmén räknar över femtio generaler och flertalet av dem har varit direkt inblandade i den långa serie av statskupper som följt på Diems fall. Till de mer respektingivande hörde länge Nguyen Khanh och Duong Van Minh som omväxlande stod i gunst hos amerikanerna, men råkade i onåd hos sina egna kolleger.

Men många andra generalsnamn förekom på framskjuten plats i nyhetsförmedlingen från Saigon: Van Kim, That Dinh, Xuan, Duong Van Duc, Khiem och så Nguyen Chanh Thi, Le Nguyen Khang och Nguyen Cao Ky för att bara nämna några. De tre sistnämnda som tillhörde en yngre generation än Van Minh och Khanh svarade för kuppen i februari 1965, som förde flygchefen Ky till makten.

Kangh och Ky är båda födda i Tonking. Ky hade emigrerat söderut efter vapenvilan 1954. Båda är stolta över att vara nordvietnameser och drömmer om att en dag befria Nordvietnam. De hade börjat kriget som fänrikar och var nu vid 35 års ålder redan generaler. General Ky har mer och mer ryckt i förgrunden och väckt misshag hos rivalerna. På våren 1966 avlägsnade han sin forna kompanjon Nguyen Chanh Thi som hade varit med om flera statskupper och kanske förberedde en ny kupp mot Ky. Det ledde till protester i Annam där Thi hade sin hemort. Ingenstans är Saigongeneralerna så impopulära som hos buddisterna i den delen av landet.

Så gott som alla officerare över kaptens rang som inte varit direkt fastlåsta vid någon fronttjänst har dragits med i kupperna. Man kan säga att landets politiska liv under denna tid har varit koncentrerat till försvarsmakten inom vilken det pågår en hård strid inte bara mellan olika vapengrenar — som flyg och armé — utan också mellan olika arméfördelningar. Överstar och majorer har följt sina generaler hack i häl i hopp om att få spela en roll i nästa duum- eller triumvirat eller åtminstone att bli befordrade.

De flesta officerarna har fått en fransk utbildning, sedermera i många fall kompletterad med amerikansk. Mycket få nådde så långt som till majors rang i den franska kolonialarmén och de flesta blev aldrig mer än sergeanter eller fänrikar. Nu var de alla generaler och överstar och levde på en nivå som i fråga om lyx och överdåd fullt ut motsvarade de franska generalernas överdrivet höga levnadsstandard under kolonialtiden.

Socialt hörde flertalet av dem hemma i burgna kretsar och var politiskt konservativa eller hyste kort och gott förakt för 'politiken'. Några få var katoliker och alla andra buddister, även om det saknades religiös övertygelse hos många. Som regel tycks de äldre officerarna vara mer kritiskt inställda till kriget och amerikanerna och mer lyhörda för den pacifistiska propagandan än de yngre. Men vid de militära statskupperna spelade politiken ingen större roll. Det rörde sig alltid om en personlig maktkamp.

Under de sista åren gjorde militärerna då och då under tryck från demonstrerande studenter och buddister några halvhjärtade försök att få in civila politiker i det högsta styret i Saigon. Men de civila 'fick ingenting att säga till om och blev aldrig gamla i gården. Militärerna släppte inte gärna ifrån sig något av makten.

I september 1966 anordnade Saigonregeringen val till en rådgivande församling i de områden av Sydvietnam som den mer eller mindre hade under sin kontroll. Något över fyra miljoner män och kvinnor röstade. Antalet väljare utgjorde mindre än hälften av Sydvietnams vuxna befolkning. Alla kandidater var utsedda eller godkända av militärjuntan i Saigon och inga oppositionella tilläts kandidera. Alla iakttagare på platsen var ense om att dessa val saknade politisk betydelse.

Någon ekonomisk eller social politik har regenterna i Saigon tydligen inte varit i stånd att föra. Förvaltningen har legat i händerna på den lägre byråkratin och den har inte fått några direktiv uppifrån. Det gjordes inte några ansatser till ekonomiska investeringar. Större delen av budgeten uppslukades av försvarskostnaderna och det blev bara en liten bråkdel över för undervisning och socialvård. Med de i landet rådande kaotiska förhållandena gick det inte heller att få någon ordning i skattesystemet. Åttio procent av statsbudgeten finansierades av Förenta staterna.

Före kriget hade Sydvietnam kunnat leva gott på sitt jordbruk och ett stort risöverskott i Mekongdeltat hade gått till export. Myndigheterna i Saigon fortsatte att publicera rekordsiffror från risskörden, men nu hade exporten upphört och ris måste istället importeras. Det kan bara förklaras med att en stor del av risproduktionen gick till Vietcong och aldrig nådde Saigon, men sannolikt hade produktionen också minskats på grund av de militära operationerna i deltat.

Det rådde emellertid ett synbart välstånd i Saigon och i de samhällen längs kusten där den amerikanska apparaten inplanterats. Det var ett artificiellt och rent konjunkturbetonat välstånd. I själva verket investerades mycket litet i nya industrier och de få som byggdes måste av säkerhetsskäl förläggas i närheten av Saigon. Det rörde sig om företag i samband med utländska hjälpaktioner eller sådana som hade direkt med krigskonjunkturerna att skaffa.

Massinvandring av amerikansk militär och teknisk personal och byggande av motorvägar, jättelika flygbaser och nya hamnar skapade emellertid inte bara en explosionsartad omsättning i detaljhandeln utan gav också full sysselsättning. Det uppstod helt nya sociala skikt som levde på krigsansträngningarna och var mellanhänder vid den stora tillströmningen av dollar. På det stora hela taget levde Saigonborna på en mycket högre nivå än invånarna i Hanoi: de var bättre klädda, hade rikligare och mera varierande mat, tillgång till alla tänkbara amerikanska konsumtionsartiklar och en nöjesvärld som totalt saknades norr om den 17de breddgraden.

Sydvietnam var på väg att bli eller hade blivit slående likt de västerländska kolonierna. Helt beroende av västerlandet för sin försörjning och med alla livets fördelar koncentrerade till en utpräglad västerländsk sektor: Saigon. Bortom den sektorn fortsatte den stora infödda sektorn att vegetera som förut. Avståndet mellan de två sektorerna var enormt — till och med större än på den franska kolonialtiden.

Hand i hand med det växande ekonomiska beroendet av Förenta staterna gick det militära beroendet. Generalerna hade i flera år varit så upptagna med att övervaka varandra och planera

för nästa kupp att de låtit det egna kriget gå vind för våg. Hur skulle de kunna stå kvar vid fronten om någon av kollegerna var i färd med att utföra en ny kupp i Saigon? Då måste de vara på plats! Resultatet blev att amerikanarna mer och mer fick blanda sig i krigföringen.

Mest klagades det på amerikanskt håll över att de sydvietnamesiska trupperna hade så dålig stridsmoral. Trots att de var utrustade med moderna vapen, nästan lika moderna som amerikanarnas egna, och fick stöd av både attackflyg och helikoptrar, slogs de gång på gång tillbaka av rebellerna. Deserteringarna på den vietnamesiska sidan började anta skrämmande proportioner. I varje hård strid måste de vietnamesiska förbanden omges eller föregås av amerikanska elitförband.

Saigonarméns soldater var sannolikt inga vänner till FNL, men de hade i de flesta fall en känsla av att inte veta för vad de skulle slåss — när deras generaler mitt under de blodigaste striderna spillde tid och krafter på att kämpa om makten i Saigon.

Det råder stridande uppfattningar om hur stora områden som idag kontrolleras av rebellerna, de s. k. 'Vietcong'. Motståndsrörelsen vill göra gällande att den kontrollerar minst 3/5 av Sydvietnam, medan man på amerikanskt håll försäkrar att det rör sig om mindre än hälften. Mycket beror på vad man menar med att 'kontrollera'. Gäller det politisk kontroll med direkt eller indirekt stöd av majoriteten hos befolkningen så torde motståndsrörelsens uppgifter vara sannolika. Är det däremot fråga om att ha militär kontroll över vissa områden, så ligger väl de amerikanska uppgifterna närmare verkligheten.

Det finns inga som helst tvivel om att mycket stora områden av landet varken behärras av amerikaner eller av sydvietnamesiska regeringsstyrkor, som där totalt lyser med sin frånvaro. Dessa områden administreras av befrielsefronten, de är helt oberoende av Saigon och lever så att säga sitt eget liv. I andra områden är båda parter allestädes närvarande såsom i Mekongdeltat och i centrala Vietnam och där är det som på fransktiden motståndsrörelsen som är herre efter mörkrets inbrott och amerikanarna som ev. bestämmer i dagsljus.

Vietcong betyder 'vietkommunist' eller 'vietkommunistisk'. Ordet har präglats av amerikanarna och avser att sätta en kommunistisk stämpel på allt som har med motståndsrörelsen att göra — alldeles som diktator Diem kallade alla dem för kommunister som kritiserade hans våldspolitik. Uttrycket avser att väcka associationer med terror och banditer, inte med motståndsrörelse eller befrielsekamp.

Vad som i väst kallas Vietcong består i själva verket både av en politisk organisation, Nationella Befrielsefronten med initialerna FNL, och av Befrielsearméns väpnade styrkor med initialerna ANL. Om Befrielsearméns organisation och egentliga styrka föreligger mycket sparsamma uppgifter.

Om FNL vet man däremot en hel del. Den bildades på senhösten 1960 och har sedan dess avhållit flera årskongresser i Sydvietnam. Den framträder med tidskrifter och publikationer av vilka somliga förmodligen framställts i Hanoi, medan en del kommer från egna tryckerier i Sydvietnam. FNL har numera halv-diplomatiska representationer i alla öststater och här och var i Afrika. De är inte knutna till Nordvietnams ambassader.

Jag hade under min resa i Vietnam långa samtal med representanter för FNL. De bestred bestämt att regeringen i Hanoi skulle ha haft något med bildandet av Befrielsefronten att göra.

'Tvärtom fick vi vänta ganska länge innan Hanoi började intressera sig för vår verksamhet. Man motsatte sig inte bildandet av vår organisation, men vi fick redan från början stå helt på egna ben — och det gör vi alltjämt. Vad som framtvingade Befrielsefronten var Diems barbariska

krigföring. Under rensningsaktioner mot byar där några av oss hade gjort motstånd eller undanröjt en eller annan förrädare fick civilbefolkningen dyrt betala att den i själ och hjärta sympatiserade med oss. Varje repressalieaktion mot byarna underlättade sedan vår rekrytering — och därefter gick det crescendo.'

Det är väl rätt naturligt att representanter för FNL gärna nedvärderar det kommunistiska inflytandet i samtal med folk från väst och har lätt för att uppvärdera det i umgänget med öst. Sanningen ligger väl någonstans mitt emellan. Hjälpen från östblocket är naturligtvis av vital betydelse för FNL och om man i Moskva kanske inte är så fordrande när det gäller kommunistisk dominans i gengäld för hjälpen så är man det så mycket mer i Peking. FNL-ledningen måste med andra ord gå politisk balansgång.

'Vart tror ni alla liberaler, socialdemokrater och andra vänstermän har tagit vägen — jag menar de som inte har satt sig i säkerhet i Paris', frågade mig en av FNL:s talesmän. 'Och var håller alla motståndsmän från fransktiden hus? Skulle de som en man ha gått över till Diem och sedan till generalerna eller lugnt hålla sig i skymundan? Majoriteten av dem är hos oss! Tror ni att alla de 18- och 20-åringar som i dag stupar med Befrielsearmén skulle vara kommunister?'

Befrielsefrontens ledning håller styvt på att den dels icke är kommunistledd, dels icke tar order från Hanoiregeringen. FNL:s president är en känd advokat från Saigon, Nguyen Huu Tho, som inte är kommunist även om han deltog aktivt i motståndet mot fransmännen på Vietminhs sida. Det finns fem vice presidenter av vilka en är kommunist och de andra liberaler, socialdemokrater eller partilösa. Den nyvalde partisekreteraren, en femtioårig Saigonarkitekt vid namn Huynh Tan Phat, är inte heller kommunist.

Kommunisterna i Sydvietnam har sedan två år tillbaka bildat sitt eget parti som kallas Revolutionära folkpartiet och som nu värvar medlemmar överallt i landet. Men de kan inte tvångsenrollera folk utan att råka i allvarlig konflikt med FNL:s ledning. Folkpartiet tillhör Befrielsefronten som så många andra partier och grupper, men är utan tvivel den mest aktiva av dem alla.

FNL:s program är demokratiskt men med ett klart socialistiskt inslag. Det förordar upprättandet av ett demokratiskt styrelseskick med mångpartisystem och med fria och hemliga val. Det tillråder största försiktighet vid socialiseringen av produktionsmedlen; Det finns inget uttalat veto mot kapitalismen som sådan och inte heller någon spärr för ekonomisk medverkan västerifrån.

I Saigongeneralernas motpropaganda stämplas allt detta som en bluff avsedd att maskera frontens 'verkliga, helt kommunistiska' program. Så enkelt ligger det sannolikt inte till. Det är otänkbart att fronten skulle kunna avge högtidliga demokratiska försäkringar inför hela världsoptionen och samtidigt vara besluten att inte hålla några av sina löften.

I själva verket tycks programmet bygga på en ganska realistisk kompromiss som tar hänsyn till existerande politiska och sociala förhållanden i landet. På den sydvietnamesiska landsbygden existerar en majoritet som är mogen för en mycket radikal jordreform, men det finns i städer och större samhällen också en talrik medelklass som svårligen kan vinnas för en kommunism modell Kina eller förmås att frivilligt acceptera en totalitär regim. En moderat socialism på demokratisk grund skulle däremot kunna vinna gehör — det är vad FNL syftar till.

Bara det faktum att det finns en kommunistregim i Nordvietnam skapar förresten problem för Befrielsefronten. Den måste övertyga sina sympatisörer om att det aldrig kan bli fråga om att regimen i Nordvietnam helt enkelt skall ta över makten i Sydvietnam. Det förklarar varför FNL:s ledning vid flera tillfällen har hävdats att Sydvietnam skall bli självständigt, självständigt också gentemot Nordvietnam. Man ställer med andra ord återföreningen på framtiden och man

uppskjuter den så länge som det behövs för att sydvietnameserna skall hinna ordna upp sina egna inre förhållanden och bestämma vilken regim de vill ha.

Sociala reformer står naturligtvis på programmet och däribland främst kampen mot fattigdomen och analfabetismen, men den egentliga tonvikten läggs på betydelsen av att befria landet från generalerna i Saigon och från alla främmande trupper. Kring den punkten kan så gott som alla vietnameser enas.

Att FNL är en enorm opinionsbildande faktor i hela Sydvietnam och långt in i de ledande kretsarna i Saigon bestrids inte av någon. Hur stor del av befolkningen har den på sin sida? Amerikanska källor uppskattar sympatisörer och anhängare till något mindre än hälften av befolkningen, FNL-ledningen säger att den har gehör hos nio tiondelar av sina landsmän. Franska iakttagare har gissat på fyra femtedelar. En realistisk uppskattning torde ligga omkring 60 à 70 %.

Men av dem är det säkert endast en minoritet som står i direkt beroende av kommunistpartiet eller har medlemskap. Existerande beräkningar svävar i allmänhet mellan 10 och 20 %, men enligt all sannolikhet är siffran närmare 10 än 20. Däremot råder inga tvivel om att kommunisterna trots sitt ringa antal är de aktiva och pådrivande inom rörelsen.

Utåt härskar stor oklarhet om FNL-ledningens förhållande till de militärer som för befälet över Befrielsearmén och man vet inte heller hur många inom generalstaben, som är partimedlemmar och står i direkt beroende av partiledningen. Det troligaste är väl att förhållandet är detsamma som under kriget mot fransmännen då de väpnade styrkorna var helt underordnade Vietminhs ledning. Frågan är bara om FNL-presidenten Nguyen Huu Tho har samma auktoritet som på sin tid Ho Chi Minh.

I den djupgående politiska kris som skakar hela Sydvietnam och som ju utgör själva bakgrunden till kriget står på den ena sidan motståndsrörelsen eller 'Vietcong', medan det på den andra sidan bara existerar ett enormt tomrum. Det finns inga grupper eller organisationer som är i stånd att fylla det tomrum, som nu maskeras av generalerna och försvarsmakten.

Katolikerna skulle i en viss situation kunna utgöra en viktig påtryckningsgrupp, men de har inget politiskt program och inga ledare och detsamma gäller i hög grad också buddisterna. De har visserligen ledare, men inget program.

De fackliga organisationerna i Saigonområdet uppträder som regel med antikommunistiska paroller och har sina utländska relationer framförallt med den amerikanska fackföreningsvärlden, men också de saknar en politisk organisation och man vet inte hur pass genomsyrade de i praktiken är av FNL.

Studenterna som då och då låter höra av sig utgör även de en påtryckningsgrupp, men de betyder mindre än både katolikerna och buddisterna — de är till sitt flertal Saigonbor och har nästan inga kontakter med den så viktiga landsbygden. Politiskt demonstrerar de för demokrati, men har varken program eller organisation.

Det förklarar att ingen civil opposition mot militärerna har kunnat komma till tals och att generalerna kan sitta kvar vid makten. Det är svårt att se hur det ur detta politiska tomrum kan växa fram en livskraftig demokratisk rörelse, som skulle kunna föra Saigons talan mot FNL och dess kommunistiska allierade.

6 Kriget amerikaniseras

Kriget i Sydvietnam hade faktiskt långt in på 1964 karaktären av ett inbördeskrig. Det utkämpa-

des huvudsakligen mellan vietnameser även om de vietnamesiska regeringsstyrkorna stod under amerikanskt överkommando, hade amerikanska instruktörer och moderna vapen från USA.

På båda sidor förbättrades långsamt utrustningen, och medan Saigonstyrkorna fick stridsvagnar och kunde räkna på stöd av helikoptrar och attackflyg under markstriderna, uppträdde gerillan med tyngre och modernare vapen och ådagalade större och större stridsvana. På det stora hela taget var det alltså ett gerillakrig som utkämpades i djungeln eller på risfälten — nattetid eller genom överrumplande attacker.

I det kriget var Saigons officerare och soldater uppenbarligen underlägsna gerillan, framförallt när den slog till på allvar. Det väckte farhågor på amerikanskt håll. Man ökade antalet 'instruktörer' som nu direkt ingrep i striderna och man mångdubblade satsningen på attackflyg och helikoptrar. Gerillan tillfogades hårda slag varje gång Saigonsidan satte in stora flygstyrkor och lät bomba och bränna allt i terrängen, men den hämtade sig snabbt från bakslagen och utmattningskriget gick vidare. På sommaren 1964 bedömde man i Pentagon det militära läget som inte särskilt hoppningivande. Något måste göras.

Och så började den s. k. upptrappningen. Den hade naturligtvis varit igång i smått i den mån krigsinsatserna på båda sidor långsamt hade ökat, men nu tog den alltså fart. Den första signalen gavs av amerikanerna genom beslutet att utradera örlogsfartygen i de nordvietnamesiska hamnarna. På den aktionen följde så på förvåren 1965 den stora bomboffensiven mot militära mål i Nordvietnam.

Vem som närmast bar ansvaret för den plötsliga upptrappningen av kriget blir väl aldrig riktigt utrett. FNL hävdar att det var amerikanerna som tvingade dem att oavbrutet förstärka sina väpnade styrkor, och menar att de hade aldrig behövt någon hjälp utifrån om Washington inte hade rustat upp Saigon. Gerillan skulle ha klarat av kriget utan att importera ett enda vapen från öst. I och med att specialutbildade USA-styrkor ingrep i striderna måste Befrielsearmén i sin tur utbilda och sätta in reguljära förband — gerillan räckte inte längre till.

Den ogynnsamma militära utvecklingen övertygade den amerikanska militärledningen om nödvändigheten av att stoppa eller åtminstone starkt minska vapenleveranserna utifrån till gerillan, men också att själva i högre grad ta hand om krigföringen. Ensamma skulle inte regeringsstyrkorna kunna hålla gerillan i schack. Strategerna i Pentagon kom så fram till sina två, för den fortsatta krigföringen, avgörande beslut: att bombardera alla transportvägar i Nordvietnam och att låta amerikanska styrkor ta över grovgörat i Sydvietnam.

Följande uppställning av antalet stridande fronttrupper på båda sidor ger ett begrepp om hur kriget så att säga stagnerade i flera år för att plötsligt skjuta i höjden på våren 1965:

	US	ANL
1961	12 000	10-12 000
1963	16 000	25 000
1965		
maj	45 000	30 000
oktober	125 000	80 000
1966		
mars	240 000	140 000
juli	340 000	180 000
1967		
januari	400 000	200 000

Huruvida siffrorna rörande ANL är tillförlitliga eller inte är svårt att avgöra eftersom de härrör sig ur amerikanska källor och hursomhelst är de snarare tilltagna i överkant. Ovanstående siffror visar otvivelaktigt en jämnt löpande upptrappning på båda sidor.

Till de s. k. frontstyrkor inom ANL som redovisas härövan tillkommer naturligtvis irreguljära förband och milis som tillsammans uppskattas till ungefär 150 à 200 000 man. På den amerikanska sidan uppgår de vietnamesiska regeringsstyrkorna — av vilka en del är reguljära trupper — till över en halv miljon. Saigonregeringens armé har emellertid lidit stora förluster framförallt genom massdeserteringar som enligt amerikanska källor uppskattas till 130 000 man och av ANL till 160-180 000. En man på tre skulle följaktligen desertera på regeringssidan.

Det har ofta diskuterats i militära kretsar i både norr och söder i Vietnam om hur stor numerisk överlägsenhet en konventionell armé skulle behöva i ett krig mot gerillastyrkor för att få militärt övertag. Somliga USA-expertter har angivit proportionerna 5 mot 1, d. y. s. att Saigonsidan skulle behöva fem gånger så många soldater som motståndaren. I Hanoi var uppfattningen att fienden skulle behöva minst sex och helst tio gånger så mycket. 1964 tycks proportionerna ha varit 4 mot 1.

Det var förklarligt att man i Washington hyste stor oro för att ANL skulle vara i stånd att utöka antalet reguljära förband. Men man trodde absolut inte att det skulle vara möjligt genom rekrytering på platsen. När det visade sig att ANL:s reguljära styrkor fortsatte att växa utgick man ifrån att de nya förbanden måste ha kommit från Nordvietnam. De amerikanska frontrapporterna omnämnde allt oftare närvaro av 'reguljära nordvietnamesiska förband' under striderna.

Fem år tidigare — det var på sommaren 1959 hade exakt samma anklagelser riktats mot Nordvietnam på direkt amerikansk tillskyndan. Det gällde då Laos där en 'nordvietnamesisk aggression' sades vara i full gång. Hela världspressen ekade av denna sensationella nyhet. FN:s säkerhetsråd skickade en undersökningskommission till Laos, bestående av en japan, en italienare, en tunisier och en argentinare — alla klart västvänliga. De förklarade i sin rapport till Dag Hammarskjöld att de inte hade funnit några bevis för att där skulle ha förekommit någon 'nordvietnamesisk aggression'.

Hur mycket som var sanning i påståendet på sommaren och hösten 1964 är svårt att avgöra så länge som man på amerikanskt håll inte lämnade övertygande bevis. Men i och med att man i Washington var övertygad om att det var så och man inte fäste så stort avseende vid vad den internationella opinionen ansåg, så var det också ofrånkomligt att Vita Huset skulle betrakta regeringen i Hanoi som en krigförande part.

Örlogsintermezzot i Tonkingbukten i augusti 1964 bekräftade riktigheten i det antagandet. Det behövdes ingen krigsförklaring från Washingtons sida för att angripa Nordvietnam — Hanoi förde ju redan krig mot amerikanerna i Sydvietnam. Vad som verkligen skedde i Tonkingbukten hör till Vietnamkrigets väl bevarade hemligheter. Vi känner bara till det yttre händelseförloppet.

Den 2 augusti på kvällen angreps fartyg ur den sjunde amerikanska flottan som patrullerade i Tonkingbukten utanför Haiphong av fientliga kanonbåtar och de besvarade elden. Det hela ägde uppenbarligen rum på internationellt vatten.

Två dygn senare upprepades händelsen, men denna gång angreps två amerikanska krigsfartyg av en hel svärm nordvietnamesiska kanon- och torpedbåtar. Amerikanerna besvarade elden och sänkte de flesta av angripna utan att själva lida några som helst förluster. Striden ägde rum på internationellt vatten, sade Washington, våra fartyg blev angripna. Nej, invände Hanoi, striden ägde rum innanför den nordvietnamesiska territorialgränsen och det var amerikanerna som angrep och sänkte våra fartyg.

Därmed borde incidenten ha varit ur världen. Den amerikanska flottan hade inte lidit några förluster och nordvietnameserna hade blivit av med flera fartyg. Tonkingbukten var förresten en farlig lekplats, där sydvietnamesiska piratbåtar ständigt angrep nordvietnamesiska fiskeflottor och där det när som helst kunde inträffa ett missöde. Vad hade den amerikanska flottan så nära in på den nordvietnamesiska kusten att göra?

Men incidenten var för Washingtons vidkommande inte alls ur världen utan den blev istället upptakten till ett nytt våldsamt utspel. Följande morgon anföll nämligen amerikanska flygstyrkor nordvietnamesiska hamnar och sänkte ett stort antal krigsfartyg — halva flottan, sade Washington — men också fiskefartyg och fredliga anläggningar gick till spillo. Det skulle vara en läxa och en varning för Hanoi. En läxa för att ha gett sig på den sjunde amerikanska flottan och en varning för följderna av en fortsatt 'aggression' i Sydvietnam. Det betydde att kriget lätt skulle kunna sprida sig över den 17de breddgraden.

I själva verket upprepades i Tonkingbukten samma historia som när Parisregeringen på hösten 1956 i samförstånd med London och Israel gick till angrepp mot Suez i syfte att stoppa de egyptiska vapenleveranserna till den algeriska motståndsrörelsen. Parisregeringen var nämligen fullt och fast övertygad om att Nassers fall skulle resultera i ett stopp för vapenhjälpen till algerierna och att fransmännen skulle kunna vinna kriget. Som bekant var det då Washington och Moskva som i korus med världsoptionen fördömde det fransk-brittiska övergreppet.

Lika enhälligt fördömde världsoptionen den franska regeringen som året därpå gav order om att bombardera Sakiet i Tunisien i syfte att tvinga president Bourguiba att dra in all hjälp till de algeriska 'rebellerna'. Bourguiba hörde (och hör) till de mest moderata av de afrikanska ledarna och han hade inga sympatier för de radikala strömningarna inom den algeriska motståndsrörelsen. Men hur skulle han kunna förvägra sitt bistånd till de algeriska blodsfränderna som kämpade för sitt liv mot den franska kolonialmakten? Världsoptionen var som sagt också av den åsikten. Den franska bombaktionen fördömdes överallt som folkrättsvidrig terroraktion.

Den fortsatta utvecklingen i Nordafrika skulle visa att algerierna hur som helst skulle ha vunnit sin självständighet — med eller utan Nasser och Bourguiba. Ett stopp av alla vapenleveranser skulle bara ha förlängt det algeriska kriget med något eller några år. Det hade inte påverkat utgången.

Amerikanarnas bedömning 1964 bottnade som fransmännens på femtiotalet i illusionen att en revolutionär resning av den omfattning och med det djup som den hade i Algeriet och som den på nytt fått i Sydvietnam skulle kunna strypas genom att gränserna spärrades och all hjälp utifrån stoppades. Allt talar tvärtom för att den även under en fullständig ockupation skulle överleva och att hjälpen utifrån naturligtvis kan bromsas — men inte stoppas.

Befrielsearmén i Sydvietnam publicerar som motståndarna sina kommunikéer om striderna och anger antalet döda och sårade på ömse sidor — och siffrorna stämmer naturligtvis aldrig med de amerikanska — men om den militära verksamheten i övrigt råder full diskretion. Ingen vet hur många bataljoner eller regementen som ANL förfogar över, vem som för det högsta befälet, var den har sitt eller sina högkvarter. Nästan alla informationer som amerikanerna får fram om sina motståndare kommer från förhör med fångar. Civilbefolkningen ger ingenting ifrån sig.

En stor del av gerillan är verksam inom områden som teoretiskt behärskas av Saigonregeringen. Där uppträder den vanligtvis efter mörkrets inbrott. En av gerillans viktigaste uppgifter är att skära av kommunikationerna, men också att irritera och oroa fienden och att skapa en känsla av växande osäkerhet. Det lyckas den med. Inte ens de stora huvudvägarna är farbara i hela sin sträckning annat än för beväpnade konvojer. I hela denna del av sin verksamhet skulle ANL inte

ha någon glädje av frivilliga varken från Nordvietnam eller från Kina och än mindre från Sovjetunionen. Gerillan måste nämligen ha en lokalkännedom som endast folk från trakten eller området är i besittning av eller kan skaffa sig. Den måste vid behov blixtnabbt kunna försvinna bland befolkningen eller i naturen.

— Vi skulle kunna få hit hur många frivilliga som helst och nästan från hela världen, sade under ett sammanträffande med mig en talesman för FNL, som lika gärna kunde ha varit en politisk kommissarie som en officer från ANL i civil. I umgänget med mig var han helt enkelt en sydvietnames, som tillhörde Saigonregeringens motståndare.

— Från praktiskt taget alla östländer, men också från Afrika och Latinamerika och även från somliga västländer får vi anmälningar av frivilliga på löpande band — unga män som vill slåss på vår sida mot USA och Saigon. Vi skulle bara behöva lyfta ett finger och vi skulle få hundratusen frivilliga från Kina — utan någon som helst påtryckning från de kinesiska myndigheternas sida. Kanske skulle det inte bli lika många från Sovjetunionen, men i alla fall många tiotusental... Man underskattar i väst i allra högsta grad den känsla av solidaritet som finns hos de breda lagren litet varstans i världen för vår sak.

— Men vi behöver inga frivilliga och vi skulle förresten inte ha någon användning för dem. Hur skulle de klara vårt djungelkrig som varken australier eller amerikaner klarar och Saigons legosoldater från deltat går bet på? Man kan söka med ljus och lykta efter en ryss eller kines i våra styrkor. Här finns bara vietnameser. Vi tror inte att ett befrielsekrig kan vinnas med främmande trupper eller med utländska frivilliga. Kan vi inte vinna det med folkets hjälp är det inte värt att vinnas. Eller snarare: då har vi inte gjort oss förtjänta av att vara ett självständigt folk.

Jag kom mycket snart in på frågan om de reguljära förbanden från Nordvietnam — och de frivilliga därifrån som egentligen borde höra hemma hos Befrielsearmén i det här kriget. Det blev som jag väntat en klar dementi, åtminstone när det gällde de reguljära förbanden. I fråga om de frivilliga verkade svaret mera svävande.

— Vi har numera våra egna reguljära förband, större och större enheter. Glöm inte att det tog de militära ledarna för Vietminh sex å sju år i kriget mot fransmännen innan de kunde sätta upp reguljära di visioner. Hos oss går det fortare, men det tar i alla fall tid. Våra reguljära förband är rekryterade bland gerillan, de kan med andra ord alla slags krig. Vi skulle inte ha samma glädje av reguljära förband från Nordvietnam som inte är förtrogna med vår terräng, de flesta hör ju hemma i risdeltat och har en utpräglat konventionell utbildning. De är inga gerillasoldater.

Diskussionen blev mera tillspetsad när vi kom in på frågan om de frivilliga. Men min sagesman parerade blixtnabbt alla snärjande spörsmål. Om det finns nordvietnameser bland ANL:s styrkor? Men det står ju en nordvietnamesisk general i spetsen för Saigon-regeringen och dess flygvapen — general Cao Ky? Där finns fullt av nordvietnameser, de flesta katoliker, i många av de sydvietnamesiska förbanden. Skulle vi förbjuda alla som är födda norr om den 17de breddgraden att kämpa på vår sida när de så fort de bär vapen mot oss får framträda vid amerikanarnas sida och hyllas som nationalhjältar?

Det är klart att en hårfin gränsdragning mellan nordvietnameser och sydvietnameser skulle vara fullkomligt orimlig. Den 17de breddgraden är ju ingenting annat än en militär demarkationslinje och den skär rakt igenom det centrala Vietnam. Befolkningen på båda sidor om den hör i otaliga fall till en och samma familj. Det finns hundratusentals sydvietnameser i Nordvietnam och några av dem för befäl över nordvietnamesiska regementen, medan andra sitter i regeringen i Hanoi eller innehar nyckelposter i förvaltningen. Hur skall man kunna förhindra nordvietnameser från att delta i striderna i Sydvietnam eller få deras medverkan att framstå som ett brott mot

folkrätten eller mot gällande internationella bestämmelser?

Den stora frågan är huruvida regeringen i Hanoi verkligen dirigerar stora enheter ur den nordvietnamesiska armén till fronten i söder och där sätter in dem i striderna mot Saigonstyrkorna och mot amerikanarna. Det skulle formellt vara ett brott mot Genèveavtalet. Men amerikanarnas deltagande i kriget på sydsidan står också i uppenbar strid mot samma avtal.

Några illusioner om att få ett svar på frågan av folk som står FNL eller ANL nära skall man naturligtvis inte göra sig. De har ingen anledning att lägga sina kort på bordet. Men man borde kunna kräva av amerikanarna att bringa en smula klarhet i diskussionen genom att äntligen komma med bevis. Det måste finnas fotografier av nordvietnamesiska förband — de bör ha kännetecken som gör att de skiljer sig från ANL:s egna reguljära förband för hur kan amerikanarna annars urskilja dem? — och vid förhör med fångar måste man kunna få fram en lavin av övertygande praktiska upplysningar ... Varför får världsopinionen ingen del av allt detta istället för några filmbilder av civila som förs bort som misstänkta för att tillhöra 'Vietcong'?

Under de otaliga samtal jag hade med politiker och militärer rörande krigföringen i Sydvietnam kom vi in på terrormetoderna. Man förebrår 'Vietcong' att kämpa med bomber i städerna, att spränga byggnader i luften, att förgripa sig på civila mål och sist men inte minst att likvidera politiska motståndare i snart sagt varenda by.

Det utlöste alltid en häftig reaktion. Vi spränger en amerikansk förläggning i luften eller vi kastar hand- granater på US-ambassaden, sade en. Visst är det motbjudande. Men res och se hur det ser ut när amerikanska attackplan och helikoptrar har strött omkring napalm och fosfor, risfälten är brunbrända, träden står där utan lövverk, människor är halvt ihjälbrända. Bomberna som faller från skyn skiljer inte på barn och vuxna, på kvinnor och 'Vietcong'. Vi är alla 'Vietcong' under de amerikanska bombardemangen. Gå på ett av provinssjukhusen i Mekong-deltat, i närheten av Saigon eller i trakterna av Danang eller Hué. Där ligger tusentals och åter tusentals offer för napalm och fosfor, made in USA.

— Vi förnekar inte att vi hänsynslöst likviderar landsmän som går fiendens ärenden. Det rör sig sällan om någon övertygad politisk motståndare — de är lakejer i generalernas tjänst. Om de medverkar i repressalier mot civilbefolkningen som har hyst några av de våra eller är med om att utlämna vårt folk till Saigonregeringens tortyrkammare, då betyder det döden. Vi har inga brandbomber och inget jetflyg som kan döda på avstånd eller från luften som amerikanarna kan, vi måste göra det själva med våra egna händer. Visst är det ett smutsigt hantverk. Men ingen motståndsrörelse i världen skulle kunna vinna om den satte på sig silkesvantar för att umgås med fienden. Fienden ger ingen pardon.

Men vår terror riktar sig mot en bestämd person, ett bestämt mål. Den träffar inte på måfå. Mot folk i allmänhet använder vi aldrig sådana metoder — hur skulle vi kunna få dem på vår sida om vi gjorde som Saigongeneralerna? Om vi utövade *terror* mot befolkningen som den amerikanska propagandan försöker göra gällande, skulle vi snart vara hatade i hela landet. Det skulle inte dröja länge innan fienden hade vunnit kriget.

I fråga om vapenleveranserna norrifrån är dementierna mindre kategoriska. Man förnekar inte att det kommer åtminstone en del vapen från norr. Man medger öppet att det kommer livsmedel, medicin och sjukvårdsartiklar. Gerillan kan inte gå in i apoteken i Saigon och Hué eller Danang och proviantera.

— Vi har fortfarande varken stridsvagnar, attackflyg eller helikoptrar som motståndaren har en sådan uppsjö av och inte heller något av alla de helt nya vapen som USA utprovar mot oss i det här kriget. Men vi har bättre med artilleri och tunga vapen nu än förr, bättre med granatkastare

och sådant, fastän långt ifrån tillräckligt. Vi håller på att få ett mera effektivt luftvärn — nödvändigt mot en fiende som är herre i luften.

Alla mina sagesmän var eniga om att försäkra att endast en del av utrustningen kommer utifrån. Det allra mesta — betydligt över hälften — är amerikan ska vapen som tas från fiendens depåer eller från de vietnamesiska regeringsstyrkorna i striderna. Varje regeringssoldat som deserterar tar sina vapen med sig och gärna också ett extra vapen.

Till stor del bekräftas uppgifterna av amerikanerna själva. När de lyckas inringa fienden och ta hans vapen visar det sig att de flesta är amerikanska, några kinesiska eller ryska. På det hela taget tycks inte heller amerikanerna uppskatta den utifrån kommande vapenhjälpen till mer än maximalt 20 % av de totala resurserna, men det är naturligtvis möjligt att de tjugo procenten omfattar särskilt värdefulla vapen — exempelvis luftvärn.

Det kan i varje fall inte röra sig om så fantastiska kvantiteter att ett totalt stopp skulle göra slut på eller ens allvarligt nedsätta Befrielsearméns motståndskraft. Amerikanerna överför varje dag till sydvietnamesiska hamnar förmodligen en större mängd krigsmateriel än vad Befrielsefronten lyckas föra in under en hel månad. Och vapen norrifrån bärs längs halvt framkomliga djungelstigar över hundra mil av tiotusentals människor — vad förslår de i jämförelse med alla de moderna lyftkranarna och lastbilarna i de av USA kontrollerade moderna hamnarna i Sydvietnam?

Den stora upptrappningen framkallade på våren 1965 en febril aktivitet på båda sidor och striderna förflyttades till centrala Vietnam, vilket ledde till en avmattning i Mekongdeltat. ANL förde för första gången fram stora reguljära enheter, som totalt krossade de sydvietnamesiska förbanden på motsidan. Amerikanska motattacker ökade under hösten snabbt i antal och slagkraft och trots regnperioden resulterade det på senhösten i ett slags ställningskrig.

Det förefaller som om det på hösten 1965 faktiskt rörde sig om en verklig kapplöpning mellan ANL:s reguljära förband, som kastades in i växande antal, och de oavbrutet växande amerikanska förstärkningar, som överfördes med luftbroar från Förenta staterna. Att det som det sades i pressrapporterna skulle ha varit nära ett genombrott för ANL på centralfronten är inte uteslutet, men det är däremot högst otroligt att de amerikanska styrkorna skulle ha varit nära att riskera ett nytt Dien Bien Phu.

Sannolikt är att FNL hade planerat en övergång från den nästan konventionella gerillakrigföringen till ett krig med större och reguljära enheter och att det på så sätt fanns en viss likhet med Vietminhs uppmarsch mot Dien Bien Phu på våren 1954. Man tror att ANL hade för avsikt att avskära det centrala Vietnam ungefär på mitten och att isolera Hué och Da Nang från Saigon och deltat. Den kraftiga framstöten stoppades emellertid av amerikanerna, som i blixttakt byggde tre starkt befästade positioner i de mest hotade områdena och med vars hjälp de i fortsättningen ansåg sig kunna förekomma liknande offensiver från ANL:s sida.

Längst i öster nära gränsen till Laos och Kambodja reste sig nu djungelfästningen i Pleiku, som skulle tjäna som lås för den berömda Ho Chi Minhstigen. Den 'stigen' utnyttjades av ANL för transporter av vapen och trupper, därom var man övertygad på amerikanskt håll. Och den utmynnade bara några mil från Pleiku. Bulldozerna hade gjort rent hus med all djungel, och här fanns nu spelrum för både flygplan, stridsvagnar och tungt artilleri. I de närliggande bergen var insprängda förråd och här kunde i värsta fall försvararna hålla ut nästan hur länge som helst.

Halvvägs mellan Pleiku och kusten hade placerats en andra djungelfästning, också den rikligt försedd med flygplan och startbanor, stridsvagnar och artilleri. Det var An-Khe. Hit var förlagt det nyskapade *aeromobile cavalry*, luftkavalleriet, som blixtsnabbt kunde förflytta sig till utsatta

positioner och från sina helikoptrar vräka ut tungt beväpnade elitförband över fienden. Det var detta luftkavalleri som trots regnperioden hade stoppat ANL:s offensiv mot det då icke helt färdigbyggda Pleiku.

Men kronan på verket var i alla fall Da Nang som förr i världen hette Tourane, en sovande liten fransk provinsstad, som på mindre än ett år hade förvandlats till en av världens största flygbaser och håller på att bli en av Sydvietnams moderna storhamnar. Här är 45 000 amerikanska marines kasernerade och de kan lufttransporteras i alla väderstreck när som helst och på kort varsel. Flygbasen hyser alla typer av moderna plan och har en personal på 8 à 10 000 man. Härifrån bombarderas Nordvietnam.

Befrielsearmén gjorde talrika men fåfänga försök att stoppa och sedan försena de amerikanska befästningsarbetena. De tillfogade amerikanerna förluster både i män och flygplan, men på våren 1966 föreföll amerikanerna vara solitt förskansade i sina befästningsområden. Den stridande personalen hade efter hand amerikaniserats. De sydvietnamesiska förbanden fick göra vaktjänst och handräckning. Kriget var så gott som helt amerikanskt.

Hur militärerna på ömse sidor bedömer läget efter den hektiska upptrappningen vet man inte mycket om. Pessimismen i Pentagon som var maximal på sommaren 1965 har sedan dess förbytts i segervisshet — men hur varaktig den är återstår att se. På motsidan har tonen dämpats högst betydligt, vilket visar att man är medveten om att amerikanerna har obegränsade materiella resurser — och att alla resurser ännu inte tagits i bruk.

Det kan dröja innan befrielsearmén blir i stånd att ta upp en offensiv mot djungelfästningarna i området kring Da Nang och Pleiku, men genom gerillaverksamheten under 1966 har ANL lyckats låsa de amerikanska ställningarna i området och praktiskt taget förhindra dem från att 'pacifiera' omgivningarna. Ett amerikanskt försök att rensa och överta området längs den 17de breddgraden resulterade på hösten 1966 i ett klart fiasko.

I norra Sydvietnam är amerikanarnas kommunikationer oavbrutet hotade av fienden. Förbindelserna mellan djungelfästningarna och kusten ombesörjes av väpnade konvojer och den stora riksvägen från öst till väst är nattetid i ANL:s händer. Bara några mil utanför Pleiku eller An-Khe är trakten förpestad av gerillaförband och inga enstaka bilar vågar sig ut på vägen mellan Da Nang och Hué.

Från sina starka och befästa ställningar gör amerikanerna uttryckningar i syfte att rensa upp och pacificera. Stora områden, där gerillan förmodas grassera, ödelägges med napalm och fosfor så att motståndaren inte skall få någonting att livnära sig på. Civilbefolkningen tvingas flytta västerut — till kusten. Där lever den i uppsamlingsläger. Men så fort amerikaner och vietnameser dragit sig tillbaka från de förpestade områdena är gerillan på plats igen.

I själva verket har amerikanerna för litet folk för de krav som ställs på de stridande trupperna. De kan inte både slåss och ockupera. Inga trupper har tid att kvarstanna ens någon vecka, de måste skynda vidare till nästa uppgift. Det fredliga uppbyggnadsarbetet som president Johnson så varmt förordar får vänta.

Kring årsskiftet 1966-67 bestämde sig den amerikanska militärledningen för att äntligen ta itu med det s. k. Mekongdeltat i södra delen av Sydvietnam som i mycket stor omfattning har varit kontrollerat av motståndsrörelsen. Att militära operationer i en så folkrik trakt skulle kunna leda till framgång är högst osannolikt, men det kommer däremot att förorsaka stora förluster och obeskrivliga lidanden inom befolkningen.

Kriget blir mer och mer smutsigt, mer och mer grymt. Men också mer och mer meningslöst.

Det kan inte vinnas militärt av någondera sidan. Att ockupera hela Sydvietnam är över amerikanarnas förmåga — därtill skulle behövas över en miljon man. Att fördriva amerikanerna ur Sydvietnam skulle inte ens sydvietnameser och nordvietnameser med förenade krafter vara i stånd till.

Svårighetsgraden i en sådan här krigföring framgår kanske bäst av att inte ens världens starkaste och modernaste krigsmakt lyckats pacificera ett område som bara är hälften av det som fransmännen förde krig på i åtta år. Frankrike krigade i hela Vietnam — USA bara i Sydvietnam. De amerikanska militärerna brukade på sin tid ironisera över sina franska kolleger som inte kunde klara 'Vietminh' — men kan amerikanerna klara 'Vietcong'?

Ett av de största problemen i den amerikanska krigföringen är försörjningen till de egna trupperna och till civilbefolkningen. Hamnkapaciteten i Sydvietnam måste mångdubblas och amerikanerna utvidgar i snabb takt de existerande hamnarna och bygger nya — de modernaste i Sydostasien. Men det behövs också mycket tonnage för att föra över allt material från den amerikanska Stillehavskusten till hamnar på den här sidan — 1 à 1½ miljon ton i månaden. Och sedan behövs det vägar och åter vägar, som kan tåla de tunga transportererna. Hur mycket orkar amerikanerna egentligen med?

7 Bomber över Nordvietnam

De amerikanska bombningarna av de nordvietnamesiska hamnarna i augusti 1964 var egentligen bara ett förspel. Luftkriget började på allvar först i februari 1965 och eskalerade under årets gång från den 17de breddgraden i söder till den 23de i norr — alltså till gränsen mot Kina.

På själva julafton 1965 inträdde en paus i verksamheten som varade till slutet av januari 1966. Sedan har luftkriget återupptagits och intensifierats och hör nu till de amerikanska flygstridskrafternas rutinjobb i Vietnam.

Bomberna är avsedda för vägar och järnvägar, el- och kraftverk, färjor och militära mål av alla slag, men i mörkret och stridens hetta träffas också allt annat. Det är inte ett krig som riktas speciellt mot civilbefolkningen, det riktas mot landet — det är oundvikligt att de civila träffas i lika hög eller ännu högre grad än militära mål.

Men det är framför allt trafiken som det amerikanska flyget vill lamslå. Det gäller att förhindra kommunikationerna mellan olika landsändar, att förbjuda all rörelse på vägarna, att förhindra tågen att gå. Inga varor skall kunna transporteras från norr till söder och därifrån på omvägar smugglas över demarkationslinjen och nå befrielsearmén i Sydvietnam.

Luftkriget mellan Nordvietnam och Förenta staterna är som en boxningsmatch där den ena boxaren är armlös — han kan möjligen sparka men inte parera slagen med knytnävarna. Det är därför löjligt att tala om underlägsenhet på den ena sidan. Nordvietnam existerar helt enkelt inte som motståndare i luften.

Förenta staterna har sina flygbaser på Okinawa och Guam men också på nära håll i Thailand och Sydvietnam och de amerikanska hangarkryssarna patrullerar alldeles in på den nordvietnamesiska kusten. I hela området finns sammanlagt två å tretusen plan som kan sättas in i luftstriderna vid behov.

Det nordvietnamesiska flygvapnet står i proportion till det lilla och fattiga landets övriga försvarsmakt. Här finns mycket få bombplan, och de jaktplan som har inköpts i Sovjetunionen och Kina uppgår till ett hundratal. Om de alla sätts in i luftstrider skulle de vara bortspolade på ett dygn. Det amerikanska flygvapnet bara väntar på ett tillfälle att få svepa fram över de

nordvietnamesiska flygfälten och uttradera allt som syns ovan marken. Det skulle inte bli en mutter kvar.

Uppgiften att möta de amerikanska flygangreppen tillfaller därför huvudsakligen luftvärnet och civilförsvaret. Luftvärnet har effektiviserats och tillfogar otvivelaktigt fienden kännbara förluster, men vilken match måste det ändå inte vara för världens största och starkaste flygvapen att anfälla och fälla bomber utan att någonsin behöva möta något verkligt motstånd i luften! Det var så fransmännen krigade på sin tid i Indokina. Kolonialkriget har sina behag.

Allt som rör sig på vägarna i Nordvietnam har rendezvous med de amerikanska bombarmadorna. I dagsljus är all civil trafik förbjuden och då upptas vägarna endast av militärkonvojer som åtföljs av luftvärn. Varor och civila passagerare transporteras efter mörkrets inbrott.

Järnvägstågen har det kanske värst — de kan inte som lastbilar och jeepar söka skydd vid sidan om vägen om det blir flygangrepp. Det tas inte längre några passagerare på de nordvietnamesiska järnvägarna men tågen fortsätter att gå lastade med varor från och till den kinesiska gränsen i norr och ganska nära demarkationslinjen i söder. Det är inte bara 'Vietcong' som skall provianteras — hela landets befolkning söder om Hanoi är beroende av godstrafiken.

Det är först efter solnedgången som vägarna lever upp. Då förvandlas de plötsligt till myrstackar. Vi startade från Hanoi strax före mörkrets inbrott och tog den stora riksvägen nr 1 som fransmännen på sin tid döpte till Route Mandarine. Den går från den kinesiska gränsen ända ned till Saigon på en sträcka av 170 svenska mil.

Det dröjde inte länge förrän vi var inordnade i en ändlös kö av lastbilar och jeepar. Farten översteg sällan 30 km i timmen och några starka ljus fick inte användas. Trafiken var lika intensiv i båda riktningarna. Vi mötte kilometerlånga militärkonvojer med bilburet luftvärnsartilleri.

Den berömda Route Mandarine är egentligen inte någon modern motorväg — den är smal och krokig. Fransmännen som gav order om att bygga den var inte intresserade av vägar. Från Hanoi till Saigon tog de hellre flyg eller i värsta fall båt.

I dag är den i sämre skick än någonsin. Inga vanliga personbilar skulle kunna ta sig fram på den vägen och all personbilstrafik ombesörjs av jeepar, vanligtvis sovjetryska. Vägbanan är full av hål som ett såll och var tionde eller tjugonde kilometer har den fått en fullträff. Den uppkomna kratern har tvingat vägförvaltningen att bygga en omväg över bomulls- eller kaffeplantager och omvägen är nästan alltid enkelriktad. Kön i den ena riktningen får vänta tills kön i den motsatta riktningen har passerat. Det blir många timmar att vänta, men den tropiska natten är mild och himlen är späckad av stjärnor.

Har man tur blir det inga nattliga flyganfall och trots spårljus ser lyckligtvis angriparna ganska illa i mörkret. Luftvärnet i trafiken är därtill extra effektivt — det är gott om luftvärnspjäser i konvojen. Men alla som sitter vid ratten har i alla fall blicken fixerad på varningsljusen. Lyser det rött längs vägkanten så är inga flygangrepp på gång och inga främmande plan på väg hit. Lyser det däremot grönt hörs gälla visslingar. All trafik stoppas, luftvärnskanonerna går i ställning och alla som kan tar täckning i naturen. Besvärligast är övergången av vattendragen, och de är talrika. De flesta kommer från bergen i väster och flyter ned mot Syd kinesiska sjön i öster. Är broarna provisoriska eller i dåligt skick fälls en bom ned över vägen, som nu delar sig i två grenar. En flickunge står där i nattmörkret med en ficklampa och ger order om att sakta farten eller att stoppa. Efter många om och men är man framme vid bron. Den ser för lekmannen ut som en spång, den guppar i vattnet och det behövs bara en våldsam rörelse med ratten för att

fordonet skall gå rakt i vattnet, men längs hela spången ligger ungdomar med ficklampor — de lyser mot hjulparen. Lastbilarna tar sig stånkande över. Ingen går i vattnet och spången ger inte vika.

Route Mandarine är en hel värld. Det är inte bara vi — jeepar, lastbilar och militärkonvojer — på vägen. På båda sidor myllrar det av folk i mörkret. Det kan vara tusentals, tiotusentals — en myrstack. Det är hemvärnsmän som halvspringer till sina ställningar, det är en chockbrigad på väg för att reparera en nyligen bombad bro, det är framförallt tusentals och åter tusentals män, kvinnor och ungdomar som bär. Nästan hälften av all transport på vägen ombesörjs av människokraft. Alla varor som skall in till nästa stora samhälle — de bärs på natten. Alla livsmedel som skall till Hanoi — också samma väg. Miljoner människor är i rörelse på Nordvietnams vägar nattetid.

Mest fascinerande är broarna över de stora vattendragen eller floderna som amerikanerna i sina kommunicéer försäkrat att de har ödelagt. Och visst ödeläggs de. Ibland är de oanvändbara i veckor, när det vill sig illa i månader. Men trafiken stoppas inte. Tiotusentals människor i de kringliggande byarna mobiliseras, de lastar av godset på bilarna och trippar ned till sampanerna vid stranden och sedan tar fiskarna dem över till andra stranden, där tiotusentals nya bärare släpar upp dem till väntande lastbilar. Det kräver arbetskraft och kostar tid. Men inga transporter stoppas. Värre är det med godstågen: det tar lång tid att lasta om från en strand till en annan.

Vi har tur. Den stora och i den nordvietnamesiska nyhetsförmedlingen redan historiskt ryktbara Ham Rong-bron som är över en halv kilometer lång har reparerats. Också tågen kan gå över. Vi följer tåget nästan hack i häl. Det ändlösa tåget pustar fram mot bron, saktar farten och kryper över. Bilkonvojen följer i spåren. Trettio meter under oss flyter floden — vi ser vattnet genom springorna i plankunderredet och förundras över att tåget kom över. Vi kom också över. Men vi satt med andan i halsgropen.

Det var redan långt in på natten när vi nådde härbärgets strax utanför huvudorten i Than Hoaprovinnsen något nedanför den 20de breddgraden. Vi hade just hunnit lyfta undan myggnäten från sängarna när det gick flyglarm. Det elektriska ljuset slocknade. Ute i den tropiska natten hörde man människoröster och någon ropade var skyddsrummet låg. I samma ögonblick lystes himlen i norr upp av spårljus. Det verkade som fyrverkeri. Vi hörde några bombnedslag. Järnvägsstationen i Van Thai, viskade någon. Fem kilometer borta. Sedan blev det helt tyst. Luftvärnet reagerade inte.

Två timmar senare väcktes vi av ett nytt larm. Det var svårt att hitta ut ur myggnätet i mörkret, men när det väl var gjort var det bara att rusa ut i bara pyjamas. Tjugotvå plusgrader, men otäckt fuktigt. Nya spårljus, men de gjorde mindre effekt nu när solen var i färd med att lyfta borta över Syd kinesiska sjön. Det var redan halv dager. Ett par hårda smällar och så luftvärnet som svarade. Sen blev det tyst. Ingen riktig bombraid den här gången. Någon amerikan som är ute på träning kanske, sa en av mina vietnamesiska värdar.

Vi fick de första amerikanska bomberna redan den 5 augusti 1964... Det är guvernören i Than Hoa-provinnsen som talar, en liten undersätsig nordvietnames som var med i motståndsrörelsen mot fransmännen och vet allt om sin provins. Than Hoa var aldrig ockuperat av fransmännen och här var Vietminh herre hela tiden. Det stora risdeltat livnärde i många månader Vietminhstyrkorna i området kring Dien Bien Phu.

Men allvar med bombningarna blev det först på våren 1965, fortsatte han. I februari, april, maj, sen i september och så hela hösten fram till julveckan. Vi anfölls av 150 à 160 plan åt gången. Allt i allt har vi skjutit ned femtio à sextio plan och vi har tagit minst ett dussin piloter levande —

däribland en överste.

Amerikanarna påstår att de inte utför några terrorbombningar — vad skall man då kalla det, undrar guvernören med ett ironiskt leende. De säger sig vilja bomba vägar, järnvägar och broar, men var tror ni byarna ligger om inte vid vägen, järnvägen eller bron? De är inte utplacerade i djungeln. När en amerikansk pilot råkar in i luftvärnspjäsernas korseld grips han ofta av panik och sticker, men innan han sticker lämnar han efter sig hela sin bomblast. Om den faller på en bro eller på ett sjukhus bryr han sig inte om.

De materiella skadorna är stora, intygade min sagesman. Provinsen lever visserligen till största delen på sitt jordbruk — främst risodling — men den har också otaliga industrier och kustbefolkningen livnär sig på fiske. Fisket har gått kraftigt tillbaka på grund av luftkriget. Flygplanen anfaller fiskeflottorna ute till havs. Industrierna har träffats direkt, men också genom de växande transportsvårigheterna. Kolet kommer norrifrån — det tar tid att få fram det. Den senaste femårsplanen för industrin kan omöjligen fullföljas . . .

Jag gjorde en rundtur i själva 'huvudstaden' som heter Than Hoa som provinsen och mera liknar en köping eller ett municipalsamhälle än en stad, men den har i alla fall ett modernt centrum och några breda avenyer. Såvitt man kunde se hade inga bomber fallit inne i själva samhället.

Men bara man kom till utkanterna i riktning mot bron och järnvägen blev bombskadorna iögonfallande. Av många bostadshus var bara grunden kvar och ute på fälten var stora bombkratrar fyllda med regnvatten som såg ut som dammar.

Det är ett bra stycke från centrum till det stora sanatoriet för tbc-patienter, men det ligger några kilometer från järnvägsbron. Det bestod av ett halvt dussin låga barackliknande byggnader i sten, av vilka en tjänstgjorde som forskningslaboratorium och var det förnämsta i sitt slag i hela Nordvietnam.

Det har två dar i rad regnat bomber över sjukhuset och alla byggnader är helt eller delvis ödelagda. Trädgårdarna och parken runt om är upprivna av splitter. Föremål från sjuksalarna och alla recept och sjukjournaler blåstes ut av det starka lufttrycket och ligger nu inkapslade i den leriga jorden. Ett par hundra patienter var inhysta här när bomberna började falla i fullt dagsljus — ett femtiotal fick sätta livet till. Enligt amerikanska uppgifter skulle det här ha legat en militärförläggning.

Alldeles intill den berömda Ham Rong-bron ligger ett av provinsens elverk. Det har varit och är ett självskrivet bombmål. Det är personalen inställd på. Av den ursprungliga byggnaden är inte mycket kvar, men golv och tak i de olika våningarna håller och där står alla motorer och maskiner. Men det finns nästan inga väggar och man ser rakt ut i naturen. Under flyngreppen ligger arbetarna med sina gevär och försöker skjuta prick samtidigt som de håller verket igång. Det behövs ljus och elkraft i samhället också under bombangreppen. När planen går till angrepp mot elverket på låg höjd tar sig arbetarna i andra våningen på några sekunder ned i källaren med hjälp av en stupbrant rutschbana som de själva har snickrat till. Och så snart det har blåsts 'faran över' sätts alla krafter in på att reparera skadorna.

Aven skolorna har fått betala sin tribut till kriget. Det är ingen som påstår att de har bombarderats avsiktligt därför att de var skolor — de har antingen träffats av misstag eller också för att byggnaderna ser så respektingivande ut. Det måste alltså vara officiella byggnader eller kaserner. Aven här har bomberna fällts i fullt dagsljus. I en skola föll bomben mitt i en skolklass. Det blev många dödsoffer.

Ungefär halvvägs mellan Than Hoa och kusten ligger provinsens största ålderdomshem.

Ingenstans görs mera för de gamla än i de här asiatiska länderna. Förr i världen tog familjen hand om åldringarna, men kriget har splittrat familjerna och så många saknar anhöriga. De måste nu omhändertas av det allmänna.

Det är fem relativt stora en- och tvåvåningshus av färskt datum och det hela låg ursprungligen i en park. Men av husen är nu bara brandmurarna kvar och parken har fått träden avslagna eller sönderbrända och det tropiska ogräset växer vilt. Det är möjligt att de här byggnaderna fotograferade från ett spionplan på hög höjd kan ha sett ut som kaserner, men allt i omgivningen tyder på att det var bostäder. Inga murar och ingen taggtråd kring egendomen. Av de trehundra pensionärerna var flertalet på permission, men av de kvarvarande dödades nästan alla av bomberna. Jag talade vid den gamle vaktmästaren som hade lyckats reparera sin lilla paviljong vid ingången. — Det hela var över på några minuter, sa han. Ingen kom tillbaka. Det ålderdomshemmet var provinsens stolthet.

Vi färdades på de smala vägarna som gick i sicksack mellan risfälten, stoppade emellanåt och flyttade oss åt sidan för att släppa fram en flakbil med luftvärnskanon, gjorde då och då halt i en by och fortsatte till havet. Havet var bara någon mil borta. Sydkinesiska sjön.

Stränderna här är fantastiska. Ljulgul sand så långt ögat kan nå. Det var ljumt i vattnet. Over tjugo grader. En sjömil ute till havs såg man de vietnamesiska fiskebåtarna med sina röda och blåa vikingasegel. Längre vågade sig inte fiskarna. Ingen skymt av den sjunde amerikanska flottan — men den kunde inte ha varit långt borta.

Badandet är nu förbjudet. Det är den här vägen som de fientliga planen kommer inflygande och inga civila har tillgång till stränderna. Det badas inte längre i Nordvietnam. Alldeles ovanför stranden ligger en hel rad semesterhem — stenhus i tre och fyra våningar. De hör fackföreningarna till. Men fönstren är utblåsta, taket nerstörtat. USA-flyget har varit här och bombat. Ingen semestrar här så länge luftkriget varar.

Byarna runt om lever i ett halvt krigstillstånd. Flygangreppen kommer inte varje dag i veckan, men man vet aldrig när de kommer och mellan flyglarmet och den första bombfällningen går det inte många minuter. Man hinner i bästa fall få de barn och åldringar som är kvar i byn ut ur husen. De får krypa ned i skyddsrum och skyddsgropar.

Befolkningen måste ständigt vara på krigsfot. Män i 30-40-årsåldern är det ont om, de är mobiliserade i armén eller på fabrikerna. Det är med andra ord kvinnorna och ungdomen som får sköta om det mesta. Större delen av ungdomen tillhör luftvärnet, är organiserad i kompanier och spelar en aktiv roll i luftförsvaret. De har gevär och några kulsprutor, och från sina skyttegravar som omgärdar byn har de framförallt till uppgift att förhindra att de främmande flygplanen kommer in över samhället. Beskjutningen från marken driver upp planen på hög höjd och där kan de nås av de stora luftvärnspjäserna som armén manipulerar.

När det kommer ett storangrepp är hela byn mobiliserad natt och dag. De unga ligger i sina skyttegravar, de äldre forslar ammunition och livsmedel. Varje bybo har sin givna uppgift: ambulansförare, sjukvårdare, telefonist, budbärare. — Jag öppnade pagoden för de sårade, berättar byns gamla buddist-nunna och ler med sin tandlösa mun. Här görs ingen skillnad mellan kommunister och buddister — många är bådadera.

Besvärligast är det i skördetid. Riset skördas i maj och i oktober och om det vill sig väl blir det en tredje skörd någon gång i december. Det måste skördas raskt, och sammanfaller skörden med fientliga bombräder är det livsfarligt att röra sig på fälten. Men varje by har sin s. k. chockbrigad som skördar även under pågående bombregn. Medlemmarna i brigaden delar sin tid mellan skördarbetet och beskjutningen av planen. Är nätterna bombfria trampar man omkring i risfälten

i mörkret och skördar vid fotogenljus.

Dagen efter räderna är värst. Då räknar man sina döda, undersöker de sårades tillstånd och måste kanske kalla på extra läkarhjälp från en annan ort. Och så sätter reparationsbrigaderna igång. Flera broar har träffats, på vägarna har uppstått stora kratrar. Några hus ligger i ruiner. Det tar flera dagar innan allt har kommit mer eller mindre i ordning igen — man hoppas bara att fristen skall bli långvarig till nästa räd. Men man räknar noggrant de nedskjutna fiendeplanen — två, tre, fem?

Mellan bombräderna vräks det då och då ned massor av flygblad avfattade på vietnamesiska. Det är budskap från den fria världen till dem som lever som olyckliga och halvsvältande fångar i det kommunistiska fängelset. Där omtalas att flygangreppen är riktade mot de grymma ledarna i Hanoi, inte mot det vietnamesiska folket som det amerikanska folket vill bli vän med. Friheten kommer från väster!

Ibland varieras sändningarna och i stället för flygblad kommer det små gåvopaket antingen med kex och karameller, leksaker för barnen eller transistorer för de vuxna — så att de kan lyssna till den fria världen. Sändningen utlöser raseri hos byborna. De samlar upp alla gåvopaketerna och bränner dem på stora torget.

— Om vi har något otalt med våra ledare och det har vi ibland, säger en gammal bonde som jag besöker i hans hem, så klarar vi upp det själva. Vi behöver inga amerikaner till hjälp — och framförallt inga bomber.

Det är ett gammalt par med fyra vuxna barn. Den äldsta pojken stupade under luftstriderna i april 1965 och en annan kommer just in och har svårt att gå. Han blev sårad några veckor senare. Dottern är där med sin man och sina barn. Den tredje sonen studerar i Hanoi.

Familjelivet har inte påverkats av den politiska regimen. I det stora rum där de gamla bor står ett altare som ägnas kulturen åt förfäderna. Det står som en möbel bland andra möbler och är ett vardagsföremål. Föräldrarna uppsöker då och då pagoden fastän de nog inte är särskilt religiösa. Barnen är det inte alls. Men familjekulturen lever.

Runtom ligger de små husen i vilka de andra familjemedlemmarna bor — de är byggda runt en liten gård och på den samlas alla då och då under bar himmel. Här är hela familjens mötesplats. Mot yttervärlden har man bambustängsel som garanterar mot insyn. I över tusen år har man levt så här men med den skillnaden att familjefadern inte längre har en så diktatorisk makt över de sina som förr i världen och att kvinnan numera har samma rättigheter i samhället som mannen. Men barnen har kvar sin djupa respekt. De står vid dörren när de gamla bänkar sig med oss runt bordet och dricker en kopp té — ingen vågar stiga in och sitta ned förrän fadern har gett dem ett tecken.

Jag hamnade en dag hos kommunalordföranden i en av de många byarna kring Than Hoa. Den låg på slutningen mot stranden och hade utsikt över floden. Kommunalordföranden var en kvinna i fyrtioårsåldern — men slit och arbete fick henne att verka äldre. Hon hade tagit fram sina räkenskapsböcker och satt och småpratade med sina två assistenter — också kvinnor. Det skulle ha varit otänkbart för några decennier sedan med kvinnostyre i en vietnamesisk by. — Det beror på att karlarna just nu har annat att göra, sade hon med ett ursäktande leende.

— En femtedel av jorden här i byn var allmänning långt innan jordreformen genomfördes, berättade hon, det var så för tusen år sedan. Allmänningen fick brukas i tur och ordning ett år i taget av alla bybor, men naturligtvis inte av alla på en gång. Det var vår gemensamma egendom.

Idag har vi allt eller nästan allt gemensamt. Men annars är inte så värst mycket förändrat — vi känner oss alltjämt som ägare till jorden, åtminstone här hos oss. Jag vet inte hur det är på annat håll.

— Var och en av oss har en liten jordbit där vi odlar sötpotatis eller grönsaker och så har vi ett eller ett par svin och så höns och gäss, förstås. I den här byn lever 200 familjer. Allt i allt är det 350 vuxna som sysselsätts i lantbruket eller i något hantverk. Var och en får lön efter vad han uträttar, vi tycker att det är bäst så.

Nordvietnam är barnrikt och Than Hoa är en av de barnrikaste provinserna. Sex-sju barn är inte ovanligt och det görs inte mycket för att genomföra någon barnbegränsning. Alla medelålders föräldrar vill tydligen gärna ha många barn, de utgör redan vid 14 års ålder en värdefull arbetskraft som bidrar till familjens underhåll. De yngre är mer restriktiva med sitt barnafödande.

— Men i den här byn får alla barn skolgång. Folkskolan är obligatorisk och i staden Than Hoa har vi flera läroverk. Alla här lär sig läsa och skriva och litet mer till — lite bokhållning, en del om effektiv risodling, bevattning och gödsling. För tio år sedan kunde jag inte läsa, bekände den kvinnliga ordföranden och får sina två unga assistenter att läsa. De har aldrig varit analfabeter.

De två unga hade mycket att berätta om vad som uträttats på de sista tio à femton åren — man hade börjat redan innan kriget med fransmännen var slut. Vi har sjukvårdare och läkare och sjukstugor, sade en av dem. De värsta sjukdomarna är på retur. Och folk har lärt sig hygien. De kan tvätta sig ordentligt och förrätta sina behov så att de inte förpestar hela byn. De unga generationerna är en ny sorts människor.

Hur är det med politiken? Vi är socialister, blir det vanliga svaret från alla yngre som man riktar frågan till. Jag försökte fråga ut dem om Marx och Lenin, men ingen gick egentligen i fällan eller demonstrerade några lysande kunskaper i marxism. — För oss står valet mellan att var och en skall vara sig själv nog eller att vi alla skall förena våra krafter och arbeta gemensamt. Att arbeta gemensamt, det kallar vi socialism.

Det var kanske väl enkelt, men det verkade djupt uppriktigt.

Av kommunistpartiet varken hör eller ser man så värst mycket. Affischerna på väggarna utropar patriotiska slagord som uppmanar till kamp mot imperialisterna — amerikanerna — och till ökad arbetsinsats. Inte ett ord om Marx, Lenin eller Mao Tse-tung. Det är sant att en bild av Ho Chi Minh hänger på väggen i varje hem, men han är ju också landets president.

Bara en minoritet av byborna är partimedlemmar och de är de mest aktiva. De andra verkar politiskt ointresserade. De politiskt aktiva är alla de som vill spela en roll eller göra en insats i samhället. Men de flesta byborna är ändå med i någon organisation — ungdomen i ungdomsorganisationerna, kvinnorna i kvinnoorganisationerna och de gamla i veteranföreningar av olika slag. Föreningslivet har i alla tider florerat i varje vietnamesisk by och legat till grund för en mycket livlig sällskaplig tillvaro. Föreningslivet är idag alltjämt mycket aktivt — men det har naturligtvis politiserats.

Det är tydligt att kommunismen inte har haft samma upprivande effekt på de här vietnamesiska byarna som den har haft på så många ställen i Ost- eller Sydeuropa. Så mycket av den gamla organisationsformen är kvar. Byn var sedan urminnes tider en nästan sluten värld och inom den byggde allt på sammanhållningen inom familjen. Förtrycket kom förr i världen utifrån — från kejsaren, mandarinerna och storgods-ägarna, idag kommer ett visst tryck från provinismyndigheterna och emellanåt från Hanoi. Men inom byn fortlever en anda av sammanhållning och gemenskap som otvivelaktigt kan karaktäriseras som kommunal demokrati. Det är det

vietnamesiska samhällets styrka.

Har de amerikanska bombningarna haft den av initiativtagarna i Pentagon åsyftade effekten? Avsikten var ju dels att försvåra och eventuellt omöjliggöra alla vapen- och varuleveranser söder om den 17de breddgraden och dels att inge regeringen i Hanoi en sådan skräck att den avstod från att förstärka FNL:s styrkor och äntligen gick med på att förhandla — på amerikanska villkor. Den rent politiska sidan av målsättningen fick jag tillfälle att beröra under mina långa samtal med ledarna i Hanoi och den återkommer jag till. Här skall jag hålla mig till effekten på transporterna.

Det finns naturligtvis ingen som kan bestrida att bombfällningarna har haft en förödande verkan på hela transportsystemet. Det räcker med att resa trettio eller fyrtio mil på huvudvägarna för att konstatera detta.

Transporterna försvåras och fördyras enormt. Hur många ton varor som forslas på de nordvietnamesiska vägarna är okänt. Det som är destinerat till Sydvietnam uppskattas av amerikanerna till mindre än en tiondel av det som förs över från Förenta staterna till Sydvietnam och det skulle alltså röra sig om 100 000 ton i månaden. Sannolikt rör det sig på sin höjd om hälften. Men därtill kommer allt som måste transporteras inom landet för de egna behoven. De transporterna träffas också av bomberna.

För ett ögonvittne som själv upplever de nordvietnamesiska vägarna är det uppenbart att allt fungerar och att ingenting stoppas upp för någon längre tid. Trots bombade broar, sönderskjutna lokomotiv och tåg och kvaddade konvojer fortsätter tillförseln söderut. Ingenting tyder på att FNL skulle få mindre leveranser nu än för sex månader sedan. Men det är sant att det sker till ett mycket högt pris. Nordvietnam får betala upprätthållandet av transporterna söderut med enorma skadegörelser på det egna landets industri, jordbruk och kommunikationsväsen.

Det tycks dock inte finnas någon i Nordvietnam som anser priset vara för högt.

8 I Ho Chi Minhs republik

Demokratiska Republiken Vietnam eller Nordvietnam som den kallas i vardagstal har otvivelaktigt det mest stabila politiska systemet i hela Sydöstasien. De kommunistiska ledarna och de med dem allierade politikerna av någon annan schattering har inte bara landet under kontroll. De möter inte någon opposition i egentlig mening och krigshändelserna har ytterligare sammansvetsat befolkningen kring Hanoi.

Medan det under de tre à fyra första åren då och då kom till starka missnöjesyttringar på landsbygden har det på sista tiden varit helt lugnt. Ingen tror förresten längre på ett regimskifte och det förefaller inte heller som någon större samhällsgrupp skulle önska ett sådant. Missnöjet hos de intellektuella — i den mån det kommer till uttryck — riktar sig inte mot regimen som sådan utan mot vad de anser vara brister i regimen.

Det kan finnas många förklaringar till denna politiska stabilitet. Svårigheten för oliktankande att göra sig hörda och resignationen inför det faktum att det saknas ett tänkbart alternativ spelar säkert in. Någon åsiktsfrihet i vår mening finns inte. Men det skulle därför vara oriktigt att tro att stabiliteten vilar på terror. Någon synlig eller direkt kännbar terror existerar inte.

Ett av de avgörande skälen till att regimen inte möter mera motstånd är sannolikt befolkningens homogena sociala sammansättning. Det fanns här bara ett tunt borgerligt skikt och det har till stor del utvandrat söderut. Landsbygdens befolkning som utgör minst 80 % av folket bestod redan före revolutionen av småbönder och lantarbetare. Till skillnad från deltat i Sydvietnam där jorden ägdes — och ägs — av ett litet fåtal fanns här inga riktiga storgodsägare och endast ett relativt

fåtal medelstora bönder, som ägde upp till 10 hektar.

Ett annat skäl för uppslutningen kring regimen är att det faktiskt var den som under hela kriget mot fransmännen bokstavligen förkroppsligade frihetskampen. I Nordvietnam, där de värsta striderna rasade, var en mycket stor procent av befolkningen — upp till 50-60 procent — aktivt engagerad och resten var mer eller mindre sympatiserande. Presidenten Ho Chi Minh är alltså en levande symbol för befrielsen.

Det är naturligtvis så gott som omöjligt för en utomstående att utröna hur pass mycket frihet medborgarna i Demokratiska Republiken Vietnam i själva verket har.

Lättast går det kanske att fastställa när det gäller religionen som förefaller ha ett rätt stort spelrum och det sammanhänger med vietnamesernas traditionella tolerans i religiösa frågor. Katolikerna hade det kanske besvärligt under de första åren då de stod under sträng uppsyn, men det var för att man fruktade att de upprätthöll förbindelser med de trosfränder som emigrerat och gått i tjänst hos Saigon-regeringen. Nu tycks relationerna mellan katolska kyrkan och mynigheterna vara ganska normala.

Vi upplevde på själva julnatten en massmobilisering av alla katoliker både i Hanoi och närliggande trakter. Katedralen och alla andra kyrkor strålade i fasadbelysning i det annars ljusfattiga Hanoi och de var fyllda till sista plats. I biskopens julpredikan gjordes ingen annan eftergift åt de kommunistiska makthavarna än att församlingsborna uppmanades att sluta upp kring fosterlandet i kriget mot imperialismen. Varken i kyrkorna eller kring folkmassorna som var församlade runtom kunde man upptäcka något större polisuppbåd.

Mot buddisterna är myndigheterna kanske ännu tolerantare men så anses de också bekänna sig till en vietnamesisk religion och inte en främmande trosbekännelse som katolicismen. De flesta vietnameser är mer eller mindre märkta av buddismen och är förtrogna med dess riter. Det buddistiska prästerskapet behandlas med en viss sympati av folket. Och myndigheterna har sett till att varje buddistpräst eller buddistnunna har sin lilla jordbit att livnära sig på.

Men i stort sett verkar religionerna vara på avskrivning i det nordvietnamesiska samhället. Det är gamla människor som möter upp i kyrkor och pagoder och ungdomen är sällsynt. Vietnameserna har alltid varit ljumma i sin religion och de senaste årens omvälvningar har inte gjort dem mindre ljumma.

De andra friheterna har kanske inte lika stort spelrum som religionen. Någon pressfrihet såsom den existerar i västerlandet i fredstid finns inte. Tidningar och tidskrifter är likriktade och propagandabetonade. Några avvikande meningar hörs sällan i offentligheten. Det är ungefär samma ofrihet som i ett västerländskt land i krig.

I samtal med vietnameser får man sällan intrycket av att de är intoleranta eller doktrinära och det tycks inte heller ligga i kynnet. Den riktigt hårda marxistiska inställningen träffar man på inom ledningen för ungdomsrörelsen och över huvud taget hos partikadrerna. Och så hos studentkåren i Hanoi. Inom den högsta partiledningen där Ho Chi Minh och Pham Van Dong tycks ange tonen har den mjuka linjen synbarligen alltså övertaget.

Det bör kanske också påpekas att grundarna av republiken inte döpte den till Folkdemokratiska Republiken Vietnam utan till Demokratiska Republiken och att man på så sätt ville undvika varje förväxling med folkdemokratierna. Det visar att man önskade hålla ett fönster öppet för socialistiska vindar av mindre doktrinär karaktär. Om de praktiska resultaten har motsvarat målsättningen är en annan fråga.

I väst betraktas Nordvietnam ofta som en slags blindtarm till det 'egentliga' Vietnam, vilket alltså

skulle vara detsamma som Sydvietnam och framförallt Saigon. I själva verket är det raka motsatsen och om något skall kallas blindtarm i Vietnam så är det Saigon. Det är också nordvietnameserna starkt medvetna om.

Landets vagga stod i Nordvietnam — närmare bestämt i den norra delen av landet som länge gick under benämningen Tonking. De ursprungliga vietnameserna utvandrade hit från Kina något tusental år f. Kr. och som det låg söder om Kina kallades det Viet-Nam, 'landet i söder'. När vietnameserna något tusental år senare fortsatte söderut och röjd ny mark kallade de det nya landet An-Nam, 'det fredliga södern'.

I över tusen år behärskades Vietnam av kinesiska furstar och krigsherrar och det varade ända till år 900 e. Kr. Vietnameserna genomsyrades av kinesisk kultur och antog kinesiska sedvänjor medan språket uppblandades med kinesiska låneord. Men kineser blev de aldrig. Århundrade efter århundrade reste sig de svältande vietnameserna mot sina främmande herrar och lyckades till slut jaga dem ur landet.

Vietnameserna hade lärt sig av kineserna att odla ris och snart hade de odlat upp hela deltat kring Röda floden vilket skapade rikedom och välstånd. Den kraftiga befolkningstillväxten tvingade dem så småningom att vandra söderut för att finna ny mark för risodling. Under seklernas gång trängde de längre och längre ned. De bosatte sig längs kusten och på slättlandet och överlät bergstrakterna åt andra folkslag i trakten.

Det var först på 1600-talet som de nådde fram till Mekongdeltat längst i söder, men då hade de redan i många århundraden befolkat Mellersta Vietnam och satt sin prägel på landet där. I och med att vietnameserna nådde gränsen till Thailand hade de fullbordat sin långa resa.

Folkvandringen i Vietnam har tydligen alltid gått från norr till söder och den skulle säkerligen ha fortsatt än i dag om inte den franska erövringen av det sydligaste Vietnam, d. y. s. Cochinkina, snart följt av inmarschen i Annam och sedan i Tonking, hade satt stopp för folkvandringen. Det skedde under senare hälften av 1800-talet.

Den franska kolonialiseringen kom på ett iögonfallande sätt att framhäva olikheterna mellan norr och söder. Cochinkina eller stora delar därav koloniserades. Jorden övergick i franska händer eller i händerna på rika vietnameser och därmed uppstod ett stort landproletariat. Med hjälp av utländskt kapital uppodlades en del av sumpmarkerna och utländskt kapital gav upphov till gummiplantager. Det skapades väldiga rikedomar.

Saigon blev Sydöstasiens Paris och hit koncentrerades den europeiska förvaltningen och alla kommersiella intressen. Cochinkina fick inte bara sin klass av storgodsägare, utan också sina borgare och sin medelklass. Allt var västerinriktat och västerpåverkat.

Bara några tiotal mil norrut började det gamla oberörda Vietnam utan borgerlighet och utan storgods med sina tusentals byar där människorna trängdes om kvadratmetrarna på varje liten bit jord. Det var den tidens Annam som i generationer skulle förbli isolerat från de södra delarna av landet. Norr om Annam övergick bebyggelsen nästan naturligt i Tonking.

Det är förståeligt om folket i dagens Nordvietnam betraktar den provisoriska demarkationslinjen längs den 17de breddgraden som något verklighetsfrämmande och naturvidrigt. Den skär som bekant rakt igenom det gamla Annam och införlivar en smal remsa längst i norr med Nordvietnam, medan resten, d. y. s. nästan hela Annam, som historiskt och sociologiskt hör hemma i norr, införlivats med det avlägsna Saigon.

Men demarkationslinjen har framförallt satt stopp för den naturliga folkvandringen från norr till söder. Och det har skapat nya och stora problem för ledarna i Nordvietnam.

Befolkningstillväxten i norr har alltid varit mycket kraftig. Den uppskattas till 31/2 procent och är alltså starkare än i Kina. Det kommer inte att dröja så långt innan de 18 à 19 miljonerna i Nordvietnam — mot 14 à 15 miljoner i Sydvietnam — har blivit 22 à 25 miljoner.

Emigrationen var länge en bekväm säkerhetsventil mot överbefolkningen och hade också fördelen att ge sysselsättning åt alla säsongarbetare, som skickade sin förtjänst till hembygden. Redan den franska ockupationen försvårade emigrationen till de sydligaste delarna och framförallt till Cochinkina. Där föredrog fransmännen att införa kinesisk arbetskraft och så uppstod i Saigonområdet en kinesisk koloni på närmare en miljon.

Utvandrarna sökte sig då nya vägar och hamnade i grannländerna. Hundratusentals slog sig ned i Laos, i Kambodja och även Thailand. Överallt i Sydöstasien visade sig vietnameserna — framförallt de från norr — vara de mest arbetsamma och företagsamma. Men nu är de emigrationsområdena också praktiskt taget stängda.

På sätt och vis är Nordvietnams befolknings- och försörjningsproblem besläktade med Kinas, men de är av mindre storleksordning och av relativt färskt datum. De har skärpts och aktualiserats genom att Nordvietnam avskurits både från sin naturliga arbetsmarknad i söder och från sin så värdefulla försörjningsbas i Mekongdeltat.

Av nyligen gjorda studier av utländska experter framgår att jordbruksproduktionen i Nordvietnam ökar med 2 à 3 procent per år, alltså mindre än befolkningssiffran. Det måste inom några år leda till försörjningssvårigheter. Mycket har gjorts för att förbättra produktionsresultaten, bevattningssystemet har utvidgats och stora vattenreservoarer har byggts, men som det uppenbarligen finns ett överflöd av arbetskraft ökar antalet sysselsatta inom jordbruket istället för att minska.

Det är i och för sig något av ett mirakel att ha fått risproduktionen så pass under kontroll att man inte längre behöver frukta någon hungersnöd som i Ton-king 1945 — eller i Indien 1967! Produktionen har mer än fördubblats sedan 1939 då fransmännen stod för hushållet. Men den ojämna kampen mellan risskörden och befolkningsökningen förhindrar på ganska lång sikt en reell stegring av levnadsstandarden. En ändring i det förhållandet kan bara uppnås om landets isolering bryts och det blir möjligt exempelvis att importera konstgödsel i mycket stora kvantiteter — och det kan bara komma västerifrån.

Det är därför naturligt att ledarna i Hanoi redan på ett mycket tidigt stadium satsade på industrialisering — d. v. s. så snart de hade reparerat skadorna från kriget och fått ordning på vägar och andra kommunikationsmedel.

Men också här har man mött svåra problem. Det järn- och stålverk som nu börjar leverera stål för första gången och beräknas ge 200 000 ton per år — tillräckligt för landets aktuella behov — tog fyra år att bygga och det behövdes flera år för att skola de tusentals arbetare som skulle anställas. De fick dela sin tid mellan byggandet av masugnar och valsverk och sin egen utbildning — lära sig läsa och skriva, skaffa sig yrkesutbildning och göra sig förtrogna med en för landet helt ny industri.

Både Sovjetunionen och Kina ställde resurser och tekniker till förfogande och 20 procent av landets budget finansieras än i dag med lånemedel utifrån — mot 80 procent i Sydvietnams budget. Ryssarna har byggt stålindustrin och Tekniska Högskolan i Hanoi, kineserna har specialiserat sig på kemisk industri, som också producerar konstgödsel. De har byggt en betydande och mycket modern textilindustri. Kolgruvorna har vietnameserna själva moderniserat och härifrån kommer årligen över 5 miljoner ton av vilka en del går på export till Hongkong, Japan och andra asiatiska länder.

Nationalekonomiskt har industrialiseringen gett god avkastning och industrin svarar nu för nästan hälften av nationalinkomsten mot endast tio procent före kriget. Men det betyder kanske framför allt att jordbruket ger alldeles för litet. Hur som helst går industrialiseringsprocessen för långsamt om den skall kunna avhjälpa bristen på sysselsättning.

De amerikanska bombningarna måste utan tvivel få en katastrofal återverkan på den industriella uppbyggnaden inte bara genom att till ytterlighet försvåra alla transporter och reducera arbetstakten på alla byggen, utan också genom direkt förstörelse. De främmande bombplanen siktar kanske inte avsiktligt på fabrikerna, men det gör de heller inte när 'det gäller skolor och sjukhus; Och ändå raseras de av bomber.

Naturligtvis skall man inte glömma att det bara är tolv år sedan vapenvilan, då vietnameserna ensamma blev herrar i Nordvietnam. Tolv år är ingen lång tid. Man förstår att folk i Hanoi är stolta över vad de har frambragt och att de för varje främling berättar att de nu producerar så gott som alla förbrukningsartiklar själva. Här finns ingen motsvarighet till överflödet av främmande konsumtionsvaror i Saigon.

Det gör man sig lätt övertygad om när man går en rond i Hanois stora varuhus som en gång i världen var Printemps eller Galeries Lafayette. Där finns nål och tråd som tidigare inköptes från Paris, men också skor och textilier, hushållsartiklar och rentav några mycket enkla leksaker. Men helhetsintrycket är detsamma som i öststaterna slutet på 1940-talet eller början av 1950-talet, eller i jätteformat i en europeisk lanthandel kring sekelskiftet.

För första gången i det underutvecklade Vietnams historia är emellertid ingen för fattig att gå i det stora varuhuset. Borta är naturligtvis lyxen och de utsökta kvalitetsvarorna. Men dessa hade folket aldrig någon tillgång till.

Den allra största insatsen i Nordvietnam har kanske ändå gjorts på folkbildningens område, i kampen mot analfabetismen. Det gick redan som en röd tråd genom hela revolutionen och kriget mot fransmännen. Alla läs- och skrivkunniga i Vietminhs arméer hade skolböckerna i ränseln och samlade kring sig unga och gamla på kvällarna i byarna uppe i bergen eller nere på slätten. Det var lika viktigt att lära folk läsa och skriva som att slåss mot fransmännen.

Det gjorde man inte bara med vietnameserna i delat kring Röda floden eller nere vid Mekong utan också med minoriteterna på högplatåerna och i bergen, befolkningsgrupper där ingen kunde läsa och skriva vare sig sitt eget språk eller vietnamesiska och som i regel saknade ett eget skriftspråk. De har idag alla sitt eget skriftspråk och många, om inte alla, kan läsa och skriva. Vietminh införlivade de gudsförgätna minoritetsgrupperna med nationen genom att behandla dem som jämlikar. Det är en av förklaringarna till att de idag står på FNL:s sida i Sydvietnam och inte på Saigons.

Fyra femtedelar av vietnameserna i norr var analfabeter när fransmännen gav sig av. Idag är så gott som hela ungdomen läs- och skrivkunnig och flertalet av de äldre. Räkna man bort de isolerade folkgrupperna i bergstrakterna finns det inte mer än 10 à 15 procent analfabeter bland vietnameserna.

Det har hittills lagts mera vikt på yrkesskolningen än på gymnasieutbildningen, men det har hängt samman med det skriande behovet av skolad arbetskraft. Antalet läroverk är emellertid på tillväxt.

Högskolestadiet har däremot gynnats i mycket stor utsträckning och här har den tekniska utbildningen fått företräde. Erfarenheten har visat att både sovjetiska och kinesiska tekniker har svårt att tåla monsunklimatet i Tonking och de måste snarast möjligt ersättas av egna. Men så

långt att utlänningarna helt kan avvaras har man inte kommit.

Vietnameserna ställdes vid befrielsen inför delvis samma problem som de nordafrikanska folken som också länge hade levt under franskt beskydd. Nästan all undervisning hade getts på franska — både i läroverken och vid den då existerande högskolan och ofta även i folkskolorna.

Vietnamesiska hade studerats några timmar i veckan som ett främmande språk vid sidan om engelska och tyska. Nu måste all undervisning bedrivas på vietnamesiska och man måste skaffa fram läroböcker.

Man upptäckte också att man saknade ord för nästan alla företeelser i det moderna samhället och att man inte hade några möjligheter att använda modersmålet på något tekniskt område. Det tog många år för ett stort antal filologer och tekniker att skapa ett förråd av nya ord, som gjorde det möjligt för vietnameserna att röra sig i en modern värld på sitt eget språk. Den nya ordboken upptar över 50 000 helt nybildade ord.

Den ordboken kommer väl till pass den dag då undervisningen vid högskolorna i Hué, Da-Nang och Saigon skall bedrivas på vietnamesiska. Där äger den fortfarande huvudsakligen rum på engelska eller franska. Nordvietnam har här ett enormt försprång i jämförelse med Sydvietnam. Det har samma försprång i ett annat avseende. Rekryteringen till högskolorna i Hanoi görs till 60 procent bland befolkningen på landsbygden och det blir bondsönerna som kommer att utgöra morgondagens elit i Nordvietnam. I Sydvietnam kommer 90 procent av studenterna från stads-samhällen och nästan alla av dem från borgerlighet och medelklass. Där existerar ingen ståndscirkulation.

Till de revolutionära förändringarna i Nordvietnam hör förutom resultaten av kampen mot analfabetismen det som uppnåtts i kampen mot sjukdomarna. Här florerade bara för något tiotal år sedan både pest och kolera, bilharzis och trakom, tuberkulos och veneriska sjukdomar, förutom ett flertal sjukdomar som hängde samman med den konstanta undernäringen. Kolera är idag ett minne blott, men uppträder alltjämt då och då söder om den 17de breddgraden. Bilharzis och trakom är på retur och håller på att försvinna tack vare den målmedvetna dräneringen av alla sumptrakter. De veneriska sjukdomarna hade fått en fruktansvärd spridning under kriget genom de utländska kolonialtrupperna. De är idag praktiskt taget utrotade.

Vietnameserna har inte drivit det så långt som kineserna och gått till storms mot flugor och insekter. Något så radikalt ligger inte för vietnameser. Men de har med kraft påtvingat folk begrepp om hygien. Den bristande hygien och de primitiva sanitära förhållandena utgjorde den verkliga grogrunden för epidemierna.

Det finns idag sjukstugor och sjukhus nästan överallt även om antalet sängar är otillräckligt. Något sådant var okänt bara för tio år sedan. Läkare med längre eller kortare utbildning och sjukvårdare har mer än tiodubblats i antal. Utrustningen är bristfällig och västerländsk medicin är det ont om. Det beror naturligtvis på att landet är helt avstängt från västerlandet.

I Nordvietnam har med andra ord lagts den första grunden till ett modernt samhälle. Underutvecklingen håller långsamt på att övervinnas. Men det är ännu långt kvar innan fattigdomen bemästrats.

Länge var ledarna och folket i Nordvietnam helt upptagna av sina egna bekymmer. Varför skulle då Nordvietnam plötsligt blanda sig i Sydvietnams inre angelägenheter — varför inte låta sydvietnameserna klara sina affärer själva?

Man får samma svar om man ställer frågan till president Ho Chi Minh eller till mannen på gatan: De i söder är ju våra landsmän.

Nästan alla jag träffade i Nordvietnam visade sig ha nära eller avlägsna släktingar norr om den 17de breddgraden — de flesta i Annam — men många hade släkt mycket längre söderut.

Jag minns en man i fyrtioårsåldern som hade sitt hem på själva den 17de breddgraden. Huset låg alldeles intill flodstranden på den södra sidan. Han brukade resa ned någon gång i kvartalet och ställa sig på den norra sidan och vinka med en vit duk. Han kunde se huset och ibland sina nära anhöriga, däribland hustrun gå ut och in. Vinkandet kunde pågå i många timmar, någon gång en hel dag, men så upptäckte någon i huset den vita duken och skyndade att vinka tillbaka. De kunde inte tala till varandra — de såg varandra som genom en kikare. Men de kunde vinka. — Så har jag hållit på i över tio år, sade mannen. Jag vet aldrig om jag någonsin får se dem på nära håll igen.

Det görs i hela Nordvietnam nationalinsamlingar på löpande band för Sydvietnam. Man ger en eller flera dagsinkomster. Det går enligt den officiella propagandan till medicin, till kirurgiska instrument, till förbandsartiklar och till livsmedel för gerillastyrkorna i Sydvietnam. Befolkningen i norr lever dag ut och dag in i tankarna med dem i söder. Man lyssnar varje kväll med spänning till radionyheter från fronten.

— Hur skulle vi kunna vara neutrala, sade en av ledarna på toppnivå i ett privat samtal i Hanoi. Deras kamp är i grund och botten också vår. Hur de en gång i framtiden ordnar sina inre förhållanden och gör upp sinsemellan får bli deras ensak.

— Men när de kämpar för livet mot soldater som kommer långt bortifrån och som inte har någonting där att göra — soldater från Förenta staterna, från Sydkorea, från Australien och Nya Zeeland — och när världens starkaste militärmakt vräker ut tusentals ton av bomber från de största flygarmador som skådats sedan det andra världskriget mot Hitler och Tredje riket — hur skulle vi kunna sitta med armarna i kors? Vi skulle inte överleva skammen att ha svikit landsmän som ber oss om hjälp...

Det får kosta vad det kosta vill. Det är en allmän uppfattning och man tycks inte kunna ha någon annan uppfattning. Också Nordvietnam läggs kanske i ruiner? I valet mellan den risken och sveket mot folket i söder har man redan bestämt sig för att ta risken. Hur stor den än må vara.

9 Hanoi svarar inte

Det har på många håll i väst riktats kritik mot regeringen i Hanoi för att den har ställt sig så avvisande till alla inviter om förhandlingar från Washington. I Washington har man tagit Hanois tystnad som ett bevis för att Nordvietnam inte har fria händer att förhandla. Peking inlägger sitt veto. Så enkelt är det naturligtvis inte, men för att förstå Hanoi måste man närmare analysera den amerikanska inställningen till hela Vietnamkriget.

Från Washingtons horisont rör det sig framförallt om en försvarskamp mot kommunismen. Först och främst mot den norrifrån framträngande världskommunismen i kinesisk tappning och så mot den kommunism som eventuellt sticker upp huvudet söder om den 17de breddgraden, det vill säga Sydvietnam.

Den 'framträngande världskommunismen' utgör inget omedelbart hot. Kineserna har inte gått över gränsen till Nordvietnam och Nordvietnam har, åtminstone inte officiellt, gått över demarkationslinjen i söder. Amerikanerna har ett fast grepp om läget längs den 17de breddgraden och räknar inte för stunden med någon inmarsch norrifrån.

Men världskommunismen har använt sig av subtilare metoder och har på omvägar trängt in i Sydvietnam. Hela revoltrörelsen där betraktas av amerikanerna som ett verk av utländska, av

främmande krafter. Med främmande åsyftas främst Hanoi men också Peking. Sovjetunionen glöms totalt bort i det här världs kommunistiska sammanhanget men det är av särskilda skäl.

Ända sedan slutet av 1950-talet skall Hanoi enligt amerikanska uppgifter ha sânt kommunistiska uppviolare till Sydvietnam, där de i samarbete med kvarblivna gerillaexperter — efter Genèveavtalet 1954 — var istånd att bygga upp en illegal politisk och militär organisation. Den hade till uppgift att störta regimen i Saigon. Det var enligt den amerikanska tesen politiskt skolade Hanoikommunister som bildade Befrielsefronten och yrkesofficerare från Nordvietnam som tjänstgjorde som instruktörer åt de växande gerillaförbanden.

Mot den bakgrunden har man i Washington tveklöst dragit sina slutledningar av vilka den ena går ut på att karaktärisera 'inbördeskriget' i Sydvietnam som en 'nordvietnamesisk aggression' medan den andra går ut på att det är Hanoi som in i minsta detalj leder såväl den politiska propagandan som de militära operationerna i Sydvietnam. De slutledningarna motiverar dels bombningarna av Nordvietnam och dels de amerikanska fredsinviterna till Hanoi.

Det förefaller emellertid inte som om anklagelserna mot Nordvietnam, att ha gjort sig skyldig till 'aggression' mot Sydvietnam, skulle bygga på några övertygande bevis. Det argumenteras som om det skulle röra sig om två suveräna för varandra främmande stater när det i själva verket gäller ett och samma land, delat på hälften genom en tillfällig militär demarkationslinje. De som bor i söder hör lika mycket som de som bor i norr till ett och samma folk. De är alla vietnameser.

Genom att tala om nordvietnameser och sydvietnameser som två olika nationaliteter åstadkommer man en total begreppsförvirring som till en viss grad gynnar den amerikanska propagandan. Det finns otaliga nordvietnameser som kämpar på Saigons sida mot Befrielsefronten, men de räknas inte som 'nordvietnameser' i den sämre bemärkelsen. Att de slåss mot Hanoi anses vara fullt i sin ordning. Men att nordvietnameser slåss på Befrielsefrontens sida är en inblandning i Sydvietnams inre angelägenheter. Skulle somliga nordvietnameser vara mera främlingar söder om den 17de breddgraden än andra beroende på vilken politisk övertygelse de bekänner sig till?

De talrika försök som gjorts både från Saigonregeringens och amerikansk sida för att bevisa att motståndsrörelsen i Sydvietnam bara är en importvara övertygar inte heller. Man kan väl utgå ifrån att ingen motståndsrörelse i ett land där det råder politiskt förtryck eller svåra missförhållanden kan klara sig utan inspiration utifrån. Frihetsrörelserna i det franska kolonialväldet byggde nästan alla på idéer hämtade från den Franska revolutionen.

Men inga importerade idéer har någon utsikt att bära frukt om de inte faller i en gynnsam jordmån. Man vet mycket litet om hur mycket av marxism som importerades norrifrån till Sydvietnam efter Genèveavtalet, men vi vet att en hel del folk i Sydvietnam kunde läsa och skriva och redan visste tillräckligt om Marx och Lenin. Att det kom påverkningar norrifrån är väl obestridligt, men de kan inte ha varit särskilt besvärande eftersom styresmännen i Saigon länge och väl avfärdade kommunismen som bara luft.

Den kommunistinfluerade propagandan skulle naturligtvis aldrig ha kunnat vinna en sådan spridning om den inte hade fallit i god jord — om den inte hade underblåsts och hållits vid liv av Diems terror och den hemliga polisens övergrepp, och också av de sociala orättvisorna. Hade de amerikanska rådgivarna kunnat hjälpa Diem med att upprätta en demokratisk regim är det väl högst tvivelaktigt om motståndsrörelsen hade tagit en sådan fart. Nu verkade den som en prärieeld. Det kan helt enkelt inte ha varit ett verk av Hanoi eller enbart Hanois verk.

Visst kan man ställa sig frågan vad som är vad inom FNL — vad som är genuin kommunism, vad som är avsett att tjäna som täckmantel åt kommunismen och vad som faktiskt representerar en

demokratisk uppfattning? På den punkten är alla amerikanska tvivel berättigade. Men den rådande oklarheten får man skylla sig själv för — eftersom all opposition mot Saigon och mot Förenta staterna en gång för alla karaktäriseras som kommunism.

I den mån det rör sig om FNL:s förankring hos de breda lagren och hos folket kan det emellertid inte råda något tvivel. Gerillakriget skulle vara både politiskt och militärt omöjligt om FNL saknade den folkliga förankringen. Massorna bakom FNL vet förmodligen inte så värst mycket om marxism och leninism,

men de vet att de vill bli av med generalerna i Saigon, att de vill ha fred och att alla främmande trupper skall ut ur landet.

Det är rent illusionstänkande hos amerikanarna när de i sin försvarskamp mot kommunismen nedvärderar motståndsrörelsen i Sydvietnam till att vara en uppfinning av Hanoi. Det var ungefär samma illusionstänkande som i många år fick Parisregeringen att underskatta den algeriska motståndsrörelsens förankring hos folket. Jämför man med alla officiella franska opinionsundersökningar från slutet av 1950-talet i Algeriet är likheten slående. Man lät sig då övertygas om att majoriteten av algerierna ville leva kvar under franskt styre och att en försvinnande minoritet stod på motståndsrörelsens sida.

De opinionsundersökningar som idag utförs av Central Intelligence Agency eller någon amerikansk fredskår blir lika intetsägande som de franska. Vem vågar öppet deklarerera sin fientlighet gentemot Saigonregeringen och mot det mäktiga Amerika? Och vem skulle framförallt våga öppet bekänna sig till FNL? Resultaten blir kanske uppmuntrande, men helt felaktiga; ingen tycker om FNL och alla har i grund och botten sympatier för den stora amerikanska demokratin.

Det ligger otvivelaktigt mera tyngd i de amerikanska anklagelserna mot Hanoi att vara den huvudsakliga vapenleverantören åt Befrielsefronten i Sydvietnam. Alla Hanois dementier till trots kan man nämligen inte betvivla att det går stora och regelbundna varuleveranser från norr till söder. I fråga om vapen är de visserligen inte av nordvietnamesisk tillverkning utan de kommer från Sovjetunionen, Kina eller östblocket. Men de transporteras av Nordvietnam.

Det är återigen en illusion på amerikanskt håll när man tror att ett stopp för alla vapenleveranser skulle leda till att motståndsrörelsen gav upp eller kapitule rade. Inga utländska fackmän uppskattar som bekant omfattningen av leveranserna utifrån till mer än högst 20 %. Om de tjugo procenten faller bort skulle gerillan alltjämt kunna fortsätta kampen.

Det är däremot tvivelaktigt om dessa vapenleveranser kan betecknas som 'aggression'. De står uppenbarligen i strid med Genèveavtalet — om detta tolkas bokstavligt. Men hela den amerikanska krigföringen står i strid mot Genèveavtalet och kriget mot Nordvietnam står dessutom i strid mot folkrätten. Vem protesterar mot det?

Under det långa kriget i Algeriet företogs varken från säkerhetsrådet eller FN-församlingens sida någon aktion mot Egypten, Tunisien eller Marocko för att de med alla till buds stående medel gav en hjälpande hand åt den algeriska motståndsrörelsen. Förenta staterna hade då inga invändningar att göra och höll inte heller Frankrike om ryggen när Parisregeringen protesterade mot vad som skedde.

Skulle det vara mera brottsligt för dem som bor norr om den 17de breddgraden i Vietnam att hjälpa sina landsmän söder därom — än det var för egyptier, tunisier och marockaner att hjälpa algerierna, som också de misstänkliggjordes för att vara en förtrupp åt världskommunismen?

Om man ser händelseutvecklingen från Hanois horisont så är det förståeligt om regeringen i Nordvietnam inte med uppräcka händer svarade på inviterna från Washington.

Fredstrevarna framfördes under ihållande bombningar av Nordvietnam. Med hjälp av folkrättsvidriga krigshandlingar skulle alltså Hanoi tvingas till förhandlingsbordet. Ett sådant tillvägagångssätt kallas i vanligt språkbruk för utpressning med krav på kapitulation. Bombningarna kom i själva verket att utgöra ett oöverstigligt hinder för förhandlingar. Regeringen i Hanoi reflekterade tydligen aldrig på att kapitulera under bombningarna.

Men det finns också andra skäl för Hanois tystnad. Ett accepterande av förhandlingar i en sådan situation skulle i Hanois uppfattning omedelbart tolkas av Washington som att Nordvietnam erkände sig skyldig till 'aggression' mot Sydvietnam, medgav att det bar ansvaret för resningen i Sydvietnam och att det stod i dess makt att göra slut på kriget. På ingen av de punkterna var Hanoi beredd att göra det minsta medgivande.

Till sist utgick man i Hanoi från att Washington med sina bombningar och löftet att inställa dem hoppades kunna förmå Hanoi att minska eller helt dra in all hjälp till Befrielsefronten i Sydvietnam.

Ett aldrig så försiktigt tillmötesgående från Hanois sida skulle i den situationen ha utlöst de mest vilda spekulationer både i väst och i öst och försatt Hanoi i en ohållbar situation, i all synnerhet som det inte fanns några bevis för att Förenta staterna menade allvar med sin fredsoffensiv. Befrielsefronten i Sydvietnam skulle med ett visst fog ha kunnat tala om förräderi eller svek.

För Washington och generalerna i Saigon skulle ett aldrig så försiktigt jasvar på de amerikanska inviterna däremot ha varit en enorm propagandaseger.

Därför svarade inte Hanoi. Man gör sig också i väst överdrivna föreställningar om det avgörande inflytande som de två kommunistiska stormakterna utövar på Hanoiregeringen. Det gäller lika mycket Moskvas påstådda modererade och fredsvänliga roll som Pekings roll av självskrivna krigshetsare. Spekulationerna i världspressen om vad som sker på högsta nivå i Hanoi bygger vanligtvis på lösa rykten, motsäger ofta varandra från den ena veekan till den andra och innehåller sällan ens ett korn av sanning.

Det finns varken bevis för eller tecken på att Peking kan inlägga något veto i Hanoi eller förbjuda Ho Chi Minh och Pham Van Dong att fatta ett utrikespolitiskt beslut i den ena eller den andra riktningen. Naturligtvis vet man i Hanoi att fredsförhandlingar med Förenta staterna som skulle leda till att de amerikanska baserna i Sydvietnam permanentades aldrig skulle vinna Pekings gillande — men de skulle inte heller kunna godtas av Hanoi.

Den nordvietnamesiska regeringens förhållande till Kina bygger inte bara på den gemensamma kommunistiska övertygelsen utan också på det obestridda faktum att Peking är en stormakt och Vietnam ett litet land. I det avseendet har regimskiftet i Peking inte medfört någon förändring.

De som idag styr Nordvietnam satt med i förhandlingarna i Genève 1954 och de fick där uppleva att de två kommunistiska stormakterna gick dem emot när det gällde att fastställa demarkationslinjen. Påtryckningarna från Kinas Chou En-lai tvingade Pham Van Dong att godtaga den ur vietnamesisk synvinkel djupt orättvisa gränsen längs den 17de breddgraden. För såväl Kina som för Sovjetunionen var det emellertid då mera opportunt att framkalla en avspänning i förhållandet till Förenta staterna än att ge nordvietnameserna full rättvisa. Och det har man säkerligen inte glömt i Hanoi. ,

Man är medveten om att tillhöra ett litet land och det skapar en naturlig misstro till alla stormakter, även de mest vänskapligt sinnade och politiskt befryndade. Förhållandet mellan Vietnam och Kina-Sovjetunionen skiljer sig endast i ett avseende avsevärt från förhållandet mellan ett litet Natoland och det stora och mäktiga Amerika, nämligen att de flesta Natoländer

saknar gemensamma gränser med Förenta staterna vilket Vietnam har med Kina.

Alla tecken tyder på att de som i Hanoi slår vakt om den hårda linjen i kriget och som uppställer som huvudkrav för fredlig lösning att hela landet befrias från främmande trupper och baser är samma män som mest eftertryckligt hävdar Vietnams självständighet gentemot Kina.

Lika litet som Kina har några möjligheter att inlägga sitt veto mot fredsförhandlingar den dag man i Hanoi övertygas om att Förenta staterna menar allvar med sina fredsbud, lika litet har naturligtvis Sovjetunionen några möjligheter att genom påtryckningar eller övertalning framtinga eftergifter som regeringen i Hanoi anser oförenliga med landets intressen.

Det har såvitt jag vet aldrig gjorts något försök i den riktningen av de sovjetryska statsmän som gästade Hanoi. Sovjetunionen har ett dubbelt intresse av att hålla ett självständigt Hanoi om ryggen. Det är av största vikt att förhindra att Peking får ett så stort inflytande att det äventyrar Nordvietnams oberoende ställning, men det är också av största vikt att Förenta staterna inte blir i stånd att diktera sin vilja för folken i Sydostasien. Det skulle för Moskva medföra risken att förlora ansiktet inte bara i större delen av Asien, utan också i det politiskt beslätade Östeuropa. Sovjetunionen kan svårigen tolerera att den amerikanska övermakten krossar Vietnam.

Hur de ledande i Hanoi har klarat att gå balansgång i den ideologiska konflikten mellan Peking och Moskva förblir väl en väl bevarad hemlighet. Beskäftiga kommentatorer i amerikansk eller brittisk press roar sig med att av en eller annan gest från Hanoiregeringens sida dra slutsatsen att nu har Moskva fått ett bakslag eller kanske var det Peking, men slutledningarna saknar i de allra flesta fall verklighetsgrund.

I själva verket undviker Hanoi att öppet ta ställning i den ideologiska konflikten och på hemmaplan har den förresten inga akuta problem av den sorten att brottas med. Regeringen i Nordvietnam låter uppenbarligen sina ställningstaganden enbart dikteras av rent nationella intressen — och det godtas både av Peking och Moskva. Att Hanoi skulle sända en delegation till den 23de kommunistiska partikongressen i Moskva och att denna skulle upprätthålla vänskapliga kontakter med de sovjetryska ledarna var lika naturligt som att resan till Moskva från Hanoi gick över Peking vilket gav upphov till vänskapliga samtal med de kinesiska ledarna. I dagens läge behöver Nordvietnam all den hjälp och all den förståelse den kan få både från Kina och från Sovjetunionen.

Och varken Peking eller Moskva tycks kräva av Hanoi att ta parti, i alla händelser inte så länge kriget varar.

Det borde vid det här laget stå klart för de flesta objektiva iakttagare att Hanoi inte kan bestämma om fred eller krig i Sydvietnam. Regeringen där kan helt naturligt påverka Befrielsefrontens ledning i en eller annan riktning, men inte därefter att framkalla ett slut på kriget.

Amerikanarna låter sig emellertid svårigen övertygas om att det är så och det förklarar att man i Washington då och då har antytt att Hanoi exempelvis skulle kunna minska vapenleveranserna och förhindra att frivilliga går söderut för att det på så sätt skall läggas en viss sordin på gerillans krigföring.

Man förstår tydligen inte att från Hanois synvinkel skulle ett sådant tillvägagångssätt vara ett klart svek mot landsmännen i söder och att det dessutom kunde få allvarliga politiska återverkningar. Ingenting skulle nämligen i en sådan abnorm situation avhålla Befrielsefronten att vädja om hjälp direkt till Peking och få hjälp. Kina skulle med andra ord ta ledningen för hela motståndsrörelsen. Resonemanget är naturligtvis rent hypotetiskt eftersom tanken att Hanoi skulle kunna svika är totalt verklighetsfrämmande.

Befrielsefronten hävdar som bekant att det är den som för kriget i Sydvietnam mot Saigon och amerikanerna och att den är självskriven att styra morgondagens Sydvietnam. Den förnekar bestämt att någon vapenvila eller fred kan uppnås om inte förhandlingarna inleds med dess ledning. Befrielsefronten bestämmer när vapnen skall nedläggas.

Det är också som jag påpekat i ett annat sammanhang en politisk nödvändighet för Befrielsefronten att hävda sitt oberoende gentemot Hanoi. Sydvietnams politiska struktur är mycket olik Nordvietnams och en fredlig lösning i Sydvietnam förutsätter en samverkan mellan och ovan partierna. Det kan inte tillämpas något enpartisystem om Befrielsefronten vill samla majoriteten av befolkningen kring ett vettigt politiskt och socialt reformprogram. Självständighetskravet gentemot Hanoi måste nästan drivas in absurdum.

Det är väl uppenbart att Saigonregeringens och amerikanarnas mest effektiva vapen — ja, deras enda politiska vapen — mot Befrielsefronten är att framställa den som en från Hanoi fjärrstyrd kommunistisk täckorganisation. Lyckas man därmed så undergräver man frontens chanser att samla majoriteten kring sitt program. Det finns bara ett sätt för FNL att neutralisera det vapnet: att till det yttersta hävda sitt oberoende gentemot Hanoi och yrka på att vara den enda förhandlingspartnern på slagfältet i Sydvietnam.

Det förefaller därför som om Hanois nej till direkta förhandlingar är praktiskt taget definitivt. Frånsett det faktum att Befrielsefronten av sin egen hemmafront tvingas att föra en självständig politik, som inte ger Hanoi något egentligt utrymme för manövrar, så har den amerikanska propagandan låst Hanoi.

Vägen till förhandlingsbordet måste nu gå över Befrielsefronten.

Jag hade under min vistelse i Hanoi och kringflackandet i de bombade områdena ned till tjugonde breddgraden samtal med många ledande politiker, militärer och vietnameser i ansvarig ställning. Alla samtal var konfidentiella och det är därför svårt att ens namnge dem som jag hade samtal med.

Mitt starkaste intryck var att ledarna i Hanoi djupt och allvarligt önskar fred — fred för sina landsmän i norr och för sina landsmän i söder. De drömmer inte om någon brakseger över amerikanerna och tror sig inte vara istånd att kasta dem i sjön.

Jag mötte inte någon som inte betraktade kriget som en fruktansvärd tragedi och som inte var medveten om att det skulle komma att kräva nya och stora offer av ett land som redan under snart tjugo års strider har offrat det mesta.

Det var kanske mest iögonfallande när jag satt med några av de politiska och militära veteranerna från det långa kriget mot Frankrike. De hade tillbragt årtal i fängelse och levt lika länge i djungeln, offrat många av sina käraste, förlorat kanske hela sin familj och för alltid förstört sin hälsa. De drömde inte om seger — de drömde om en hedersam fred.

De flesta av dem jag mött var inte heller blinda för de svårigheter som amerikanerna hade att övervinna för att sätta sig vid förhandlingsbordet. Vem betvivlade att amerikanerna höll på sin prestige och på sitt anseende i världen? Men skulle världens största militärmakt behöva frukta för sin prestige om den visade förståelse för ett litet och krigshärjat land som ville leva i fred?

På några punkter var de oemottagliga för argument och höll behårt fast vid sin ståndpunkt. Det gällde främst hjälpen till Befrielsefronten i Sydvietnam — den kunde överhuvudtaget inte ifrågasättas. Det var en hjälp till nödställda landsmän som kämpade mot en främmande övermakt.

Lika behårt höll de på kravet att Vietnam skulle befrias från främmande trupper och baser i

samband med fredsuppgörelsen. Vietnam måste bli ett fritt land.

Men ifråga om återföreningen visade de sig beredda till långtgående eftergifter. Återföreningen hade ju på sin tid varit en av själva förutsättningarna för Genèveavtalet och hade Vietminhs förhandlare vetat 1954 att återföreningen skulle uppskjutas på obestämd tid hade de sannolikt aldrig gått med på vapenvila.

I dag är situationen en annan. — Vi tänker inte ta makten söder om den 17de breddgraden och införa vårt system där, sade en av toppmännen i Hanoi. Det får bli sydvietnamesernas sak att bestämma vilket styrelseskick de vill ha och sannolikt blir det annorlunda än vårt, men det vet vi ingenting om. Vi kan vänta med återföreningen i tio à femton år under förutsättning att gränsen mellan norr och söder öppnas för handel och resandetrafik — och att vi slipper järnridån i hjärtat av vårt land. När sydvietnameserna har ordnat upp sina inre förhållanden och bestämt hur de vill ha det kan vi diskutera om återförening — och villkoren för den återföreningen bestäms av oss alla — av oss i norr men också av de i söder.

Jag hade svårt att betrakta de nordvietnamesiska ledarna som förridare för en kommunistisk världserövring. De var moderata och måttfulla i sina omdömen, realistiska i sina bedömningar.

Vid något tillfälle tog jag upp frågan om bildandet av ett indokinesiskt statsförbund omfattande förutom Vietnam, hela Vietnam, också Laos och Kambodja. Det skulle med andra ord vara att återuppleva det gamla Franska Indokina.

Det är en gammal fransk tanke, svarade en av de äldre politikerna, den saknar idag all aktualitet. Folken här i Sydöstasien har vaknat till medvetande om sin nationella egenart, de nationella känslorna är starkare än någonsin. Något Stor-Vietnam vill vi inte veta av och det drömmer vi inte om. Ifall andra småstater vill förena sig med oss någon gång i framtiden när vi blivit färdiga med vår egen återförening, så kan hela frågeställningen aktualiseras. Idag är den rent akademisk.

Men det var inte bara mot tanken på ett Stor-Vietnam som de reagerade så där förnuftigt. De tycktes inte heller tro på möjligheten att i längden isolera sig från yttervärlden. Ett fredligt Vietnam måste enligt dem också öppna sina fönster mot väst och mot hela världen.

De var alla djupt pessimistiska när fredsutsikterna kom på tal. I deras ögon var freden alltfjämt långt, långt avlägsen.

10 Bricka i stormaktsspelet

De två verkliga motpolerna i Vietnam är naturligtvis inte Hanoi och Saigon utan Washington och Peking. Praktiskt taget alla iakttagare är ense om att kriget i Sydvietnam främst är ett led i kampen om maktbalansen i Fjärran Cistern. Vietnam förvandlas därmed till en bricka i stormaktsspelet.

I kampen om maktbalansen — vem hotar vem?

Att Peking uppfattar den amerikanska interventionen i Sydvietnam som ett direkt hot mot de egna gränserna är kanske inte så underligt. Kina är redan så gott som inringat från alla håll.

Amerikanarna har baser och trupper i Nordkorea, Japan, på Formosa-Taiwan, i Vietnam och Thailand. Det väldiga amerikanska flygvapnet omgärdar Kina med en kedja av kärnvapenutrustade baser. Kärnvapen finns också ombord på de Polaris-ubåtar som tillsammans med den sjunde amerikanska flottan patrullerar alldeles in på de kinesiska farvattnen.

Förenta staterna bygger febrilt nya hamnar och nya flygbaser i Sydvietnam vilket enligt kineserna

måste tyda på att amerikanerna har för avsikt att stanna. Genom att flygbaserna i Thailand starkt utbyggs och moderniseras förvandlas hela Sydöstasien till en angreppsbas mot Kina.

Inringningspsykosen skärper de kinesiska misstankarna mot Sovjetunionen. Ända till helt nyligen hade ledarna i Peking en känsla av att ha ryggen fri — ryggen mot Sibirien och Yttre Mongoliet. Men den känslan är nu totalt undergrävd. Man är i Peking övertygad om att det finns något slags hemligt samspel mellan Moskva och Washington — inte minst ifråga om kriget i Vietnam.

Varför försvårar Peking de sovjetryska vapenleveranserna till Nordvietnam, frågar Moskva. Varför angriper inte amerikanskt flyg och amerikanska sjöstridskrafter de sovjetiska vapenleveranserna till Nordvietnam, undrar Peking.

Och här får man ett begrepp om hur Vietnamkriget utnyttjas i kampen om maktbalansen. Peking gjorde svårigheter för de sovjetryska vapnens transitering över kinesiskt område och tvingade Moskva att anlita sjövägen från Vladivostok till Haiphong. Pekings avsikt måste bland annat ha varit att framkalla en skärpning av relationerna mellan Moskva och Washington. Man utgick i Peking från att Förenta staternas flotta skulle preja de sovjetiska vapentransporterna — eller åtminstone lägga minor i Haiphongs hamn och bringa fartygen att explodera.

Men den väntade skärpningen uteblev. De sovjetiska fartygen angreps varken till sjöss eller från luften och Vita huset motsatte sig såväl bombningen av Haiphong som en minering av hamnen, som amerikanska generaler och amiraler tycks ha yrkat på. Även om de sovjetiska vapnen utgjorde ett mycket värdefullt tillskott för det nordvietnamesiska försvaret — och sannolikt också för Befrielsefronten i Sydvietnam — så ville alltså Vita huset inte att de skulle antastas. Däremot gavs order om att öka flygangreppen mot de kinesiska vapenleveranserna som gick via järnväg till Hanoi.

De uteblivna bombningarna av de sovjetryska transporterna stärkte ytterligare Pekings misstankar att det föreligger ett hemligt samspel mellan Moskva och Washington. Misstankarna är naturligtvis absurda. Men Washington tycks vilja underblåsa dem i den mån de ökar klyftan mellan de två kommunistiska stormakterna.

Man gör inte riktigt klart för sig i Vita huset att man med den taktiken skjuter i sank hela teorin om att kriget i Vietnam skulle vara ett försvarskrig mot världskommunismen. Det reses inga allvarliga hinder för införsel av sovjetryska vapen till Vietnam, som till sitt ursprung är lika kommunistiska som de som kommer från Peking! Risker för att de kinesiska ledarna mer och mer får en känsla av att hela kampen om maktbalansen i själva verket är ett de vitas krig mot de gula eller industrimakternas krig mot de underutvecklade skall inte underskattas.

Men i främsta rummet är naturligtvis Vietnamkriget för Peking ett amerikanskt angreppskrig med spets mot Kina, ja, Vietnam är egentligen bara en förevändning. Kriget är riktat mot Kina.

De kinesiska ledarna behöver inte gå så långt tillbaka i historien för att finna belägg för sin misstänksamhet. Indokina erövrades av fransmännen under andra hälften av 1800-talet, framförallt i syfte att försvara de nyförvärvade franska besittningarna på den kinesiska östkusten. Från det franska Haiphong utgick trupsändningar och krigsfartyg för att understödja den europeiska koloniseringen av Kina — de medverkade till att skrämja livet ur de svaga regeringarna i Peking och att slå ned alla kinesiska revoltförsök.

De västerländska makternas närvaro i Indokina och sedermera Vietnam har också ur Pekings synvinkel städse utgjort ett direkt hot mot Kinas territoriella integritet. Den bedömningen har Mao Tse-tung gemensamt med Chiang Kai-shek.

I Washington hyser man som bekant en diametralt motsatt uppfattning om bakgrunden till och

betydelsen av kriget i Vietnam och de kinesiska farhågorna avvisas som ren propaganda. Kriget i Vietnam är enligt officiell amerikansk uppfattning inget inbördeskrig utan ett angreppskrig, organiserat av Hanoi på order av Peking. Den uppfattningen förfäktas hundraprocentigt av Pentagon och nästan hundraprocentigt av Vita huset.

Den kinesiska målsättningen skulle enligt Washington vara att först införliva hela Vietnam och sedan resten av Indokina — d. y. s. Laos och Kambodja — med det kinesiska maktblocket och därefter skulle turen komma till Thailand. Uppger amerikanerna försvaret av Sydvietnam så riskerar de inte bara att världskommunismen tar över hela Sydostasien utan också att den på kortare eller längre sikt gör slut på allt västerländskt inflytande i hela Asien. Indien och Singapore skulle stå närmast på listan.

Vietnam har därmed fått en nyckelställning i kampen om maktbalansen — och blivit ett slags 'lås' för den världskommunistiska frammarsch, som Förenta staterna tror sig böra till varje pris förhindra. Man har i Washington tillgodogjort sig en hel del av det strategiska tankegods som en del vildsinta franska generaler ville lägga till grund för Parisregeringens Indokinapolitik och som den gången gick ut på att Tonking, d. y. s. Nordvietnam, måste försvaras till sista blodsdroppen om man ville förebygga en kinesisk världserövring.

Med Tonkings fall, sade de franska generalerna och hade då de Gaulles oreserverade gillande, skulle vägen ligga öppen till Suez, och med kineserna i Mellanöstern skulle västerlandets öde vara beseglat.

Idag går visserligen gränsen ett stycke längre söderut och väst är inte längre herre i Tonking. Förenta staterna har fattat posto längs den 17de breddgraden och där tillämpar de amerikanska generalerna exakt samma strategiska synpunkter som de franska kollegerna på 1950-talet, men som idag inte längre tas på allvar av general de Gaulle. Gränsen mellan vad man politiskt kallar öst och väst går enligt amerikanerna längs den 17de breddgraden och den gränsen måste till varje pris hållas om världskommunismen skall hejdas.

Det är naturligtvis helt omöjligt att avgöra i vilken mån man i ledande kretsar i Peking respektive Washington verkligen tror på den pessimistiska bedömning, som ligger till grund för de här strategiska betraktelsesätten. Hur mycket tror Kina på ett överhängande krigshot från Förenta staterna? Och räknar Washington verkligen på fullt allvar med en kinesisk marsch till Saigon, Bangkok — och sedan Suez? I stort sett för emellertid Washington och i viss mån även Peking tyvärr en politik som passar in i den katastrofbilden.

Att kriget i Vietnam är av ondo för alla vietnameser — både dem i norr och dem i söder — därpå tvivlar ingen. Men för de två stormakterna har kriget inte bara nackdelar.

Beträffande Kina låter det sig svårligen förnekas att kriget har vissa positiva aspekter. Fientligheterna utgör först och främst ett utmärkt argument för att övertyga det kinesiska folket om Förenta staternas aggressiva avsikter. Det stimulerar patriotismen och stärker hatet till vad man kallar amerikansk imperialism. Och det underlättar i hög grad den totalmobilisering av hela folket som de kinesiska ledarna är i behov av.

Men det har också andra fördelar — om man vill se Vietnamkriget rent cyniskt. Det skapar växande svårigheter för Förenta staterna såväl på hemmafronten som i relationerna med det övriga västerlandet. Ingenting kan egentligen vara önskvärdare för en hårdkokt kinesisk nationalist än att Förenta staterna för över en hel miljon soldater till Vietnam och på så sätt kör sig definitivt fast i ett krig som Förenta staterna enligt Mao Tse-tungs doktrin bevisligen inte kan vinna. Hur många i Peking som tänker så hårdkokt nationalistiskt vet vi ingenting om.

Kvar står till slut det faktum att det inringade Kina inte kan vara intresserat av en fred i Vietnam som på ett eller annat sätt konsoliderar de framskjutna amerikanska ställningarna i Sydostasien. Detta lamslår också på förhand alla sovjetiska medlingsförsök som inte siktar till en total evakuering av de amerikanska styrkorna. Ur kinesisk synvinkel må därför kriget i Vietnam vara hur länge som helst. Det kan inte bli tal om någon av Kina godkänd fredsuppgörelse förrän det har beslutats att de amerikanska trupperna utrymmer Vietnam och sannolikt hela Sydostasien.

Någon väg ur kriget kan man inte heller tänka sig för den amerikanska supermakten så länge som Vita huset bygger upp sin politik på den strategi som uppgjorts av Pentagon. För övrigt saknar Vietnamkriget inte heller för amerikanerna sina rent positiva aspekter — vid sidan om alla negativa.

Det ger inte bara full sysselsättning åt militären utan har också förskaffat Pentagon en maktställning som är utan motstycke i Förenta staternas historia.

Ren militärt fyller Vietnamkriget också andra uppgifter, lika väsentliga som den att hejda kommunismen — det har blivit ett laboratorium för djungelkrigföring. Det är i Vietnam som alla nya vapen för djungelkriget utprövas och det är här som taktik och strategi i djungelkriget experimenteras fram. Det finns all anledning förmoda att Pentagon redan nu tränar för ett eventuellt djungelkrig på den latinamerikanska kontinenten — för den dag Fidel Castro skulle få efterföljare på fastlandet.

Ingen kan väl heller förneka att Vietnamkriget dessutom har skapat ett extra välstånd i Förenta staterna och en högkonjunktur som rentav håller på att ställa konjunkturerna från Koreakriget i skuggan. Det ligger alltjämt en viss sanning i den gamla satsen om att krig lönar sig — åtminstone för somliga.

Man kan utgå ifrån att ingen fredlig lösning är tänkbar i Vietnam så länge som Sydvietnam betraktas som en oundgänglig beståndsdel i den försvarskedja som Pentagon har byggt upp kring den växande kinesiska stormakten. För att se ett slut på kriget skulle man alltså få vänta tills den dag då Washington och Peking enas om en fredlig samexistens på det politiska planet — och det kan dröja decennier eller kanske ett halvsekel. Så länge kan det vietnamesiska folket inte vänta.

Den naturliga slutledningen måste bli att Vietnam inte kan få fred om inte hela landet så att säga lyfts ut ur den pågående kampen om maktbalansen mellan Kina och Förenta staterna och om det upphör att vara en bricka i stormaktsspelet.

Det borde inte vara omöjligt att få samtliga intresserade stormakter att enas om en neutralisering av Vietnam. En sådan neutralisering är redan skisserad i Genèveavtalet från 1954. Det skulle betyda att varken Nordvietnam eller Sydvietnam militärt kunde tillhöra eller ansluta sig till ett allianssystem av något slag. Sannolikt skulle Kina svårligen kunna godtaga en sådan lösning om inte också Laos, Kambodja och Thailand inneslöts i det neutraliserade området, vilket i sin tur skulle möta starka invändningar från amerikansk sida.

Ingen inbillar sig emellertid att en sådan genomgripande förändring av läget i hela Sydostasien skulle kunna uppnås utan långvariga och segslitna förhandlingar. På lång sikt skulle fördelarna för både Peking och Washington överväga nackdelarna. Kina skulle slippa amerikanska baser på sin södra flank och Förenta staterna skulle ha upprättat en neutral buffertzona i ett av de mest känsliga gränsområdena i maktkampen mellan Peking och Washington.

Vad som för närvarande utgör det största hindret för varje närmande mellan parterna är den djupa misstro till motparten som finns på ömse sidor. Befrielsefrontens ledning och Hanoiregeringen misstänker amerikanerna för att vilja förvandla Sydvietnam till en amerikansk satellit och med

hjälp av en marionettregering sitta kvar där för alltid. På amerikanskt håll tycks man vara fullt och fast övertygad om att en amerikansk evakuering blixtnabbt skulle leda till att Sydvietnam införlivades med Nordvietnam och att den kommunistiska dominansen sedan skulle sprida sig längre söderut.

Ingendera parten utesluter rent principiellt förhandlingar och på amerikanskt håll har man upprepade gånger förklarat sig beredd att inleda 'villkorslösa' förhandlingar. Men på båda håll ställs faktiskt sådana krav att de ger motpartens accepterande karaktären av en kapitulation.

Det förefaller emellertid som om det både hos Befrielsefronten och Hanoi å ena sidan och hos amerikanerna å den andra skulle existera vissa minimivillkor som på ett eller annat sätt måste tillgodoses.

Vad gäller Befrielsefronten är det viktigaste kravet att Sydvietnam genom fredsuppgörelsen blir fritt från amerikanska trupper och amerikanska baser och att sydvietnameserna genom allmänna val blir satta istånd att själva bestämma om det styrelseskick de vill ha. Däremot yrkar man som bekant inte på någon omedelbar återförening med Nordvietnam, och regeringen i Hanoi har förklarat att den kan vänta i tio à femton år med återföreningen, om detta kan underlätta en fredlig uppgörelse i Sydvietnam.

Amerikanerna säger sig å sin sida vara tillfreds- ställda med en lösning som dels garanterar Sydvietnam mot alla försök att utifrån påtvinga landet en politisk regim som majoriteten ogillar och förvandla det till en kommunistisk angreppsbas och som dels skapar möjligheter för fria demokratiska val i landet. Så ungefär kan man tolka några av de uttalanden som har gjorts av president Johnson i hans mer ljusa ögonblick.

Om ledarna i Washington menar allvar med sina utfästelser så borde det inte möta något hinder från deras sida att högtidligen förpliktiga sig att avveckla baserna i Sydvietnam i samband med en för alla parter antagbar fredsuppgörelse. Den överväldigande majoriteten av regeringarna i västerlandet är som bekant av den åsikten att Sydvietnam måste utrymmas, sedan betryggande villkor för en fredlig avveckling skapats.

Vilka garantier som Befrielsefronten måste lämna för att man på motsidan skall våga räkna med en relativt demokratisk utveckling i Sydvietnam efter fredsslutet kan naturligtvis bara bestämmas och preciseras genom förhandlingar. Men det ligger i Befrielsefrontens — och i Hanoiregeringens — intresse att sådana garantier lämnas och att utfästelserna hålls. Det är en av förutsättningarna för att freden i Vietnam skall kunna upprätthållas.

Alla förhandlingsinitiativ har hittills hakat upp sig på två punkter. Washington menar att Befrielsefronten (och Hanoi) kräver en total utrymning av de amerikanska trupperna innan några förhandlingar kan starta. Hanoi återigen säger sig inte kunna förhandla å Sydvietnams vägnar och att Washington måste vända sig direkt till Befrielsefronten, vilket man på amerikanskt håll har vägrat att göra.

Har Befrielsefronten på allvar ställt kravet att de amerikanska trupperna måste ut ur landet innan förhandlingar inleds? Formellt, ja. Men hur pass taktiskt formulerat är kravet? En amerikansk utrymning skulle vara liktydig med en ren kapitulation och ingen, varken i Hanoi eller i Sydvietnam, tror att amerikanerna är beredda att kapitulera. Förhandlingar om vapenvila skulle exempelvis vara överflödiga om den ena stridande parten helt enkelt ger sig av.

Utan att kunna läsa Befrielsefrontens innersta tankar kan man utgå ifrån att vad som åsyftas är bindande amerikanska garantier för att trupperna skall lämna Sydvietnam i samband med fredsuppgörelsen, men att de kan kvarstå under vapenvilan. Om Washington gjorde ett allvarligt

menat fredsanbud skulle det snart visa sig om den teorin stämmer.

Den verkliga förutsättningen för att amerikanska fredstrevare skall tas på allvar är att de riktas till rätt adressat, nämligen till Befrielsefronten i Sydvietnam. Det är endast med den som det kan förhandlas om vapenvila — eftersom Befrielsefronten är motståndare på slagfältet — och endast med den som grunderna för en politisk uppgörelse kan utarbetas. Förenta staterna måste med andra ord erkänna Befrielsefronten som en fullvärdig förhandlingspartner i Sydvietnam.

Skall Befrielsefronten, som den själv yrkar på, ensam föra talan för hela befolkningen i Sydvietnam — något som amerikanerna med hänvisning till att det finns en regering i Saigon bestämt tillbakavisar? Det kan naturligtvis diskuteras. Om det vid den tidpunkt då förhandlingarna inleds alltjämt existerar en rege ring i Saigon eller en demokratisk representation som trätt i dess ställe så måste den naturligtvis få säte vid förhandlingsbordet. Befrielsefronten talar sannolikt för majoriteten, men den kan inte göra anspråk på monopol.

Allt tyder på att Befrielsefrontens ledning är beredd att gå ganska långt i eftergifter om slutmålet — landets frigörelse från främmande trupper och baser — kan säkras. Fronten har som påpekats tidigare alla skäl att eftersträva en fredlig och demokratisk avveckling på den inre fronten och söka sig fram till något slags borgfred. Befrielsefronten tvingas dessutom av omständigheterna att slå vakt om landets självständighet och skulle därför sannolikt i stor utsträckning kunna uppfylla de krav som i det avseendet ställs av Washington.

Men Washington tvekar. Man tycks frukta att varje fredsinitiativ som inte i världens ögon framstår som ett erbjudande åt motparten att kapitulera skall uppfattas som en amerikansk kapitulation. Prestigetänkandet tar överhand över sunda förnuftet.

Med alla sina väpnade styrkor kvar i Sydvietnam medan fredsförhandlingar pågår har Förenta staterna ett starkt förhandlingskort på hand. De kan begära att Befrielsefronten betalar ett högt pris för att bli av med de främmande trupperna. Hur högt pris motparten är villig att betala återstår att se, men skulle priset ur Washingtons synpunkt vara för lågt kan man ju vägra att evakuera sina styrkor. Som förhandlingskort har det hotet ett obestridligt värde.

För den amerikanska ledningen återstår idag egentligen bara två alternativ. Fortsätta kriget i det oändliga med en oundviklig katastrof som slutresultat eller förhandla sig till en fred med motståndsrörelsen i Sydvietnam, som i största möjliga mån ger landet en självständig ställning utåt och garanterar en fredlig utveckling på hemmafronten?

Borde det vara så svårt att välja?

Men det brådskar med freden — inte bara för det olyckliga vietnamesiska folket utan också för Förenta staterna och västerlandet. Det finns alla förutsättningar för att ett förlängt Vietnamkrig mer och mer förvandlas till ett raskrig — vita mot gula. Det skulle västerlandet svårligen kunna tolerera.

Ju längre kriget varar ju större blir också faran för att hela Sydvietnam politiskt brakar samman och att amerikanerna blir sittande där som ensamma ockupanter i ett fientligt sinnat land. Det skulle försätta Förenta staterna i en värre situation än den som någon europeisk kolonialmakt råkat i.

Det är inget tvivel om att amerikanerna redan nu har hamnat i en nästan omöjlig situation, som politiskt berövar dem allt manöverutrymme. Bara en antydning om att Washington är allvarligt beredd att förhandla skulle kunna utlösa en våldsamt kris i Saigon och driva de sydvietnamesiska generalerna till att göra revolt mot Washington. Om de då finner sympatisörer hos sina amerikanska kolleger på platsen kan president Johnson få uppleva samma tragedi som på sin tid

president de Gaulle i sitt mellanhavande med generalerna i Alger.

Men det kan naturligtvis också hända att Saigonggeneralerna föredrar att fly och sätta sig i säkerhet i de länder där de har placerat sina stora valutareserver. Det skulle då uppstå ett totalt politiskt tomrum som det skulle ligga frestande nära till hands för Befrielsefrontens folk att fylla. I den situationen behövs inte längre några förhandlingar: Befrielsefronten skulle faktiskt vara herre i hela Sydvietnam.

Det blir med andra ord inte lätt för Förenta staterna att ta det första steget till fred eftersom det därigenom kan uppstå nya nästan oöverkomliga svårigheter. Men det finns inte längre någon väg tillbaka — och varje dag som går försvåras den slutliga avvecklingen.

Fred i Vietnam utgör naturligtvis ingen garanti för att där upprättas ett demokratiskt system, kopierat på västerlandets — och inte heller mot en kommunistisk dominans. Men freden skulle lösgöra landet från den stora maktkampen mellan Peking och Washington och ge ett relativt fristående och självständigt Vietnam en chans att för första gången efter tjugo års blodiga strider ägna alla sina krafter åt fredlig återuppbyggnad.

Västerlandet skulle helt säkert inte förlora på en sådan fredlig lösning. Den skulle tvärtom ge Förenta staterna en möjlighet att reparera sitt svårt skadade anseende i stora delar av Fjärran Östern och samtidigt öppna västvärldens portar på vid gavel för ett krigshärjat land som mot sin vilja har fått fungera som den underutvecklade världens slakthus.

Bibliografi

L' Année Politique 1946-56 (Presses Universitaires de France. Paris)

Leroi-Gourhan-Poirier: *Ethnologie de l' Union Française* (Paris 1953)

Philippe Devillers: *Histoire de Vietnam* (Paris 1952)

Paul Mus: *Sociologie du Vietnam* (Paris 1952)

Jean Lacouture: *Le Vietnam entre deux guerres* (Paris 1965)

Gerard Tongas: *L' Enfer communiste au Nord-Vietnam* (Paris 1961)

Devillers et Lacouture: *La Fin d' une Guerre* (Paris 1960)

The China Quarterly —Jan.—mars 1962

Nguyen Kien: *Le Sud-Vietnam depuis Dien Bien Phu* (Paris 1963)